

Issue №23

Part 3

International periodic scientific journal

ONLINE

www.sworldjournal.com

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 87)
GOOGLESCHOLAR

SWorld Journal

Issue №23
Part 3
January 2024

Published by:
SWorld & D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

UDC 08
LBC 94

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergiy, *PhD in Technical Sciences*

Editorial board: More than 300 doctors of science. Full list on page:
<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/about/editorialTeam>

Expert-Peer Review Board of the journal: Full list on page:
<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/expertteam>

The International Scientific Periodical Journal "SWorldJournal" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from different countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: twice a year

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS, GoogleScholar.

UDC 08
LBC 94

Published by:
SWorld &
D.A. Tsenov Academy of Economics
Svishtov, Bulgaria
e-mail: editor@sworldjournal.com

Copyright
© Authors, scientific texts 2024

UDC 725.388

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF ARCHITECTURAL AND PLANNING SOLUTIONS OF PASSENGER BUS STATIONS AND BUS STATIONS IN SMALL CITIES OF UKRAINE**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПАСАЖИРСЬКИХ АВТОСТАНЦІЙ ТА АВТОВОКЗАЛІВ В МАЛИХ МІСТАХ УКРАЇНИ****Hrinchenko T. / Грінченко Т. І.,***Assistant / Асистент*

ORCID: 0000-0003-3315-2986

Halak K. / Галак К. Т.,*Assistant / Асистент*

ORCID: 0000-0002-1313-3414

Maliiova O. / Малійова О. В.*Assistant / Асистент*

ORCID: 0000-0003-2807-0839

*Kyiv National University of Construction and Architecture
Київський національний університет будівництва і архітектури*

Анотація. У статті розглядаються питання забезпечення якісними послугами зовнішньо магістрального автотранспорту населення малих міст, в умовах сучасних змін та розширення зв'язків, як в сфері доступу до робочих місць, до місць навчання, так і в сфері культурно-побутового обслуговування.

Сьогоднішній стан автостанцій та автовокзалів малих міст не відповідає сучасним вимогам комфортного обслуговування пасажирів. Проведене дослідження на прикладі Київської області довело, що, питання вирішення цієї проблеми - нагальне. На фоні рішення цієї проблеми в великих містах, де останнім часом будуються периферійні автостанції та автовокзали, що відповідають вимогам транспортного розвантаження міських магістралей, натомість малі міста користуються будівлями та спорудами побудованими та пристосованими в 60-70 роках.

Питання комфортного обслуговування пасажирів малих міст може бути вирішена з використанням приватного бізнесу (блокування з торгівлею). Тому виникає потреба в розробці проектів автостанцій та автовокзалів малих міст відповідної ємкості, які б відповідали об'ємам пасажиропотоків.

Ключові слова: Архітектура, архітектурне проектування, будівлі автовокзалів, транспортні споруди, малі міста, магістральний транспорт, автостанція, автовокзал.

Актуальність дослідження.

Автотранспорт, як засіб пасажирських перевезень, набув розвитку в умовах зміни власності: до 2000 року це був привілей державних автотранспортних підприємств, а зараз на ринку надання автотранспортних послуг на міжміських та приміських маршрутах з'явилися приватні автотранспортні підприємства. З початком повномасштабного вторгнення та закриттям авіасполучення на території України, значно зросла потреба у автобусних перевезеннях, а, відповідно, виникла необхідність побудови нових автостанцій та автовокзалів, реконструкції існуючих, що підвищить якість комплексу послуг, які надаються пасажирам. Є необхідність розробити конкретні методичні та практичні рішення з проектування новітніх автостанцій та автовокзалів для розвитку сфери пасажирської логістики.

Аналіз наукових публікацій: Об'єм теоретичних розробок в сфері проектування та будівництва автовокзалів досить обмежений. Праці Н.В. Максименко, Г.Е. Голубєва, Ю.А. Гольденберга, Е.В. Васильєва, які присвячені проектуванню та будівництву автовокзалів, досить обмежено висвітлюють проблеми будівництва автостанцій та автовокзалів малих міст, які мають свої особливості. [8]. Велику увагу проектуванню автостанцій та автовокзалів малої ємкості приділив К. Херцег висвітлюючи досвід будівництва цих споруд на прикладі Угорщини. [12].

Мета та завдання: На основі проведених досліджень надати пропозиції з проектування автостанцій та автовокзалів малої місткості, притаманних малим містам.

Результати дослідження: З підвищенням рівня урбанізації міст, збільшення чисельності населення підсилюються значення зовнішнього транспорту, який забезпечує різноманітні та зростаючі перевезення в міжміських та приміських сполученнях. Перетворення великих міст у центри групових систем населених міст збільшує інтенсивність міжрайонних поїздок населення, головним чином з культурно-побутовими та трудовими цілями. Велику питому вагу в цих поїздах, особливо на невелику відстань, а також в тих напрямках, які не обслуговуються іншими видами зовнішнього громадського транспорту, належить автомобільному транспорту.

Головним чинником розвитку пасажирських перевезень автомобільним транспортом є зростання мобільності населення - зростання пасажиропотоку, наявність сучасного, комфортного автомобільного парку, який обслуговує міжміські та приміські перевезення, відповідна дорожня мережа, обладнана пунктами для транспортного та громадського обслуговування пасажирів. Від стану та рівня цих чинників буде залежати подальший рівень розвитку позаміського пасажирського автомобільного транспорту в Україні.

Актуальні діючі нормативні документи, щодо проектування громадських будівель, які є основою для визначення нових нормативних обмежень для проектування[1], [2], [3], [4].

Малі міста (з населенням до 50 тис. осіб) мають досить нерозвинену дорожню мережу, що також впливає на якість обслуговування пасажирів.

Для малих міст характерне будівництво пасажирських автостанцій та вокзалів малої місткості.

Об'єм добового пасажиропотоку залежить від містобудівних чинників, кількості населення, віддаленість до місць навчання та праці, вираховується статистичними показниками конкретного міста. Для міст з кількістю населення до 10 тис. осіб притаманне розташування пасажирських автостанцій одночасною ємкістю 10-25-50-75 пасажирів, для міст з населенням до 50 тис. осіб – автовокзали на 100-150-200 пасажирів. Розміщення автовокзалів в структурі міста повинно враховувати схему комплексного розвитку транспорту, складених з врахуванням перспективного розвитку пасажиропотоків для кожного виду зовнішнього транспорту.

Якісна зміна всіх цих чинників дозволить змінити і якісні показники обслуговування пасажирів.

Типологія автовокзальних комплексів визначається їх призначенням-обслуговуванням пасажирів автомобільного транспорту, та класифікуються по розміщенню в місті (центральні та периферійні), по призначенню (міжміські та приміські), по одночасній ємкості, по об'ємно-просторовому рішенню, по композиційним схемам.

Пасажирські автостанції та автовокзали розраховуються залежно від добового обсягу пасажиропотоку відправлення. (Див. таб. 1)

Таблиця 1

Добовий об'єм пасажиропотоку відправлення	Місткість, пас.	Найменування
від 100-200 200-400 400-600 600-1000	10 25 50 75	Пасажирська автостанція
1000-2000 2000-3000 3000-4000	100 150 200	Малі автовокзали

Розрахунок кількості постів по відношенню до добового обсягу пасажиропотоку відправлення. (Див. таб .2)

Таблиця 2

Розрахункове добове відправлення, пас.		кількість автобусів			
		міжміські		приміські	
		Відправлення (постів)	Прибуття (постів)	Відправлення (постів)	Прибуття (постів)
пасажирські автостанції	100-200	1	1	1	1
	200-400	2	1	1	1
	400-600	2	1	1	1
	600-1000	3	2	2	1
автовокзали	1000-2000	5	3	3	2
	2000-3000	6	3	3	2
	3000-4000	7	4	4	2

В зв'язку з інтенсифікацією використання автотранспорту кількість постів відстою повинна бути зменшена, ніж було передбачено раніше.

Особлива увага повинна приділятися рішенню привокзальної площі, яка повинна відповідати наступним вимогам:

- організація стоянок особистого транспорту та міського транспорту;

- розділення шляхів пересування автотранспорту та пішоходів;
- обладнання пішохідних переходів, зупинок міського транспорту;
- розділення шляхів пересування автотранспорту прибуття та відправлення.

Планувальне рішення залежить від розташування автостанції (автовокзалу) відносно автомагістралі, та від розташування перону (платформи) по відношенню до вокзалу (внутрішнє, зовнішнє, острівне, комбіноване), та повинно передбачати можливість збільшення кількості платформ на перспективу. (див.рис.1)

	внутрішня пасажирська платформа;
	зовнішня пасажирська платформа;
	пасажирська платформа острівного типу

Рис. 1. Планувальне рішення пасажирських платформ [12].

Висновки.

Проведений аналіз існуючих пасажирських будівель та споруд автотранспорту показує що їхній стан, функціонально-технологічне рішення не відповідає сучасним вимогам комфортного обслуговування пасажирів. Більшість будівель автовокзалів не обладнані спорудами для комфортної посадки та висадки пасажирів (навіси над постами). Зазначається відсутність

сучасних засобів обслуговування пасажирів (автоматів по продажу квитків), та застарілі засоби інформації (інформаційні табло).

Отже, враховуючи особливості формування архітектурно-планувальних рішень пасажирських автостанцій та автовокзалів у малих містах, можна зробити наступні висновки: потрібно збалансувати функціональність та ефективність простору, відповідно до містобудівних вимог.

Необхідно враховувати типи транспорту, якими користуються мешканці малого міста, їх потенційні напрямки подорожей та забезпечити зручний доступ до автостанцій. Важливо створити автостанцію, яка гармонійно вписується у місцевий ландшафт та архітектурний стиль. Необхідно забезпечити всі необхідні сервіси для пасажирів, зокрема каси, посадкові майданчики, зони очікування, крамниці та кав'ярні.

Урахування цих висновків допоможе створити ефективну та зручну інфраструктуру для пасажирського транспорту в малих містах, що сприятиме зручності та комфорту пасажирів.

Література

1. ДБН Б.2.2-12:18. Планування і забудова територій. Київ Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України 2018.
2. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. 64с.
3. ДБН В.2.2-9:2018 Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Зі Зміною № 1. 43 с.
4. ДБН В.2.3-5:2001. Улицы и дороги населенных пунктов. Госстрой Украины
5. СНиП II-85-80. Строительные нормы и правила. Вокзалы.
6. ВСН-АВ-ПАС-94 Ведомственные строительные нормы. Автовокзалы и пассажирские автостанции.
7. СНиП II-85-80 Пособие по проектированию вокзалов М.: Стройиздат, 1987.
8. Голубев Г.Е., Анджелини Г.М., Модоров А.Ф. Современные вокзалы. М.: Стройиздат, 1967. 208 с.
9. Гельфонд А.Л., Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений. М.: Архитектура, 2006. С. 280
10. Нейферт Э. Строительное проектирование М.: Стройиздат, 1965.
11. Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навч. посібник. Львів. Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. 608 с.
12. Херцег К. Проектирование и строительство автобусных и железнодорожных станций. Пер. с венг. В.М. Беляева; Под ред. Г.Е.Голубева. М.: Стройиздат, 1985. 318 с.
13. Пастухова С. В. ГОЛОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ АВТОВОКЗАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ //Interaction of society and science: problems and prospects. 2021. Т. 3. С. 22.
14. Рижик В. М. Фактори впливу на формування архітектури сучасних

автовокзалів //Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2013. №. 34. С. 520-527

Abstract. *In the article the questions of providing quality services are examined outwardly main motor transport of population of small cities, in the conditions of modern changes and expansion of connections, both in the field of access to the workplaces, to the places of studies and in the field of cultural and welfare service.*

Key words: *Architecture, architectural design, construction of bus stations, transport disputes, small towns, mainline transport, bus station, bus station.*

Стаття відправлена: 18.01.2024 г.

© Грінченко Т. І., Галак К. Т., Малійова О. В.

УДК 624.042.7

**THE IMPACT OF SEISMIC LOADS ON THE BEHAVIOR OF
REINFORCED CONCRETE STRUCTURES
ВПЛИВ СЕЙСМІЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА РОБОТУ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ
КОНСТРУКЦІЙ**

Koliakova V. / Колякова В.*PhD., asos. prof. / к.т.н., доцент.**ORCID: 0000-0001-6879-8520***Fursovych I. / Фурсович І.***bachelor student / здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**Kyiv National University of Construction and Architecture,**Kiev, Povitroflotskyi ave., 31, 03037**Київський національний університет будівництва і архітектури,**Київ, Повітрофлотський пр-т, 31, 03037*

Анотація. В роботі розглянуто вплив сейсмічних навантажень на роботу залізобетонних конструкцій..

Сейсмічна активність може призводити до значних динамічних навантажень на будівлі, викликаючи додаткові напруження у залізобетонних конструкціях, таких як стіни, колони та підлоги. У цьому контексті важливо враховувати як статичні, так і динамічні впливи, щоб забезпечити стійкість будівель під час землетрусу. Недоліки у проектуванні, можуть призвести до руйнування будівель під впливом сейсмічних навантажень.

Ключові слова: сейсмічна активність, землетрус, Шкала Ріхтера, сейсмостійкість, сейсмічні впливи.

Вступ.

Вплив сейсмічної активності на залізобетонні будівлі є однією з найважливіших проблем інженерної безпеки. Це особливо актуально у регіонах, де землетруси відбуваються досить часто або в зоні високого ризику сейсмічної активності.

У зв'язку з тим, що залізобетонні конструкції поширено використовують у будівництві, важливо розуміти, як саме сейсмічні поштовхи впливають на напружено-деформований стан конструкцій [1, 2].

Метою дослідження є аналіз впливу сейсмічних навантажень на роботу конструкцій.

Основний текст.

Сейсмічна активність може викликати значні динамічні навантаження на будівлі, які призводять до появи додаткових напружень у конструкціях. Зокрема, у залізобетонних елементах, таких як стіни, колони та підлоги, виникають значні сили, які можуть перевищувати їхню звичайну міцність. Це може спричинити руйнування чи деформацію будівлі під час землетрусу.[1, 2, 8]

Сейсмічна активність може викликати значні динамічні навантаження на будівлі, які призводять до появи додаткових напружень у конструкціях. Зокрема, у залізобетонних елементах, таких як стіни, колони та підлоги, виникають значні сили, які можуть перевищувати їхню звичайну міцність. Це може спричинити руйнування чи деформацію будівлі під час землетрусу [1, 2, 5, 8].

Використовуючи як основу, наукові дослідження і спостереження науковця

Чарльза Ріхтера можемо аналізувати дані згідно його шкали, що досліджує комбіновані зміщення опираючись вже на дані відповідного сейсмографа [1, 2, 13, 14]. Структура Землі була вивчена з різних поглядів. Основним способом досліджень є аналіз параметрів коливань у різних точках поверхні.

Рисунок. 1 – Об'ємні сейсмічні хвилі і поширення їх внутрішній структурі Землі [8]

На рисунку 2 наведена детальна інформація по розподілу балів за шкалою Ріхтера [1, 5, 8].

Richter scale

Level	Description	Occurrence
>9.0	Great	1 per 10 years
8.0-8.9	Great	1 per year
7.0-7.9	Major	10 per year
6.0-6.9	Strong	100 per year
5.0-5.9	Moderate	1,000 per year
4.0-4.9	Light	10,000 per year
3.0-3.9	Minor	100,000 per year
2.0-2.9	Minor	One million per year
1.0-1.9	Micro	Millions per year

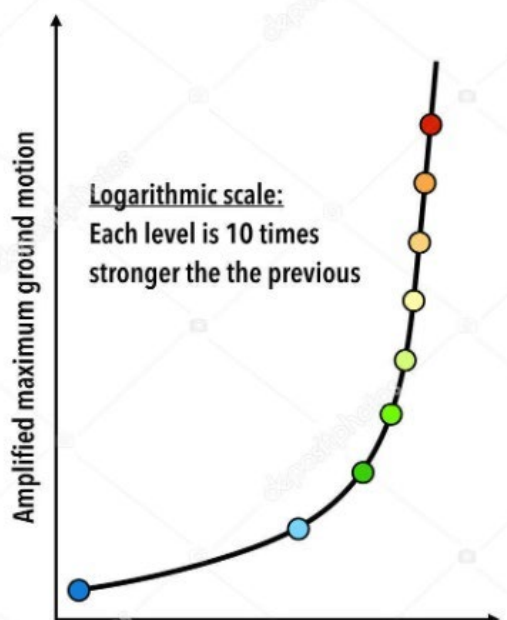

Рисунок 2 – Шкала балів Ріхтера [1]

Інтенсивність землетрусу вимірюється за шкалою сейсмічності від 1 до 12 балів (рисунок 2), відбиваючи рівень пошкоджень будівель і змін на поверхні землі. Низькі значення вказують на майже не відчутний тряс, тоді як високі бали вказують на серйозні руйнування будівель та інфраструктури [1, 2, 8].

Слід враховувати також людський фактор та деякі недоліки або фатальні помилки при проєктуванні будівель. Для прикладу це може бути і невдало розроблений проєкт з розташуванням арматурних хомутив або ж недостатньо розрахована несуча здатність вузових з'єднань з плитами перекриття, або іншими елементами залізобетонної будівлі [2, 8].

На рисунку 3 наведені приклади невдалих проєктів, що призвело до руйнування будівель при впливі сейсмічних навантажень.

З рисунка 3, б та 3, в, очевидно, що вузове з'єднання має недостатню несучу здатність. Крім того, стрижні використовувалися з гладеньких прутів діаметром $\varnothing 6$ мм, і з характеру руйнування можна визначити, що для хомутив мінімальний діаметр мав би бути 10 мм, а також стержень повинен бути рифленим [8].

a

б

с

Рисунок 3. Приклади невдалих палроєктів, що призвело до руйнування будівель при впливі сейсмічних навантажень [8]

а - «хібний проєкт з розташування хомутив»;

б - неспроможність вузового з'єднання колони з плитою перекриття забезпечити достатню несучу здатність;

в - неспроможність арматурних каркасів забезпечити достатню несучу здатність.

Одним із ключових аспектів є урахування сейсмічного навантаження при проєктуванні будівлі. Інженери повинні враховувати не лише статичні навантаження, а й динамічні впливи, які викликають землетруси.

Забезпечення стійкості залізобетонних конструкцій під час землетрусу важливо не лише з погляду безпеки та захисту життя та майна людей, але й з економічної точки зору [2, 9, 10, 12, 14].

Будівництво торгівельно-розважальних центрів у зонах з підвищеною

сейсмічністю вимагає докладного вивчення впливу землетрусів на конструкції [2]. Розміри, жорсткість, розподіл мас та ґрунтові умови безпосередньо впливають на коливання будівель. Таким чином, подібні споруди, хоч і споруджені у подібних умовах, але маючи різну кількість поверхів, можуть реагувати по-різному на сейсмічні навантаження.

Наприклад, менші за розміром будівлі можуть відчувати більші напруги через резонансні ефекти, порівняно з вищими спорудами.[1, 2, 9].

Оцінка впливу сейсмічних навантажень на будівлі зазвичай проводиться лише для споруд із завершеним проєктом. Проте незавершена будівля може виявити критичні напруги та деформації, які неможливо передбачити при аналізі лише завершених споруд. В сучасних умовах, важливо розглядати вплив сейсмічних активностей на залізобетонні конструкції, особливо у зонах з підвищеною сейсмічною активністю [1, 4, 5, 9, 10, 13, 14].

Вивченням впливу сейсмічних навантажень на конструкції будівель і споруд займались: Коляков М.Й. [14], Немчинов Ю.І.[1, 13], Кічаєва О.В.[6, 7], та багато інших вчених, які робили дослідження в сфері сейсміки, сейсмічних активностей та сейсмічних навантажень. Україну часто настигають землетруси, але через низький бал землетрусів, які до нас доходять це майже не відчутно і не помітно.

На рисунку 4 приведена зона інтенсивності землетрусів в Україні.

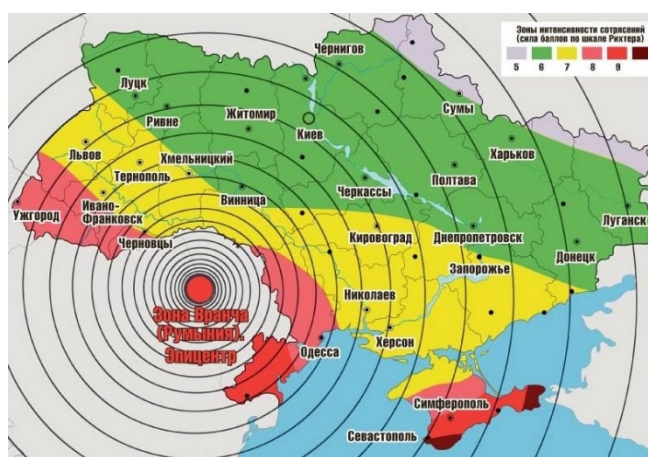

Рисунок 4. Зони інтенсивності землетрусів в Україні

У зв'язку з цим, актуальним науковим викликом є вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням стійкості житлових будівель та громадських споруд до сейсмічних впливів. Особливу увагу приділяють вибору найбільш оптимального та ефективного методу підвищення сейсмостійкості та оцінюванню впливу зміни сейсмічності на економічні показники заходів з сейсмосахисту будівель.

Висновки.

1. Сейсмічна активність викликає значні динамічні навантаження на будівлі, призводячи до появи додаткових напружень у залізобетонних конструкціях, зокрема в стінах, колонах та підлогах. Такі сили можуть перевищувати звичайну міцність елементів і призводити до руйнування чи деформації будівлі під час землетрусу.

2. Використовуючи наукові дослідження та спостереження Чарльза Ріхтера, аналіз сейсмічності за його шкалою показує, що інтенсивність землетрусу вимірюється від 1 до 12 балів, відображаючи рівень пошкоджень будівель та інфраструктури.

3. Зазначено важливість урахування людського фактору та уникнення помилок при проектуванні будівель. Неправильне розташування арматурних хомутиків чи недостатньо розрахована несуча здатність вузлових з'єднань можуть призвести до серйозних проблем та руйнування.

4. При проектуванні будівель і споруд, сейсмічне навантаження повинно бути враховано, при цьому, як статичні, так і динамічні впливи, щоб забезпечити стійкість залізобетонних конструкцій під час землетрусу.

5. Забезпечення стійкості залізобетонних конструкцій є важливим не лише для безпеки, але і з економічної точки зору. Важливість докладного вивчення впливу землетрусів на конструкції, особливо в умовах підвищеної сейсмічної активності.

Література:

1. Немчінов Ю. І. Сейсмостійкість багатоповерхових будівель і споруд / Ю. І. Немчінов. - Київ :НДІБК, 2015. - 584с.

2. ДБН В.1.1-12:2014 Будівництво в сейсмічних районах України. Документ набув чинності 01.10.2014.

3. ДБН В.1.2-14:2018 «Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель і споруд». Документ набув чинності 01.01.2019.

4. ДБН В 1.2-2:2006. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Навантаження та впливи. Норми проектування.- Київ. Мінбуд України, 2006.- 75с. – [чинний з 01.01.2007.]

5. Chyrva, T. , Martynov, V., Koliakova, V., & Chyrva, V. . (2022). A the influence of blasting on buildings and constructions. *Будівельні конструкції. Теорія і практика*, (10), 143–149. <https://doi.org/10.32347/2522-4182.10.2022.143-149>.

6. Вплив шаруватості основи на величину сейсмічних сил / [Воблих В.О., Фурсов В.В., Кічаєва О.В., Мазен Радван, Гранько Б.Ф.] // Науковий вісник будівництва. – Х.: ХДТУБА, 2006. – Вип. 36. – С. 40 - 44.

7. Кічаєва О. В. Аналіз впливу ґрунтів основи та їх шаруватості на зусилля в колонах для багатоповерхових монолітних залізобетонних будівель при сейсмічних діях / О. В. Кічаєва, Мазен Радван // Науковий вісник будівництва. – Х.: ХДТУБА, 2009. – Вип. 52. – С. 95 - 109.

8. Едісон Г. П. Конструктивні заходи підвищення сейсмостійкості багатоповерхових житлово-громадських каркасно-монолітних будівель / ВНТУ [електронний ресурс] <https://search.app/xXS9gEB6XJc7maH76>

9. Гетун, Г., Колякова, В., Соломін, А. , & Безклубенко, І. . (2022). Особливості проектування сталевих сейсмостійких конструкцій висотних будівель. *Будівельні конструкції. Теорія і практика*, (11), 18–31. <https://doi.org/10.32347/2522-4182.11.2022.18-31/>

10. Гетун Г. В. Дослідження впливу сейсмоізоляції на напружено-деформований стан висотної будівлі під дією сейсмічних навантажень / Г. В.

Гетун, В. О. Сахаров, В. А. Мельник // Світ геотехніки. — 2013. — Вип. 2. — С. 18—23.

11. Барабаш М. С. Основи комп'ютерного моделювання / М. С. Барабаш, П. М. Кір'язєв, О. І. Лапенко, М. А. Ромашкіна // Навчальний посібник. — К.: НАУ, 2018. — 492 с.

12. Мар'єнков М. Г. Оцінка напружено-деформованого стану конструкцій будівлі при дії сейсмічних навантажень / М. Г. Мар'єнков, Д. В. Богдан, В. О. Сахаров // Опір матеріалів і теорія споруд. - 2015. - № 96. - С. 3-22. http://opir.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-96/01-96_marie_bogd_saha.pdf.

13. Немчинов Ю.И., Марьенков Н.Г. и др. Проектирование зданий с заданным уровнем обеспечения сейсмостойкости (с учетом рекомендаций Еврокода 8, международных стандартов и требований ДБН). // Будівельні конструкції: зб. наук. пр. — К.: НДІБК, 2012. - Вип. 76. - С. 8-60

14. Коляков М.И. Деякі аспекти стану сейсмостійкого проектування і будівництва в Україні. / Коляков М.И., Плахтієнко М.П., Поляков Г.П. //В кн.: IV науково-технічна конференція. «Будівництво в сейсмічних районах України». Доповіді, 18-21 травня 1999 р., г.Ялта, с.27-33.

15. ДБН В.2.2-24:2009. Проектирование высотных жилых и гражданских зданий / Минрегионстрой Украины. — К. :Минрегионстрой Украины, 2009.

Abstract. The article examines the influence of seismic activity on reinforced concrete structures of buildings, in particular walls, columns and floors. The possibility of additional stresses in structures during an earthquake, which can lead to the destruction or deformation of buildings, is highlighted. Uses the scientific research and observations of Charles Richter to analyze seismicity and uses a scale to measure the intensity of earthquakes. Examples of unsuccessful projects and their impact on the stability of building structures during seismic loads are considered.

Special attention is paid to the need to take into account the seismic load during the design of buildings, as well as to study the impact of earthquakes on buildings with different configurations and sizes. The need for a systematic study and assessment of the seismic resistance of buildings, especially in areas of increased seismic activity, is indicated.

The authors also draw attention to problems related to the human factor and possible flaws in the design, which can lead to unforeseen consequences. In the context of the Ukrainian seismic risk, the article emphasizes the need to solve issues related to ensuring the stability of buildings and public facilities to seismic influences and considers the prospects of optimal methods of seismic protection..

Key words: seismic activity, earthquake, Richter scale, seismic resilience, seismic influences.

Стаття отправлена: 19.01.2023 г.

© Колякова В., Фурсович І.

UDC 69.059.7:725.4

EDUCATIONAL DESIGN OF SMALL ARCHITECTURAL FORMS USING THE EXAMPLE OF CREATING A PARK TERRACE WITH A CANOPY УЧБОВЕ ПРОЕКТУВАННЯ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ ПАРКОВОЇ ТЕРАСИ З НАВІСОМ

Yanovitskiy E. / Яновицький Є.Л.

доцент

ORCID 0000-0001-6623-6102

Galak K. / Галак К.Т.

асистент

ORCID: 0000-0002-1313-3414

Selyvanov O. / Селиванов О.І.

старший викладач

ORCID: 0000-0001-9385-0060

Korol V. / Король В.П.,

ORCID: 0000-0001-5474-5321

Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture
Київський Національний університет будівництва і архітектури

Анотація. У статті розглядаються питання виявлення художнього образу ландшафтного середовища, що досягається використанням прийомів архітектурної композиції [2]. Висвітлюється засоби ландшафтно-композиційні, як мистецтво розміщення на даній території різноманітних елементів для створення комфортного середовища за функціональними, екологічними і естетичними вимогами. Надаються конкретні рекомендації щодо проектування малих архітектурних форм в контексті учбової студентської роботи. Визначаються межі та характеристики за техніко-економічними та композиційними показниками для даних ландшафтних споруд, виходячи з їх функціональних особливостей та оточуючого середовища.

Ключові слова: ландшафт; мала архітектурна форма; ботанічний сад; учбовий проект; тераса; альтанка; навіс; пергола; композиція архітектурного середовища.

Актуальність дослідження: Малі архітектурні форми мають вагомe значення у створенні ландшафтно-композиції саду, парку, скверу, у благоустрою житлового району, площі, вулиці, присадибної ділянки, прилеглих територій будівель громадського центру. Всі об'єкти ландшафтного дизайну характеризуються певною територією, яка має різноманітну конфігурацію в плані і нечіткі фізичні розміри. Композиція (від латинського compositio – сурядність, побудова, структура) – це засіб розкриття ідейно-художнього змісту твору. Без знання і правильного використання принципів композиції неможливо виявити творчий задум.

Ландшафтна композиція – це мистецтво розміщення на даній території різноманітних елементів для створення комфортного середовища за функціональними, екологічними і естетичними вимогами.

Аналіз наукових публікацій: Дослідження на дану тему були проведені багатьма науковцями та архітекторами-практиками, зокрема спеціалістами з ландшафтного дизайну. В якості універсального підручника та довідника для практичного архітектора було би доречно рекомендувати ознайомлення та вивчення [1] Ернста Нойферта. Дуже важливим фактором при виконанні

архітектурних проєктів, в тому числі з благоустрою території та ландшафтних перетворень, як показує практика, є врахування та опанування основних нормативних вимог. [2, 5, 11, 12, 15].

Ландшафтна композиція визначає використання всіх засобів ландшафтного дизайну [8]. В процесі учбового проєкту є необхідність ознайомитись зі всією палітрою досліджень на тему створення малих архітектурних форм, як урбаністичного мистецтва та благоустрою міста [9], [10]. Крім того при створенні об'єктів ландшафтного архітектурного та предметного дизайну необхідно вважати на сучасні вимоги щодо інклюзивності об'єктів архітектури та їх використання мало-мобільними групами населення, а також враховувати чинні нормативні вимоги щодо протипожежної безпеки [11, 12, 13, 15,]. Один з реалізованих проєктів на дану тему проектування малих архітектурних форм, та ландшафтної архітектури висвітлено в статті Галак К. Т. та Яновицького Є. Л. [22]. Це проєкт реконструкції невеликого скверу біля офісного центру за адресою Саперно-Слобідський проїзд, 30 в Голосіївському районі м. Києва.

Мета та завдання: Розкриття теми створення малих архітектурних форм та об'єктів ландшафтної архітектури та надання основних методичних рекомендацій для учбового проектування паркової тераси з навісом, як елементу ландшафтного дизайну на основі основних знань та навичок з архітектурної композиції [14].

Публікація виявляє також основні архітектурно-планувальні параметри та вимоги при проектуванні благоустрою території та ландшафтному дизайні. Висвітлюються питання ергономіки, та дизайну меблів та предметів, як основи в проектуванні малих архітектурних форм [9].

Ландшафтна композиція визначає використання всіх засобів ландшафтного дизайну [8].

Результати дослідження: При введенні малих архітектурних форм у систему благоустрою населеного пункту слід враховувати історичні особливості розвитку, відповідні послідовні етапи розвитку будівництва, несуть в собі риси історичних епох і відображають стильові ознаки їх культури.

Правові та нормативні вимоги до проектування малих архітектурних форм.

Розміщення малих архітектурних форм здійснюється відповідно до Закону України № 2807-15 «Про благоустрій населених пунктів» (редакція від 17.01.2017 р.), в якому також визначено термін “мала архітектурна форма”. Це елементи декоративного чи іншого оснащення об'єкта благоустрою, до яких належать: альтанки, павільйони, навіси; паркові арки (аркади) і колони (колонади); вуличні вази, вазони і амфори; декоративна та ігрова скульптура; вуличні меблі (лавки, лави, столи); сходи, балюстради; паркові містки; огорожі, ворота, ґрати; інформаційні стенди, дошки, вивіски; інші елементи благоустрою, визначені законодавством. Розміщення малих архітектурних форм здійснюється відповідно до цього Закону за рішенням власника об'єкта благоустрою з дотриманням вимог законодавства, державних стандартів, норм і правил [21].

Обладнання штучного і декоративного освітлення повинно бути безпечним, надійним, легким в експлуатації та енергетично економічним. Загальна тенденція

до енергозбереження знаходить своє відображення і в освітленні, адже на зміну звичайним лампам розжарювання приходять енергозберігаючі джерела освітлення. Зовнішнє штучне освітлення міста одночасно виконує естетичну, екологічну й економічну функції, тому що є одним з найважливіших елементів його благоустрою та архітектурно-художнього оформлення. Забезпечення світлового комфорту у вечірній і нічний час досягається за рахунок раціонально обраних кількісних й якісних характеристик штучного освітлення, що регламентуються нормами [1]. Конструкція світильників повинна забезпечувати виконання їх функцій протягом тривалої експлуатації без зміни їх світлотехнічних властивостей при найбільшій простоті і, отже, найменшій вартості догляду. Конструкція світильника повинна забезпечувати не тільки необхідний характер світлорозподілу, але і його стійкість у часі.

Вдало розташовані, вміло поєднані між собою та з оточенням вони завершують архітектурний ансамбль міста, покращують його вигляд, дають можливість уникнути одноманітності та невиразності міського середовища [1]. Жодне місто не обходиться без лав, урн для сміття, кіосків, павільйонів, дитячих та спортивних майданчиків, зупинок громадського транспорту, а будь-яка територія міста виглядає незатишною без яскравих афіш, дорожніх знаків, огорож, лав, скульптур та ін. Всі ці споруди входять до поняття «мала архітектурна форма». Такі елементи благоустрою території входять до системи УРБАНІСТИКИ населеного пункту.

Зміст завдання – запроектувати екстер'єр та сценарій життя для альтанки (площадки) з навісом та павільйоном, використовуючи існуюче середовище ботанічного саду з відповідними пластичними характеристиками.

Методичною основою для проектування повинне бути вихідне існуюче становище на ділянці, та функціональний контекст (призначення) об'єкту. У цьому випадку акцент робиться на засобах досягнення певного емоційного стану відвідувача або користувача даним об'єктом. У зв'язку зі специфікою завдання проектний алгоритм може бути скоригований у бік спеціальної уваги до освоєння засобів підвищеного емоційного впливу, що включають як просторові акценти, так і колористичні характеристики, світло, ритмічні і масштабні співвідношення елементів устаткування.

Мета проекту - показати об'ємно-просторовий устрій та пластичний характер об'єкту. Засоби представлення фінального рішення проекту повинні відображати його концептуальний дух.

Проект виконується з використанням ручної графіки (проектні ескізи, малюнки, живопис) та образного об'ємного макету (моделі) забудови та відкритих малих архітектурних форм декоративного призначення.

Парковий літній павільйон з площадкою повинен бути обладнаний такими елементами в учбовому проекті:

1. **Навіс над площадкою для відпочинку** та захисту від несприятливих кліматичних факторів: дощ, сніг, сонце, вітер. Можливе обладнання території лавками, підпорними стінами, водоспадами, фонтанами, вуличними сходишками, ліхтарями освітлення, парковими скульптурами. Навіс може бути виконано, як з суцільною покрівлею так і з застосуванням перголи.

Параметри об'єкту залежать від локації, направлення та потужності потоків відвідувачів в парку, і приймаються орієнтовно з розрахунку 1 м² на 1 людину.

2. **Невеликий павільйон** або кіоск площею орієнтовно від 5 до 10 м² торгівельної функції. Можливе функціональне призначення павільйону з площадкою – кафетерій на 10 осіб. Продаж кави, морозива, напоїв та готових запакованих продовольчих товарів для споживання в даному місці або інші види товарів (сувеніри, поліграфічна продукція та інше) по узгодженню з викладачем. Забезпечення: WI FI безкоштовний, інформаційне табло, мапа парку, урни для сміття, озеленення, освітлення, тривожна кнопка.

Рис. 1. Приклади малих архітектурних форм. Навіси.
(Фото з відкритих джерел).

Склад проекту для учбового завдання.

1. Ситуаційний план М 1 : 1000, М 1 : 2000 (масштаб узгодити з керівником);
2. Генплан (вид на рівні покрівлі) М 1: 200;
3. План. М 1:25, 1:50 (масштаб узгоджується з керівником);
4. Фасади: головний, боковий М 1:25, 1:50;
5. Розріз (з показом конструктивного рішення) М 1:25, М 1:50;
6. Деталі та вузли (кріплення лавок, вузол по покрівлі, вузол по фундаменту або вузол примикання стіни павільйону до плити підлоги). 1 вузол в проєкті;
7. Перспектива зовнішнього вигляду.
8. Макет. М 1 : 50 (масштаб узгоджується з керівником);

Проект виконується засобами ручної подачі. Без застосування комп'ютерної графіки. На плані показати меблі та основне обладнання в павільйоні. Генплан - об'єкт показати на рівні покрівлі з тінями. План літньої площадки з навісом та павільйоном – горизонтальний перетин на рівні 1,5 м від рівня чистої підлоги. На оцінку надати також ескізне рішення (лист з клаузурою на форматі А2 або А1) та реферат на дану тему.

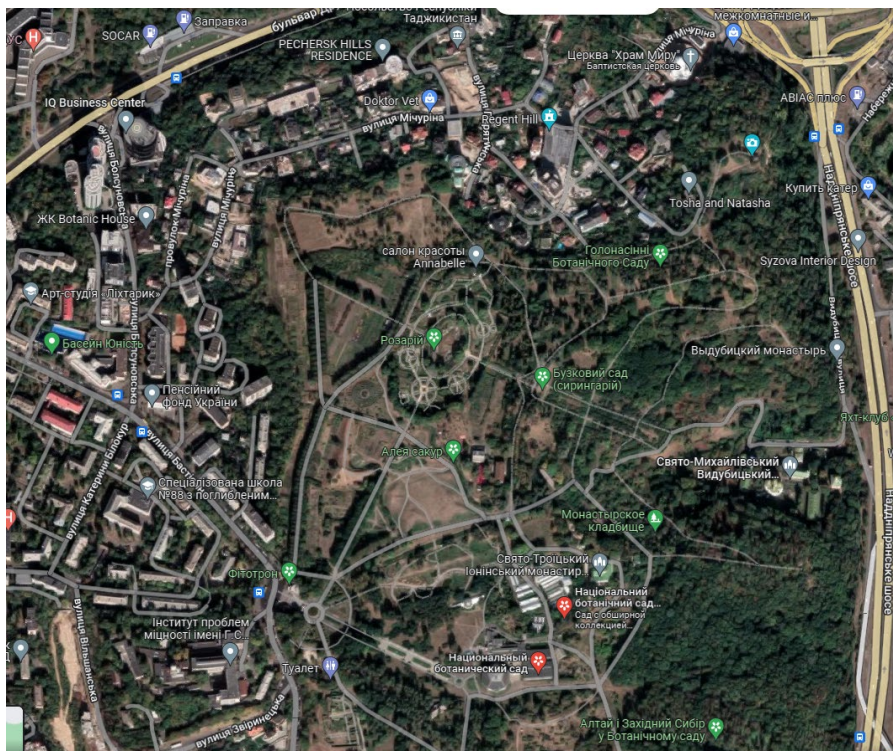

Рис. 3. Національний Ботанічний сад ім. Фоміна. Вигляд з космосу.
(Google Earth Pro)

Рис. 4. Приклади малих архітектурних форм. Перголи, навіси.
(Фото з відкритих джерел).

Рис. 5. Приклади навісів та павільонів.
(Фото з відкритих джерел).

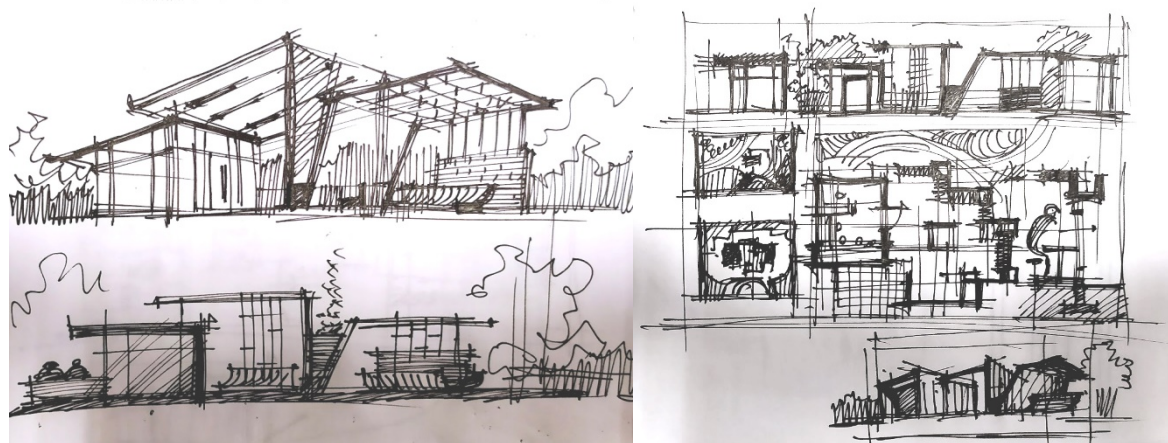

Рис. 10. Пошук ескізного рішення, ручна графіка. (Авторські рисунки).

Висновки: В основі методики проектування малих архітектурних форм та ландшафту є вихідне існуюче становище на ділянці, та функціональний контекст об'єкту. Визначається, що акцент робиться на засобах досягнення емоційного стану користувача. Сам проектний алгоритм може бути скоригований у бік спеціальної уваги до освоєння засобів емоційного впливу, такі як просторові акценти, колористичні характеристики, світло, ритмічні і масштабні співвідношення елементів.

Зміст художньої концепції проекту, - є сценарій освоєння простору на основі візуалізації зовнішнього вигляду та образного макету.

Література:

1. Нойферт. Будівельне проектування. Bauentwurfslehre// Книжкова літера. 2017.
2. ДБН Б.2.2-5:2011 Благоустрій територій// Мінрегіонбуд 2011 р.
3. Бичковська Л. С. Малі архітектурні форми та декоративне освітлення в зовнішньому благоустрої міста / Л. С. Бичковська, Л. В. Скуміна // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – Вип. 3 (39), част. 2. – 2007. – С. 145-151.
4. Зеленкова А. В. Малі архітектурні та скульптурні форми в дизайні інтер'єрів аеровокзалів/ А. В. Зеленкова// Вісник Національного авіаційного університету. - №3/2012. – С. 119-122.
5. Конституція України. Закон України "Про благоустрій населених пунктів" № 2807-IV від 06.09.2005. – К. : Велес, 2005. – 48 с. – (Серія видань. "Офіційний документ"). [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>.
6. Обуховська Л.В. Малі архітектурні форми в дизайні середовища: еволюція та сучасні тенденції застосування/ Л.В. Обуховська // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – Київ: КНУБА, Вип.19/2008. – 592 с. – С. 50-57.
7. Петришин Г. П. Архітектурна композиція: конспект лекцій / Г.П. Петришин, Ю.В. Ідак, І. Л. Щербаков. – Львів: Растр-7, 2011. – 80 с. іл.
8. Обуховська Л.В. Поліфункціональність малих архітектурних форм: їх особливості та місце розташування// Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура, Вип.8/2009. С.75-85.

9. Обуховська Л.В. Поліфункціональні малі архітектурні форми: взаємозв'язок утилітарних і художніх функцій// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – Київ: КНУБА, Вип.22/2009. С. 464-470.
10. Благоустрій міста / Петришин Г.П., Ідак Ю.В., Соснова Н.С., Петровська Ю.Р.// Містобудівне проектування. Частина II.: Проектування структурних елементів міста: навч. посібник / за заг. ред.. Петришин Г. П.. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – 288 с. С. 168-222.
11. ДБН В.2.3-5:2017 ВУЛИЦІ ТА ДОРОГИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ// Мінрегіонбуд 2017р.
12. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій.// Мінрегіонбуд 2019 р.
13. А. А.Тиц и др. Основы архитектурной композиции и проектирования. Издательское объединение «Вища школа» 1976
14. Бархин Б. Г. «Методика архитектурного проектирования» Стройиздат, Москва 1969
15. ДБН В.2.2-40:2018. ІНКЛЮЗИВНІСТЬ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД Основні положення.// Мінрегіонбуд 2018р.
16. Ландшафтная архитектура. Краткий справочник архитектора. Под ред.. Родичкина И.Д. Киев, Будивельник, 1990. 336 с.
17. Липа О.Л. Визначні сади і парки України та їх охорона. Київ, Видавництво Київського університету, 1960 р. 176 с.
18. Ruban L. Value determination of water systems in historic gardens as the foundation of garden art works. Technical transactions, Architecture. Cracow: Politechnika Krakowska, (Polytechnic Cracowska). 2014. Issue 5-A (10), Part 1. P. 61-67. <https://doi.org/10.4467/2353737XCT.14.145.3233>.
19. Themery T. Guide de Sophiowka, surnomme la merveille de l'Ukraine. Odessa, 1846.
20. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, 25.10.1995 р.: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU95454> (дата звернення: 25.05.2022).
21. Дударець В. Формування малих архітектурних форм в дизайні ландшафту/ В. Дударець // Народознавчі зошити. – № 1 (109)/2013. – С. 179-183.
22. Яновицький Є., & Галак К. (2022). Застосування елементів монументального мистецтва, сучасної скульптури та малих архітектурних форм при формуванні садово-паркового ландшафту та благоустрою урбаністичного середовища. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування. Випуск 64, С. 218–238. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.218-238>

Annotation. Examines the issue of identifying the artistic image of the landscape environment, which is achieved by using techniques of architectural composition [2]. The means of landscape composition are highlighted, as the art of placing various elements on a given territory to create a comfortable environment according to functional, ecological and aesthetic requirements. Specific recommendations are provided for the design of small architectural forms in the context of student work. Limits and characteristics are determined by technical-economic and compositional indicators for these landscape structures, based on their functional features and the surrounding environment.

Keywords: *landscape; small architectural form; Botanical Garden; educational project; terrace; gazebo; canopy; pergola; composition of the architectural environment.*

Стаття відправлена: 20.01.2024 г.

© Яновицький Є.Л., Галак К. Т., Селиванов О. І., Король В.П.

УДК 728.3(477.83)"18/19"

TYPICAL FEATURES OF INDIVIDUAL DWELLING LVIV AT THE END OF THE 19TH AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURIES (TO THE MODERN PERIOD)

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЖИТЛА У ЛЬВОВІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ (ДО ПЕРІОДУ МОДЕРНУ)

Berezovetska I.A. / Березовецька І.А.

Candidate of architecture / канд. арх., доц.

ORCID ID: 0000-0001-9906-1871

Lviv National Environmental University /

Львівський національний університет природокористування,

м. Дубляни, вул. В. Великого, 1, 80381

Анотація. Значний приріст населення призвів до загострення житлової проблеми в останній третині ХІХ століття, що призвело до значних якісних і кількісних змін у сфері житлового будівництва. Виявлено, що у Львові набули поширення такі типи житлової забудови, які загалом були характерні для міст, що інтенсивно розвивалися: палаци, особняки та вілли, будинки для робітників. Палаців було побудовано значно менше.

Ключові слова: типологічні особливості, індивідуальне житло, будівництво, палаци, особняки, вілли, робітничі будинки, планувальні вирішення.

Вступ.

На момент активації архітектурно-будівельної діяльності, зокрема розвитку садибного житла, у Львові уже був наявний висококваліфікований та багатонаціональний контингент архітекторів. Досвід будівництва садибного житла у Львові на початок ХХ ст. засвідчує, що у місті були розвинуті наступні типи приватного житла: палаци, особняки і вілли, а також почала формуватися архітектура будинків для робітників.

Палацове будівництво періоду історизму у Львові – одна з найцікавіших сторінок його архітектурного розвитку. Палаців у той час було споруджено небагато, проте кожен з них неповторний.

Традиційно склалося так, що ще у першій половині ХІХ ст. свої палаци і замиські будинки заможні міщани, шляхта, міська аристократія будували на південних і східних околицях Львова. В кінці ХІХ ст. ситуація змінилася: колишні райони садибної забудови ставали центральними районами Львова, вулиці забудовувалися прибутковими будинками, громадськими спорудами. З'явилися дільниці вілл і особняків, які перемістилися далі на схід і на південь міста. Особняки і вілли періоду історизму в рядовій забудові мають дисперсне розташування. Їх споруджували на окремих порожніх ділянках, які призначалися для прибуткових будинків, тому вони і не формують комплексів садибної забудови. Проте, більш характерним для міста було будівництво особняків і вілл великими дільницями на південних та південно-східних околицях Львова.

Справа дешевих помешкань для незаможних людей і робітників в кінці ХІХ – на початку ХХ століття стає справою спільноти. Всюди, де осідає багато людей, які шукають заробітку, проходить переповнення існуючого житла та виникає потреба у будівництві нового – робітничого житла.

Основний текст. *Особняки і вілли.*

Політичні події середини минулого століття істотно змінили соціальний склад населення Львова, на зміну аристократії прийшла молода буржуазія – політична, фінансова, промислова, а також урядовці, наукова і мистецька інтелігенція. Це були люди нової епохи – раціоналістичної, поміркованої. Житло таких людей мало відповідати новим життєвим умовам: бути комфортним, яскраво індивідуальним, недорогим, ізольованим. Такі потреби задовольняв єдиний функціональний тип споруд – особняк або вілла.

У проектуванні вілл і особняків не застосовувалось якихось певних оптимальних схем. Власне, індивідуальне житло завжди було вдячним об'єктом для творчого експерименту. Тому саме архітектура вілл і особняків вражає різноманітністю планувально-композиційних та стильових вирішень. При всьому їх розмаїтті можна виділити характерні спільні засади проектування, продиктовані принципами раціоналізму і комфорту. Такими засадами є:

1) низька поверховість – один або два поверхи;

2) чітке розмежування функціональних зон по вертикалі та горизонталі. На першому поверсі розміщували, як правило, хол, салон, вітальню, інколи бібліотеку. Окремим блоком (переважно біля сходової клітки) виділяли кухню, приміщення для помешкання челяді, комірчину. На другому поверсі були спальні, дитячі кімнати. Для зручності функціональних зв'язків передбачалися три входи у будинок: парадний, вихід у сад (звичайно зі салону через терасу) для гостей та господарів, «чорний» хід для челяді;

3) комплексний підхід у проектуванні. Будували, як правило, не лише власне особняки, але і допоміжні та господарські приміщення: стайні, каретні, деколи – будиночки для садівника і челяді.

Будівельні норми були аналогічні нормам будівництва прибуткових будинків. Обмежувалася висота споруди (будинки міг мати щонайбільше три поверхи). Мінімальна висота житлових приміщень у світлі передбачалася не менша як 2,6 м. Норм площ житлових і допоміжних приміщень не існувало. Оскільки розміри будинків були загалом невеликі, дозволялося робити дерев'яні сходи. Відстань між будинками мала бути не меншою ніж 8 м.

Планувальне вирішення індивідуальних будинків залежало великою мірою від розміщення споруди у системі міської забудови. Розташування споруди у рядовій забудові зумовлювало розвиток планувальної структури за типом прибуткового будинку, що відображалося у диференціації об'ємів на головний корпус і офіцину, де в один ряд розміщено підсобні приміщення.

Щільна міська забудова згодом «поглинула» озеленені околиці міста. Нині важко уявити первісну містобудівну структуру цих ділянок, на місці багатьох з них пізніше було споруджено прибуткові будинки. А на початку ХХ ст. райони вілл і особняків пересунулися ще далі на південь і схід (сучасні вулиці Коновальця, Погулянка).

Іншим улюбленим районом для будівництва індивідуального житла був Новий Світ. Престижність його відчутно зросла після завершення будівництва у 1876 р. на вул. Сапєги (тепер вул. Бандери) комплексу Львівської політехніки (архітектор Ю. Захарієвич). Сучасні вулиці Коновальця, Ген. Чупринки стали

місцями замешкання наукової та мистецької еліти міста.

На території колишнього Нового Світу збереглося ще багато вілл, які нині урізноманітнюють пізнішу забудову.

У 1903 р. на вул. Ген. Чупринки, 72 професор Львівської політехніки, архітектор Густав Бізанц збудував власну віллу. На вибір її планувального вирішення безумовно вплинули новітні архітектурні тенденції. У будинку передбачено два санвузли: один просторий з ванною розміщений біля спальні господарів, а другий – невеликий, гостьовий – біля кухні та передпокою. З кухнею з'єднана їдальня, яка має вихід на терасу. Фасади оздоблено з використанням форм німецької барокової архітектури. На їх «редакцію» також вплинув час: характер бароковий по фронту дещо модернізований.

Хоча під індивідуальне будівництво відводилися великі ділянки, все ж їх забудова позбавлена цілісності, вона проводилася без єдиного комплексного задуму. Під цим оглядом забудову ділянки Кастелівка можна розглядати як унікальний творчий експеримент.

Кастелівка лежала у межах сучасних вулиць Ген. Чупринки, Кольберга, Горбачевського. У середині 80-х років XIX ст. цю територію викупили архітектори Ю. Захарієвич та І. Левинський. Призначили її під забудову віллами та особняками. У 1886-1888 рр. була продумана і сформована містобудівельна концепція ділянки. Архітектори відмовилися від звичної практики розпланування ділянки перпендикулярними вулицями на однакові квартали. Натомість було запропоновано систему мальовничих криволінійних вулиць, які підпорядковувалися рельєфу і природному оточенню. «Кістяком» нової містобудівельної структури стала вулиця Набеляка (тепер – вул. Котляревського). Вулиці поділили ділянку на невеликі неправильної форми квартали, розділені на ділянки під забудову. Всього передбачалося побудувати 64 будинки різної величини і комфортності.

Поки що не виявлено точних відомостей про час проектування будинків на вул. Ген. Чупринки, 5 і 11. Формотворче вони подібні до будинку на вул. Ген. Чупринки, 19, який був запроектований у 1902 р. (архітектор М. Ковальчук). Його стримане, рафіноване фасадне вирішення засвідчує новий етап у розбудові Кастелівки. Уже наприкінці XIX ст. місто стало «поглинати» Кастелівку, невпинно розширюючи межі щільної багатоповерхової забудови. Ділянка поступово забудовується прибутковими будинками (за проектами того ж І. Левинського). Територія будівництва особняків знову пересувається на південь – на вул. Метрологічну. Особливістю Кастелівки стала не лише цілісна містобудівельна структура, але й те, що зодчі намагалися створити архітектурний образ ділянки за допомогою єдиного стилю споруд, що ґрунтувався на інтерпретації мотивів народного будівництва. Це була нова, романтична течія львівського історизму, яку живило дедалі більше зацікавлення народно-декоративним мистецтвом. Очевидно, що звернення до мотивів народної архітектури було не лише результатом пошуків нової естетики, але й адекватним вираженням специфічною мовою архітектури ідеї національної самовизначеності – однієї з найактуальніших суспільно-ідеологічних проблем Галичини кінця XIX ст.

Індивідуальне житлове будівництво у Львові має тривалу і цікаву історію розвитку. Вражають багатство і комфортність планувальних вирішень. Саме в архітектурі особняків і вілл знайшла своє втілення стильова поліфонія львівського історизму. Складно шукати закономірності в розвитку архітектури особняків і вілл – процес був індивідуальним і залежав від багатьох чинників.

У місті не споруджували житла для робітників і незаможних верств населення, що, зрештою, було характерно взагалі для архітектурного розвитку Австро-Угорщини. Першу спробу створити будинок для робітника (дешевий, економічний, але зручний) зробив І. Левинський – його проект був експонований на Промисловій виставці 1892 р.

Палаці. Палац як соціальний тип споруди став явищем ретроспективним, крім того, для багатьох фінансове не доступним. Спорудження його потребувало великих коштів, більшої земельної ділянки (а це в умовах щільної міської забудови знову ж таки було пов'язане з немалими видатками), залучення до роботи над проектом найкращих архітекторів, додаткових витрат на впорядкування території та будівництво допоміжних приміщень. Це у багатьох випадках мало наслідком появу компромісних варіантів проектних вирішень: залежно від конкретної ситуації, розпланувальна і об'ємно-просторова структура їх набувала подібності до структури або великого особняка, або прибуткового будинку. Палаці втрачали «класичні» ознаки палацовості. У планах зникає симетрія, легка дисиметрія замінюється яскраво вираженою асиметричністю, викликаною потребами комфорту і зручності функціональних зв'язків. Парадні сходи – невід'ємний елемент інтер'єру палацу – розміщуються збоку або замінюються, задля економії місця і коштів, на прості функціональні сходові клітки. З фасадів споруд зникають колонні портики, редукуючись або до простих дашків над головним входом, або до плоских виступів, які нагадують колишній центральний ризаліт. Зрештою, в деяких випадках зникає симетрія композиції фасадів.

Помешкання для робітників. Про розміри переповнення помешкань з фізичного і морального погляду свідчить багато описів з великих закордонних міст, в яких існують цілі дільниці з будинками, в яких проживають робітники. Такі описи мають місце у Англії, Німеччині, Америці, Франції, Бельгії, Данії, Австрії [1]. В них йдеться про жахливі умови проживання незаможних верств населення та шляхи вирішення цієї загальноєвропейської проблеми.

Не кращою була ситуація у Львові на дільницях, де замешкало найубогіше населення різного віросповідання. На початку ХХ століття важким було житлове становище робітників, які прибували з сіл з надією заробітку. Переважно вони винаймали помешкання у підльвівських селах, спричиняючи їх переповнення. На 1 км² часами припадало на передмісті Знесення – 1258, на Клепарові – 1343, а на Замарстинові – 2125 осіб [2].

Однак підміські села не були в стані забезпечити помешканнями всієї маси прибулих. Місячний збір за кімнату з кухнею сягав у місті 10-15 зл., що у кілька разів перевищувало заробіток некваліфікованого робітника. Для зменшення коштів найму робітники часто приймали до себе співмешканців, які платили їм близько 4 зл. Багато робітників мешкали в сутеренах, в комірчинах під сходами

багатоповерхових кам'яниць або на горищах.

Важко робити порівняння між Львовом 1921 р. і з 1931 р., бо до 1931 р. місто фігурує в переписах без Замарстинова, Знасіння, Клепарова, Кульпаркова, Сигнівки, Голоська Малого та Левандівки, а з 1931 р. вже як Великий Львів [3].

В Галичині через брак великого фабричного промислу, який би збирав значні кількості немісцевих робітників, не стоїть ще потреба будівництва окремих будинків для робітників в таких масштабах, як у інших краях. Це проблема актуальна лише у кількох західних містах, в яких промисел вже існував. Постає потреба у дешевих помешканнях у зв'язку з поширенням холери. Керівництвом міста скликана санітарна комісія. Від часу дії цієї комісії зібрано багато інформації про великі кількості будинків, які існують у Львові, де в окремих кімнатах проживає по кілька чи кількадесят людей. Було прийнято постанову про виселення мешканців згідно питань охорони здоров'я, але виникла проблема поселення цих людей, бо кращих будинків у Львові не було.

З цього приводу з'явилася потреба створення певної кількості здорових і дешевих помешкань. Справа дешевих помешкань мала реформувати будівництво по всіх наших містах та містечках, вплинути на поліпшення оздоровчих чинників помешкань частини проживаючих, які не є робітниками у звичному значенні, просто менш заможними.

Управління залізниці забезпечило своїх робітників належними будинками, а муровані чи дерев'яні будинки сторожів залізниці є добре продуманими типами житлових будинків для однієї родини. Вони складаються з сіней, кухні, кімнати з пічкою та виходом на горище знадвору.

На ділянці землі близько 3 га при вулиці "На Блоні" біля головного вокзалу залізниці Кароля Людвіка у Львові, колишнє керівництво цієї залізниці збудувало 12 будинків для робітників і прислуги з 96 помешканнями.

Окремі помешкання складаються з двох приміщень, в одному з яких знаходиться кухня. Дві окремі прибудови, розташовані поблизу кожного будинку, складаються з чотирьох дровіть та чотирьох туалетів, по одному на кожне помешкання. Біля кожного будинку є один спільний сміттєзбірник.

В 1868-1869 рр. банк за низькими цінами купив значну ділянку землі при вулиці Л.Сапіги у Львові і вибудував на ній згідно одного плану цілу низку двоповерхових будинків по одному мешканню на кожному поверсі.

Помешкання були дуже малими, але вартість оплати для незаможного населення доступна. Через постійне зростання міста, будинки, які спочатку будувалися на окраїнах, після 20 років опинилися в оточенні двоповерхових кам'яниць. Внаслідок цього зросла їх вартість і ціна найму.

Відомі власники фабрики столярних виробів брати Вчеляки збудували при вулиці Личаківській для своїх робітників будинок, що складався з 17 помешкань, одне з яких призначалося на магазин. Дванадцять більших помешкань призначалися для жонатих робітників. Кожне помешкання мало відділену 1/3 частину площі для кухні, решта на житло. Маленькі кухні поєднувалися з пічкою, призначеною для готування їжі та обігріву приміщень.

Кожне помешкання було достатньо забезпечене світлом і повітрям, отже будинок відповідав вимогам охорони здоров'я. Всі проживаючі зобов'язувалися

дотримуватись чистоти, спокою і т.п. правил.

Власник місцевого токарського закладу Надворський вибудував в 1890 році при вулиці Половей на городоцькому передмісті у Львові два партерні будинки для робітників. Збудовані вони з цегли, з кам'яними фундаментами, криті бляхою. Забезпечені сімома підвалами по 2 м висотою, підлоги з м'якого дерева підняті над землею на 40 см, стропові балки 29/32 см товщиною, цегляна посадка на горищі, вікна зимові та літні. В обох будинках було по сім помешкань, обладнаних маленькими кухнями з пічками для приготування їжі та підігріву приміщень, забезпечені вентиляцією. До кожного будинку належить дерев'яний туалет з двома відділеннями, мурована клоачна яма, збудована на подвір'ї окремо від будинку.

Тутешній будівничий Ян Левінський для своїх робітників при сприятливих умовах вирішив збудувати дешеві будинки. З цією метою для однієї родини представив на виставці будівельного промислу будинок, запроектований архітектором Кудельським.

Головні стіни будинку, критого дахівкою, складаються з двох частин: ззовні з цегли, нетиньковані; зсередини – з гіпсових плит. Утворений відступ 7 см між стінками з цегли і гіпсовими плитами має прошарок повітря, що забезпечує тепло в будинках при невеликій товщині стін. Підмурівка будинку з каменю, внутрішні стіни з гіпсових плит. Помешкання складається з сіней, кухні та кімнати в партері; спальні, частини горища і двох кладових у піддашші, туалету у сходовій клітці, підвалу і дровітні під сходами.

Висновки.

В цілому можна сказати, що до кінця століття характерною була тенденція до ускладнення планувальних структур, збільшення набору житлових і допоміжних приміщень, до пошуків яскраво індивідуальних стильових вирішень. Найпоширенішими типами житла того часу були палаци, особняки, вілли та робітничі будинки.

У палацовому будівництві відійшов у минуле канон, єдиний взірець. Розташовані у рядовій забудові, палацові споруди часто не ідентифікуються візуально як палаци, асоціюючись з прибутковим будинком або великим особняком.

Робітничий або “садибний стиль” певний час офіційно визнавався і широко пропагувався як національний архітектурний стиль Польщі. Тому власті всіляко заохочували його поширення на західноукраїнських землях при будівництві адміністративних окремих житлових будинків військових осель тощо [4]. Проте на львівському ґрунті “садибний стиль” не залишив помітних слідів. Прикладами його можуть служити тогочасна забудова вул. П. Мирного, частково - району вул. Офіцерської і Черешневої, а також окремі котеджі на вул. Є.Коновальця та околицях міста.

Література

1. August Sołtziński. O tanich pomieszkaniach. - Czasopismo techniczne. - Rochnik X. 1892. №11. S. 91-93.
2. Львів: історія, населення, культура: Тези доповідей та повідомлень

українсько-польської наукової конференції 18-20 травня 1994. – Львів: ЛДУ, 1994. – С. 29, 30.

3. Львів у цифрах. – С. 8.

4. Вуйчик В.С., Липка Р.М. Зустріч зі Львовом: Путівник. – Львів, 1987. – 175 с.

Abstract. *A large increase in the population led to an aggravation of the housing problem in the last third of the 19th century, which led to significant qualitative and quantitative changes in the field of housing construction. It was revealed that the following types of residential buildings, which were generally characteristic of intensively developing cities, became widespread in Lviv: palaces, mansions and villas, houses for workers. Much fewer palaces were built.*

Key words: *typological features, individual housing, construction, palaces, mansions, villas, workers' houses, planning decisions.*

Стаття відправлена 25.01.2024 р.

© Березовецька І.А.

УДК: 061.1:314.15(091)](045)

HISTORY OF THE CREATION OF THE INTERNATIONAL MIGRATION ORGANIZATION

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З МІГРАЦІЇ

Skrypnyk O. M. / Скрипник О. М.

с. h. s., as. prof. / к. і. н. доц.

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1904-3468>

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Умань, Садова 28, 20300

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova 28, 20300

Анотація. У статті досліджено історію створення Міжнародної організації з міграції. Проаналізовано виникнення міжнародної міграції як міжнародного процесу переселення людей з однієї країни в іншу та створення перших міжнародних інституцій з проблем біженців для регулювання міграційних потоків.

Ключові слова: Міжнародна організація з міграції (МОМ), міграція, біженці, міжнародна міграція, ООН.

Вступ.

Міжнародна міграція є важливим соціально-економічним індикатором розвитку держав і являє собою процес географічно-територіального переміщення людей внаслідок сформованих в силу певних обставин причин, що спонукають людину до виїзду з країни постійного місця проживання на визначений період чи назавжди до іншої країни з метою доступу до більш якісного та безпечного життя. Для допомоги мігрантам у збереженні їхніх прав та захисті їхньої свободи була заснована Міжнародна організація з міграції (МОМ), яка стала провідною Організацією у сфері міграції.

З початку повномасштабної російської війни в Україні МОМ стала тією організацією яка надає велику гуманітарну допомогу Україні. Захист є фундаментальним компонентом програм МОМ в Україні. Захист людей від загроз їхньому життю, гідності та добробуту є пріоритетом діяльності МОМ.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну спричинило одну з найбільших криз вимушеного переселення в світі: за даними МОМ, майже 19,5 млн. громадян України були змушені переміститись усередині країни або за кордон. За обсягами програм та польовою присутністю МОМ є однією з найбільших міжнародних організацій, задіяних в гуманітарному реагуванні в Україні.

Основний текст.

Уперше поняття «міграція» вводить у науковий вжиток у кінці XIX століття англійський учений Е. Ревенштейн (1834 – 1913) у роботі «Закони міграції». Автор розглядає міграцію як безперервний процес, зумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, у місці в'їзду, а також чинників особистого характеру [4, с. 36]. Дослідник одним із перших виокремив базові закономірності розвитку транскордонних переміщень, які згодом названі законами міграції.

У виданні Міжнародної організації з міграції «Migration for development:

Within and Beyond Frontiers» розповідається, що міграція є процесом переміщення населення з однієї країни до іншої або внутрішнього переміщення; міграція передбачає будь-яке пересування населення незалежно від його терміну, складу та причин; міграція включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів. Міграція – це процес пересування або через міжнародний кордон, або всередині країни, охоплює вона будь-який тип переміщення людей, незалежно від причин [8].

З середини XIX ст. бере відлік історія обліку мігрантів, розпочали її європейські держави, що фіксували кількість своїх емігрантів. Крім того, у цей же час формуються європейські нації-держави та оформлюються їхні кордони, і міграція стає уже не звичайним рухом населення, а таким просторовим рухом, що супроводжується перетином адміністративно-територіальних кордонів; у випадку міжнародної міграції – вже сформованих державних кордонів, наявність яких і уможливила фіксацію такого перетину.

Отже, можна вважати, що міжнародна міграція зародилася в середині XIX ст., хоча й до цього часу відбувалися значні переміщення населення. Саме з середини XIX ст. виникають нові міграційні потоки у напрямку заморських країн, внаслідок чого склалась чітка світова тенденція до еміграції. За різними даними, з 1821 по 1924 рр. біля 55 млн. європейців покинуло континент, і з них 35 млн. переїхали до США. З 1846 по 1924 рр. найбільші держави Європи – Великобританію, Італію, Австро-Угорщину, Німеччину, Португалію, Іспанію та Швецію – покинуло принаймні 43 млн. осіб, більше ніж 75% з яких переселилося до США. Загалом з 1846 по 1939 рр. Європейський континент покинуло не менше 60 млн. осіб, 2/3 яких осіло у США. Кількість тих, які мігрували протягом цього періоду, дорівнює приблизно 1/5 загальної чисельності населення країн еміграції на початку XIX ст. У Східній Азії внаслідок міграції робочої сили китайське населення Гонконгу, Індонезії, Таїланду та Малайзії до 1945 р. перевищувало 16 млн. осіб [2, с. 150].

На початку 1920-х рр. як одну з перших міжнародних інституцій з проблем біженців було створено Верховний комісаріат для російських і вірменських біженців. Діяльність цієї організації пов'язується з іменем відомого норвезького дослідника Арктики, лауреата Нобелівської премії миру Ф. Нансена, завдяки якому в Європі змогла розвинутилась політика захисту біженців, яка ґрунтувалася на ідеї гуманності.

Ф. Нансену вдалося здобути кошти і вибороти правові гарантії для прийому біженців. Він наполягав на тому, що біженцям недостатньо лише матеріальної підтримки; для забезпечення їх перспективи на майбутнє необхідним було надання елементарних громадянських прав. За його ініціативи Ліга Націй ввела так звані «нансенські паспорти» – тимчасові посвідчення особи для апатридів (осіб без громадянства) і біженців, що стало першим важливим кроком до створення норм з міжнародно-правового захисту біженців. Перша світова війна та ліквідація трьох багатонаціональних імперій неминуче призвели до появи груп людей, які хотіли змінити громадянство. Міграція була однією з проблем, які виникли в Європі за наступні два десятиріччя і з якими Ліга Націй, створена у 1919 р., повинна була боротися [6, с. 289].

У 30-ті роки створено міжнародне управління Нансена та Міжурядовий комітет у справах біженців та з'явився Верховний Комісар у справах біженців. У 1947 р. створена Міжнародна організація у справах біженців.

Вже у 1949 р. Генеральна Асамблея ООН визначила такі принципи дій щодо біженців: проблема біженців є міжнародною за своїм розмахом та характером; жоден біженець чи переміщена особа, що остаточно чи абсолютно добровільно висловили вагомі причини свого небажання повернутися на батьківщину, не повинні примушуватися до цього; майбутнє таких біженців та переміщених осіб повинне стати об'єктом діяльності міжнародного органу, який необхідно було створити; основним завданням було заохочення та сприяння всіма можливими засобами поверненню біженців в їхні країни.

Водночас з прийняттям інституційних заходів з розв'язання проблеми біженців міжнародне співтовариство розробило правові рамки діяльності в цій галузі. Міжнародне право біженців в основному включає міжнародні документи, які визначають основні стандарти поводження з біженцями. А саме міжнародне право біженців як гуманітарне право є фактично однією з категорій прав людини у специфічних обставинах [6, с. 241].

Друга хвиля глобалізації тривала з 1950 по 1980 рр. і характеризується переселенням мігрантів із менш розвинутих країн (таких як Афганістан, Пакистан, Індія, В'єтнам, Марокко, Єгипет, Туреччина тощо) у більш розвинуті країни Заходу і Сходу (такі як країни Західної Європи, США, Канада, Японія та інші) [1, с. 319].

Саме в роки другої хвилі глобалізації і виникає Міжнародна організація з міграції (МОМ), або, як її спочатку називали, Тимчасовий міжурядовий комітет з питань руху мігрантів з Європи (PICMME), а потім Міжурядовий комітет з європейської міграції (ICEM). Організація була заснована в 1951 р. з метою допомогти європейським країнам регулювати потоки мігрантів після Другої світової війни. А саме на підставі резолюції від 5 грудня 1951 р. Конференції з міграції, яка проходила в Брюсселі 19 жовтня 1953 р. Міжнародним комітетом з європейської міграції був підписаний Статут організації. Ініціаторами скликання Міжнародної міграційної конференції були Бельгія та Сполучені Штати Америки. Згодом, 20 травня 1987 р., були прийняті доповнення до Статуту, які набрали чинності 14 листопада 1989 р. Статті 34 і 35 разом із повним текстом ввійшли в силу 30 листопада 1954 р.. Свою нинішню назву організація отримала лише в 1989 р. [3].

Після Другої світової війни відбувається посилення міграції, адже відбувається початок розпаду колоніальної системи. З'явилися нові незалежні держави в Африці та Азії, а колишні метрополії взяли на себе зобов'язання патрунувати їх. Відновлення і швидке зростання економіки більшості країн Західної Європи потребувало додаткових робочих сил. США, Канада, Австралія, Південна Африка, до яких пізніше приєднався Ізраїль, продовжили приймати мігрантів з Європи. Так, в США був прийнятий ліберальніший для тих, хто приїжджає міграційний закон і скасовані квоти за національними ознаками: з 1946 по 1963 рр. кількість іммігрантів досягла 4,3 млн., у тому числі більше 2,9 млн. з Європи. Практично в той же період, з 1948 по 1963 рр., Канада і Австралія

прийняли більш ніж по 2 млн. чоловік, Південна Африка – 1,5 млн., а Ізраїль – понад 1 млн. Саме тому і виникає потреба міждержавного управління міграцією, тому що інститути регулювання міграції, що сформувалися до цього часу, носили виключно національний характер. У 1950-ті рр. Міжнародна організація з міграції організовує оформлення та еміграцію понад 406 000 біженців, переміщених осіб та економічних мігрантів з Європи до заморських країн. У 1956 – 1957 рр. МОМ бере на себе відповідальність за переселення близько 180 000 угорських біженців, які втекли до Австрії та Югославії [3].

У 2016 р. МОМ стала одним із спеціалізованих агентств ООН, підписавши документ «Угода про відносини між ООН та Міжнародною організацією з міграції». Включення МОМ до системи ООН відбувається з прийняттям Нью-Йоркської декларації про біженців і мігрантів, з метою посилення управління міграційними процесами на глобальному рівні.

Прийнявши Нью-Йоркську декларацію про біженців і мігрантів, 193 держави-члени ООН визнали необхідність комплексного підходу до людської мобільності та посилення співпраці на глобальному рівні. Додаток II Нью-Йоркської декларації започаткував процес міжурядових консультацій і переговорів, кульмінацією яких стало заплановане прийняття Глобального договору з міграції на міжурядовій конференції з міжнародної міграції у 2018 р. [7].

Метою підписання Угоди стало зміцнення їхньої співпраці та покращення здатності виконувати свої місії захисту інтересів мігрантів та їх держав-членів. При цьому Організація Об'єднаних Націй визнає Міжнародну організацію з міграції як орган, що має провідну глобальну роль у галузі міграції, залишаючись незалежною міжнародною організацією. Міжнародна організація з міграції співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй (або органами, які були створені, або можуть бути створені ООН з метою сприяння такій співпраці) на глобальному, регіональному і національному рівнях.

Координація дій і співпраці відбуваються через членство в Координаційній раді керівника системи ООН та його допоміжних органах: Міжвідомчий постійний комітет; Виконавчий комітет з гуманітарних питань; Глобальна міграційна група; Групи управління безпекою на рівні країни. Загалом, МОМ співпрацює з Генеральною Асамблеєю ООН з питань прав мігрантів, гуманітарної допомоги, розвитку, безпеки та політики, що знаходить відображення в резолюціях, які обговорюються та приймаються щороку [6, с. 289]. Управління міграцією здійснюється за такими напрямками: міграція та розвиток, сприяння міграції, регулювання міграції, запобігання примусовій міграції.

МОМ включає 175 держави-члени і 8 держав, які мають статус спостерігачів, а також численні міжнародні та неурядові організації та офіси у понад 100 країнах. З метою дослідження і аналізу глобальної ситуації з міграцією МОМ було створено «Портал даних з міграції», на якому розміщено максимальний обсяг доступних даних по країнах, регіонах і світу стосовно міграційних потоків, міграційної політики, вимушеної міграції, інтеграції мігрантів тощо [3].

Отже, Міжнародна організація з міграції була створена як міжурядова організація для розселення переміщених осіб, біженців та мігрантів у Європі. У процесі свого розвитку МОМ почала охоплювати інші напрямки діяльності у сфері управління міграційними процесами у всьому світі. Спочатку МОМ створювалась як самостійна міжнародна організація яка тісно співпрацювала з іншими з іншими міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, але у 2016 р. МОМ стала одним із спеціалізованих агентств ООН.

Література:

1. Денисюк П. Д. Основні тенденції міграційних процесів країн Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 318-321. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/79.pdf
2. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. К.: Довіра, 1998. 912 с.
3. Міжнародна організація з міграції. URL: <https://www.iom.int/>
4. Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. *Вісник міжнародного слов'янського університету*. 2009. Т. 12. № 1. С. 34-39.
5. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право : Підручник. Київ: КНТ, 2007. 639 с.
6. Ровенчак О. Види та етапи міжнародної міграції: історико-соціологічний огляд. *Соціальні технології*. 2006. Випуск 29. С. 288-300.
7. Щиков П. П. Глобальна міграція в світі – стан та перспективи для України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 748. С. 119-231.
8. Migration for development: Within and Beyond Frontiers. 2015. 436 p. URL: <https://publications.iom.int/books/migration-development-within-and-beyond-frontiers>

Abstract. *The article examines the history of the creation of the International Organization for Migration. The emergence of international migration as an international process of resettlement of people from one country to another and the creation of the first international institutions on refugee issues to regulate migration flows are analyzed.*

Key words: *International Organization for Migration (IOM), migration, refugees, international migration, UN.*

УДК 930

RESEARCH APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF THE PROBLEM OF CORRUPTION AND BRIBERY IN THE UKRAINIAN PROVINCES IN THE SECOND HALF OF THE 19TH - AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Burylov K.V. / Бурилов К.В.

postgraduate student in history and archaeology / аспірант з історії та археології

VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY

Kyiv, 17 John Paul II Street, 01042

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,**Київ, Іоанна Павла II 17, 01042*

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано наукові праці учених, які вивчали особливості кредитно-банківської системи, правоохоронних органів та адміністративно-чиновницького апарату українських губерній Російської імперії другої половини XIX – початку XX століть. На основі вивчених наукових праць розроблена методика опрацювання історичних джерел та обрано напрям актуальної теми дослідження проблем корупції та хабарництва у другій половині XIX – на початку XX століть.

Ключові слова: корупція, хабарництво, історичні джерела, дослідження, методика.

Вступ.

Сучасні корупційні явища, які проявляють себе в економічній, політичній, соціальній та інших сферах життя суспільства нашої держави, в умовах війни, із серйозної загрози для нашого суспільства, перетворюються на смертельну небезпеку для України. Вони, по-перше, руйнують соціально-політичні інститути держави, оскільки деякі представники чиновницько-адміністративного апарату, які власне репрезентують соціально-політичні інститути в суспільстві від імені держави, переслідують власні корисливі протизаконні цілі, чим завдають шкоди загальнонаціональному благу, порушують правову функцію таких інституцій, тобто створюють штучні умови для їх ліквідації. По-друге, чим ширше в суспільстві розповсюджені явища корупції та хабарництва, тим більший прошарок населення стає співучасником такого протиправного діяння. Це призводить до виправдовування та толерування ставлення до корупції серед широкого народного загалу. По-третє, всепоглинаюче проникнення корупції та хабарництва у всі сфери життя суспільства завжди стає причиною падіння народної довіри до таких соціально-політичних інститутів як суд, політичні партії та ін., що в цілому призводить до падіння довіри до держави. А це являє собою найнебезпечніше соціальне явище, яке призводить до радикалізації та навіть пролетаризації (в самому негативному значенні цього слова) всіх прошарків населення, які перестають бачити в державі гаранта соціальної справедливості.

Дослідження явищ корупції та хабарництва в державних установах українських губерній, фінансовій системі та правоохоронних органах у другій половині XIX – на початку XX століття дозволить чітко зрозуміти причини та

історичні особливості корупції, які характерні саме для українських земель.

Тому вивчення особливостей накопиченого історичного досвіду державної та суспільної протидії явищам хабарництва та корупції є актуальним та практично значимим для сьогодення.

Мета даної статті полягає в окресленні основних напрямків подальшого дослідження проблеми корупції та хабарництва серед адміністративно-чиновницького апарату державних установ українських губерній Російської імперії періоду другої половини XIX – початку XX століть в історичному аспекті та державні і суспільні протидії цим негативним явищам крізь призму використання історіографічного та джерельного підходів.

Основна частина.

По-перше, розглянемо здобутки науковців, що дотичні до вивчення проблеми корупції та хабарництва, які побачили світ на початку XXI століття. Їх ми групуємо наступним чином:

Праці економічного характеру присвячені вивченню розвитку фінансово-кредитної системи в деяких українських губерніях колишньої російської імперії [1-5].

У працях правового характеру розглянуто специфіку хабарництва у правоохоронній та судовій системі [6-8]. Зокрема взаємозв'язок корупційних схем працівників правоохоронної системи із комерційною діяльністю підприємців, яку було не можливо здійснювати в більшості випадків без вплутування в корупційні схеми працівників правоохоронних органів. Акцентовано увагу на випадках коли працівники органів юстиції за відповідні хабарі закривали провадження кримінальних справ, що майже зводило нанівець заходи з державної протидії корупції та хабарництву.

Висновком до розгляду перших двох напрямів є наступний: розглянуто фінансово-кредитну систему в деяких українських губерніях, але проблема корупції та хабарництва в цих дослідженнях не виокремлена як особливий предмет дослідження.

На основі розгляду досліджень початку XXI століття, що присвячені питанням функціонування кредитно-банківської системи, правоохоронних органів, адміністративно-чиновницького апарату, визначено структуру наукової роботи, яка буде базуватись на трьох аспектах.

Історичний аспект висвітлений в наукових працях, що присвячені вивченню специфіки та особливостей улаштування та функціонування чиновницько-адміністративного апарату в українських губерніях [9-12].

Як правило, в основній своїй масі в даних працях не акцентувалась увага дослідників на явищах корупції та хабарництва, але в деяких поодиноких наукових доробках проблематика явищ корупції та хабарництва все ж розглядалася.

Водночас слід назвати як одну з перших працю С. С. Падалки, що присвячена вивченню явищ корупції та хабарництва серед чиновників адміністративного апарату управління та правоохоронних органів [13]. В зазначеній праці ретельно вивчено такий особливий вид громадської протидії корупційним явищам, як журналістська та літературна діяльність авторитетних

громадських діячів та письменників, які акцентували увагу широкого народного загалу на негативних та шкідливих для суспільства наслідках від корупційної та хабарницької діяльності чиновників. Але головний висновок даної наукової праці складається лише на основі вивчення хабарницьких та корупційних явищ Правобережної України.

Джерельний аспект. Нами започатковано вивчення специфічних джерел Державного архіву Харківської області. А саме, конкретні корупційні справи стосовно притягнення до судової відповідальності чиновників й сільських службовців за хабарницьку та корупційну діяльність, зокрема видачі фальшивих документів, фінансових махінацій, нецільових розтратах коштів, безпосереднього викрадення коштів із державних установ Харківської губернії.

Ретельне вивчення джерел Державного архіву Харківської області з конкретно зафіксованими корупційними справами, дає підстави вважати, що такі ж факти корупційної діяльності, якщо це було в практиці судових рішень, були в інших губерніях. Саме вивчення таких корупційних справ надасть нам змогу об'єктивно та послідовно вивчити причини, особливості та наслідки корупційної та хабарницької діяльності.

Як свідчать розглянуті вище напрацювання попередників, в наукових доробках дуже мало використано періодичних видань та загальних друкованих відомостей, які зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. В них висвітлюється повсякденне життя правоохоронців та банкірів, які були засуджені за хабарницьку та корупційну діяльність. Цей матеріал дозволить виявити мотиви та витоки появи цих негативних явищ. Також це надасть змогу накопичити багатий матеріал для вивчення суспільної протидії хабарництву та корупції. Отже, зазначений аспект потребує ґрунтовного дослідження та використання.

Замість висновку.

Історіографічний та джерельний аналіз показує, що основна увага приділялась вивченню діяльності правоохоронних органів, фінансово-банківських установ, а проблема корупції та хабарництва, за винятком С. С. Падалки, вивчалась лише побіжно, тому автор пропонує для детальної розробки проблеми наступні напрямки дослідження:

I напрямок. Розширити джерельну базу за рахунок вивчення та використання документів в яких висвітлено повсякденне життя як «корупціонерів» та «хабарників», так і «хабародавців»;

II напрямок. Проаналізувати функціонування кредитно-банківської системи, правоохоронних органів та виявити факти, що свідчать про уніфікацію цих видів корупційної та хабарницької діяльності, а головне – виявити комплекс причин виникнення корупційних та хабарницьких явищ;

III напрямок. Зосередити увагу на засобах державної та суспільної протидії явищам хабарництва та корупції, вивчити їх ефективність, а також виявити фактори, які породжують зазначені явища.

На основі цих напрямків (окремих чи в комплексі) можна сформулювати теми наступних досліджень та їх план.

Література.

1. Краснікова О.М. Фінанси та кредити у сільському господарстві Лівобережної України епохи вільного підприємництва (1861-1917 рр.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 1999. – 176 с.
2. Терещенко В.Д. Роль іпотечних банків у проведенні столипінської аграрної реформи в Україні (1906-1916 рр.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Тернопіль, 2005. – 23 с.
3. Новікова І.Е. Розвиток банківської системи України в умовах становлення ринкового господарства (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореферат дис. канд. економ. наук. – Київ, 2009. – 22 с.
4. Шевченко В.В. Приватна банківська діяльність на території Південної України XIX – початку XX ст.: Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 2009. – 20 с.
5. Єлісеєва Л.В. Становлення та розвиток місцевих фінансів у Російській імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.: Автореферат дис. канд. економ. наук. – Київ, 2010. – 19 с.
6. Мельник М. І. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. Національна безпека і оборона № 7. Київ, 2009. 67–72 с.
7. Бурдін М.Ю. Система попереднього розслідування у кримінальному судочинстві Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній). Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2011. 19 с.
8. Бутирін Є.О. Земські дільничі начальники в державному механізмі Російської імперії в кінці XIX – на початку XX ст.: істор – прав. досл. (на матер. укр. губерній). Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Маріуполь, 2013. 20 с.
9. Молчанов В.Б. Корупція як соціальний чинник добробуту імперської адміністрації у підросійській Україні в XIX – на початку XX ст.: Зб. наук. пр. – 2008. 247-267 с.
10. Ярошенко М. О. Протидія корупції в судовій системі Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.: зб. наук. пр. – Київ. Серія 18. 93 – 99 с.
11. Ярошенко М.О. Запобігання корупції в системі губернської адміністрації в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Стаття Наукового вісника Ужгородського національного університету. Ужгород. 2016. 33 – 36 с.
12. Касян А.І. Волосне управління на Правобережній Україні (1861 – 1917 рр.). Автореферат дис. кан. іст. наук. – Черкаси. 2018. 27 с.
13. Падалко С.С. Хабарництво на Правобережній Україні: суспільно-історичні передумови, особливості та засоби протидії (Друга половина XIX – початок XX ст.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 2018. – 279 с.

Abstract. The article highlights and analyzes the scientific works of scientists who studied the peculiarities of the credit and banking system, law enforcement agencies and the administrative and bureaucratic apparatus of the Ukrainian provinces of the Russian Empire in the second half of the 19th and early 20th centuries. On the basis of the studied scientific works, a methodology for processing historical sources has been developed and the direction of the current topic of research

on corruption and bribery in the second half of the 19th - at the beginning of the 20th centuries has been chosen.

Keywords: *corruption, bribery, historical sources, research, methodology.*

Науковий керівник: *д.і.н., проф. Михайлюк В.П.*

Стаття надіслана: 25.01.2024 р.

© Бурилов К.В.

УДК 7.03 (73)

PLASTIC ANATOMY OF IMAGE CREATION ПЛАСТИЧНА АНАТОМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ

Pisyo S. Ya. / Пісьо С. Я.

ORCID: 0009-0001-7070-4199

*Lviv National University of Nature Management, V. Velikoho, 1,
Dublyany, Shevchenko 27/18, 80381**Львівський національний університет природокористування,
Дубляни, Шевченка 27/18, 80381*

Анотація. У даній публікації проводиться розвідка яка подає стислий розвиток пластичної анатомії у мистецькому просторі України та співвідносить розвій цього вчення. На прикладі становлення мистецьких студій, прослідковується вплив анатомічних знань на формування художніх образів. Пов'язуючи дане дослідження з аналізом розвитку пластики в мистецтві у певному перетині пластичної анатомії, її ролі в їх еволюції. Методологія дослідження полягає у застосуванні образотворчого методу, який дозволяє виявити та показати важливість пластичної анатомії образів у творчості українських митців протягом певного часу. Зазначений методологічний підхід припускає та надає розгляду роль пластики у бутті соціуму. Наукова новизна роботи полягає у розширенні уявлень про роль пластичної анатомії у розвитку творчості. На прикладі короткого історичного розвитку та сучасного стану вітчизняних пластичних мистецтв, проаналізовано еволюцію пластики від наскального живопису до певної творчості.

Ключові слова: анатомія, малюнок, пластика, скульптура, мистецтво художньої обробки дерева, різьба.

Вступ.

Розвиток пластичної анатомії у просторі сучасної образотворчості співвідносить піднесення цієї науки зі світовими досягненнями, вплив яких прослідковується на становленні школи анатомічних знань та формувань художніх образів. Жага вдосконалити буття було поштовхом виникнення у людей художнього мислення, котрий пізніше еволюціонував в художнє відчуття, що й стало підґрунтям зародження пластичної майстерності у графіці, живописі, різьбі та скульптурі, які плавно розвиваючись, акумулюють художні вміння та знання з пластичної анатомії. В царині фахової пластичної майстерності Україна торує власний розвиток рельєфної різьби у формах настінних панно, декоративної скульптури, просторової пластики, де все дедалі більше відчувається органічне поєднання новаторського підходу до обробки матеріалів з глибоким розумінням національних традицій та використанням всіх естетичних можливостей цього продукту. Це зумовлює появу довершеності та сучасного звучання типажів, сповнених досконалого естетизму, зорієнтованих на побутовий, виставковий, музейний осередок та ініціативну взаємодію з довколишнім простором.

Анатомічна та мистецька пластика — це головний орієнтир суспільних процесів, відтворених в пластичних мистецтвах, вона стає певною програмою записаною сучасниками для нащадків.

В перекладі слово "пластичний" походить від грецького "plastike" та означає ліплення, слово "анатомія" також грецького походження від слова "anatemno" та

означає "розсікаю". Таким чином, під "Пластичною анатомією" розуміється сукупність певних знань, що здобуває мистець, використовуючи інформацію, отриману при вивченні форм конструкції людської плоти. І з цієї причини мистецтво пластики, зокрема її складова, "Пластична анатомія", все ширше популяризується у контексті сучасної освіти. Дослідження анатомії людського тіла, є процесом вкрай глибшим і цікавішим, аніж просте формалістичне ознайомлення із назвами частин тіла та описом їхнього функціонального призначення. Це насамперед оповідь правильній красі особи, а отже й довколишньому світу. Ці звідини присвячені розгляду впливу на філософію майстра анатомічним вченням, а також її використанні у конкретних дослідженнях як найдавніших, так і існуючих періодів оповіді мистецтва [2].

На межі століть стали систематичними археологічні експедиції, що мали на меті вивчення стоянок жителів початку кам'яної доби. Саме у цей час у мистецтвознавчій науці ствердилася думка, що творчість людини існувала від часів льодовикової епохи. Певні знахідки траплялися й раніше, але офіційним визнанням мистецтва палеоліту вважають 1864 р. – тоді у печері Ля Мадлен було знайдено бивні мамонта. Тому у контексті первісна пластична анатомія стає ключем до розуміння не лише мистецьких, а й суто історичних проблем і подій. Найбільш цікаві предмети культурного побутування зниклої цивілізації були знайдені саме під час розкопок Трипілля. Дослідження в першу чергу показує цікаві культурні події, а ще точніше й глибше – артефакти художньої творчості з зображенням людських істот і звірів, археологічних знахідок, зафіксованих у кіммерійському, скіфському та трипільському періодах насправді безліч чи й сотні. Кількість знахідок, що вказують на версії застосовування прадавніми цивілізаціями модулів пластичної анатомії у її нинішньому розумінні, також дуже велика [3]. Більша частина дослідженого ілюстративного матеріалу розвідки - рисунки або малотиражні графічні листки, виконані на базі графічного малюнку. Це відповідає задекларованій меті, де саме рисунок фіксує задум автора котрий через ілюстрацію відточує образ, від загального бачення до найдрібніших деталей який є неодмінною складовою частиною усіх без виключення напрямків, видів та жанрів образотворчого мистецтва в тому числі й "Пластичної анатомії" що вже було зазначене вище.

Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. з'явилася плеяда самобутніх талановитих художників-рисувальників, які досягли вершин творчості саме у графічних техніках.

Двадцятье сторіччя було напрочуд потужним з точки зору поступу у вивченні та дослідженні пластичної анатомії вченими Європи, Америки, Великої Британії, Росії, Німеччини, Польщі та Болгарії. З праць, оприлюднених останнім часом, привертає увагу «Курс пластичної анатомії людини», розроблений викладачем Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, кафедри образотворчого мистецтва та академічних дисциплін Андрія Андрейканіча. Цей навчальний посібник розрахований насамперед на студентську аудиторію, в якому добре підібрано ілюстративний матеріал. Особливу увагу привертають тексти, наприклад тлумачення канонів пластичної анатомії і поради здобувачам у застосуванні здобутих знань. Для української мистецтвознавчої літератури ця

публікація є, безперечно, великим здобутком. Але така потрібна праця дещо замала за обсягом: адже зрозуміло, що практика і знання Андрія Андрейканіча суттєво перевищують межі даного підручника. Підручник сучасний і надзвичайно корисний у процесі навчання [1]. Стосовно побудови пластичної форми та науки, що вивчає закони її побудови, єдиної думки не існує. Розглянувши конститутивні шляхи розвитку майстерності рисунку, котрий є основою усіх образотворчих мистецтв, можна стверджувати, що засади пластичної анатомії є провідною ланкою у розумінні широкого кола мистецьких процесів. Головне завдання – спростити сприйняття мистецьких творів «зсередини», починаючи від ідей, закладених як відомими так і невідомими авторами, а також уточнити думку конструкції малюнку, анатомічної пластики тіла та правильного чи неумисно непропорційного природнього його зображення. Досі українське та закордонне мистецтвознавство не приділяло належної уваги прочитанню змальованих образів, не лише з професійного розуміння думки мистця, але й трактуванню невлених, часом потаємних ідей майстра. Проте зараз питання розшифрування та трактування візуального відтворення набуває все більшої актуальності, що пов'язане насамперед із бурхливою комп'ютеризацією навчального і творчого процесу. Однак сама історія зображувальної майстерності свідчить, що класична пластична анатомія спосібна переборювати багатовікову віддаль посеред генераціями.

Українське суспільство має в своїй скарбниці винятковий культурний спадок, набутий багатовіковим етнічним досвідом. Підтвердженням того є чималі археологічні артефакти, знайдені на теренах України, що демонструють первозданне бажання людей зображати пластику тіла через ілюстрацію – на одязі, посуді та речах побутового вжитку. Віки накопиченої художньої практики, спадок найвідоміших українських майстрів, дають нам зараз вагомий знання з “Пластичної анатомії”. Це оригінальний інструментарій, за сприянням якого зараз ми можемо збільшити планку артистичної культури. Особливо актуально це є сьогодні, коли наша держава переживає період перетворень та криз, що невід’ємно супроводжується спадом духовності суспільства. Загалом, анатомічна та артистична пластика – це визначальний орієнтир суспільних процесів, сприйняття здобувачами самих себе. Відтворення пластичних мистецтв, стає певною програмою написаною для майбутніх фахівців. В цьому разі повстає риторичне запитання, – який спадок залишений сьогоднішніми майстрами фігуруватиме новочасній генерації українців, який новий розвинений горизонт побутуватиме публічно та які традиції збережемо. Саме тому сьогодні є ваговитим відновлення, в першу чергу на освітньому рівні, класичної “Пластичної анатомії”, яка може зрівнятися з внутрішнім провідником у світ розвиненого спадку української нації. Водночас, практичні знання з цієї навчальної дисципліни допоможуть майбутнім дизайнерам призвичаїтися вздрівати та зрозуміти побачене, розвивати внутрішнє відчуття натури, підкреслено відтворювати матерію індивідуума [4].

Дев'яності роки дещо загальмували потужну ходу попередників. Перебудова у країні дала свої, в тому числі хибні, результати. Зменшилася кількість художніх виставок, замовлень у книговидавництві, плакатів. Натомість

відкрилися перші недержавні художні галереї і з'явився приватний замовник – фігура майже містична для пострадянського художнього життя. Митці що живуть на межі теперішніх століть потроху забувають про цензуру і заборонені теми. Україна впевнено увійшла в ритм центральноєвропейських держав й у мистецькому сенсі стала рівною серед рівних, якою і є зараз.

Нова пластика – це також свідчення про війну, про її наслідки для тілесних метаморфоз. Поява її важлива, бо героїзм тут перестає використовувати кліше мілітарного наративу минулого століття. Чоловіча чи жіноча оголеність уже не є табу, і вона містить не пафос переможця зі зброєю, а силу опору живого, що навіть після гибелі живого дерева перетворюється на нове буття у творі мистецтва. Бо зазвичай ключовим медіумом актуальності на нашій території служить живопис, колірність як емоціональний принцип. рідше графіка, а згустом сенсів стають дедалі ширше скульптурні витвори.

Пластична мова в більшості українців співвідноситься з пам'ятниками радянської доби, а ще дехто згадує про скульптуру малих форм як декоративну прикрасу осель зрідка – приватних просторів. В побуті скульптурне різьблення набуло ширшого розповсюдження, – виготовляли забавки, подекуди деталі вжиткових речей котрі переважно мали утилітарне призначення.

Однак після 2014-го дещо таки поінакшало: авторська пластика, створена без заявки як непідконтрольне висловлення живописця, стала справжнім предметом новітнього арт-процесу.

Здавалось би, що 24 лютого 2022 року мало принести спалах графічного, найпростіше прилаштованого до поширення в соцмережах, політичного руху мілітарної творчості у відповідь на насилля. Так бувало минулого року, але новочасні проекти – Володимира Семківа «Від коріння» в Києві, Андрія Сагайдаковського та Олега Капустяка «Сюжети» у Львові – звели в фокус данину дереву. Продукт стільки притаманний українському мистецтву здавна згадуючи принаймні б літописного Перуна, що, хоч скинутий у Дніпро, «вичапав» на просвіт киянам, і на місці його гіпотетичної з'явлення виникнули Видубичі. Дерево було найдоступнішим матеріалом не лише для спорудження житла, а й для виготовлення знарядь праці, предметів побуту, культу. Адже деревина – матеріал порівняно нетривкий, задокументовані предметні згадки з нього починаються з XI–XII століття. Давні ремісники володіли багатьма способами обробки дерева, найскладнішим з яких було різьблення. Мистецтво творення рельєфних і фігурних відображень знайоме на теренах України задовго до утворення Київської держави. Існують літописні відомості про язичницьких ідолів антропоморфних форм. Образотворче трактування та технологія виконання кам'яних рельєфних та фігурних зображень котрі збереглися, переконують, що їх творці мали попередній досвід такої роботи по дереву. На теренах Галичини передував чималий звичай поліхромної сакральної скульптури, вершиною якої є творчість середини XVIII століття Йогана Георга Пінзеля [5].

Модерністський прорадянський період цупко прив'язав у пам'яті більшої частини українців, що дерево не має, передовсім тих величезних, властивостей, що створюють доконечний вплив довговічності для меморіалізації подій,

приміром мілітарних. Після 2014-го, коли утворилися залишки від куль на деревах вулиці Інститутській, ставлення до них поінакшало, в тому числі, що варварська пора перетворила тисячі дерев на візуальні обрубки столиці, а тепер на теренах де ведуться активні військові дії збройної агресії загалом, посилюючи суспільну травму. Любительські й професійні фотознімки, серіями й частковими образами нинішньої російсько-української війни закріпили у притомності українців пліч-о-пліч зі винищенням людей і руйнацією будівель також обчухрані чи випалені дерева, їх через нищення також почали сприймати як жертв нападу. Дерево виходить неваговитим зі структурою спилів на якому можна також злічити рокові кільця та звідати відбитки жуків-короїдів, начеб на звороті постатей святих маестро Пінзеля [5]. Древо видається доволі мереживним, воно спірітуалізується не тому, що в анфіладі світлиць із фешенебельними флористичними входами бачити тіло майже античне, практично мармурове за ласкавим світінням поверхні і заледве коли-не-коли лицюєш до нього, увиразнюються слідами долота й ножики, а минаючи, дивуєшся уривку неприродно вивернутого почерку й зумисне високо піднятій напрямку ребер, обарвленням контурів, напрямків і діапазонів зринатиме в долі врятованого. Еківоком на те, що перед нами страдник, є й темніша відмітина струхлявілої ксилеми, подібна як рана на лівій стороні грудей, там, де є уявне серце.

Споглядання плотської досконалості, вивільненої з гігантського стовбура плодового дерева, перегортає бачення про жанр тіла як археологічних залишків поруйнованої древньої пластики. За кілька віків виявив мармурових і бронзових тіл у зібраннях, спостерігачі яких звикли до їх замилювання частинами, практично не вбачаючи на неприсутність рук, ніг і голови. Шніцар бере фабулу і проєктує його на нашу ситуацію: український спостерігач позирає на фальшивку фізіологічної краси, щоб враз осягнути чому подекуди катма цілого плоті і не в класичному, а в новітньому політичному глузді.

Українські митці котрі працюють у царині пластичного аранжування дерева торують свої шляхи, попри те, що і не дивлячись на вдосталь великий спектр технічних прийомів та пластичних рішень, що уособлюють особисті концепції в даному артистичному напрямі витворюючи новочасні національні виставкові та ужиткові функціональні твори, створених мистцем які є основою неповторності пластичних виробів, узвичаєних конфігурацій та декору, а їхні вироби надзвичайні в усій власні красі, є взірцем високої довершеності народних майстрів котрі гармонійно відгукуються на формування злагодженого нинішнього довколишнього осередку.

Висновки.

Отже, сучасна новітня українська пластика вміє залучати діалог із композиціями, може фокусувати акценти та жанри, теми та сюжети інших часів, включно із сюрреалістичним перевертанням сенсів. Тож визначальною тенденцією стає те, що наша новочасна анатомія пластики яка основує промовляти до спостерігача візуально складнішою ідеєю. Однак, незважаючи на великий діапазон художніх думок, технологічних прийомів, пластичних і просторових різновидів у виготовленні новітніх концептуальних творів

виставкового характеру та функціональних об'єктів, українські фахові майстри на зламі століть в єднанні звичного і сучасного, панівний ступінь виконавської довершеності і творчої свободи яких в притягненні образних прийомів новочасного мистецтва.

Таким чином, лише частково прослідковуючи розвій мистецтва пластичної анатомії в образотворчості від дочасного палеоліту до сучасності, закріпимо органічні взаємини із народним мистецтвом, що породжений самим життям українського люду, його природним стремлінням до краси й творчості, застосовуючи набуті знання про закономірності побудови пластичної форми та особливості її сприйняття, знаходячи цікаві художні засоби, нові образно-пластичні рішення для кожного майбутнього твору.

Література:

1. Андрейканіч А. Курс пластичної анатомії людини: навч. посібн. / А. Андрейканіч. – Чернівці: Букрек, 2010. – 128 с.
2. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Щоквартальний науковий журнал. Київ - 2017
3. Мізинська стоянка – найвідоміша стоянка палеолітичної доби // Ipress.ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ipress.ua>
4. Роготченко О. Пластична анатомія у контексті розвитку сучасної вітчизняної образотворчості / О. Роготченко // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – 2012. – Вип. 8. – С. 279 – 306.
5. Чепелик О. Скульптор Пінзель і духовний ландшафт українського бароко. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2013. 2, 168-170 с.

Abstract. In this publication, an investigation is carried out that presents a concise development of plastic anatomy in the artistic space of Ukraine and correlates the development of this teaching. Using the example of the formation of art studios, the influence of anatomical knowledge on the formation of artistic images is traced. Connecting this study with the analysis of the development of plasticity in art in a certain intersection of plastic anatomy, its role in their evolution. The research methodology consists in the application of the visual method, which allows to reveal and show the importance of the plastic anatomy of images in the work of Ukrainian artists over a certain period of time. The specified methodological approach assumes and examines the role of plasticity in the being of society. The scientific novelty of the work lies in expanding ideas about the role of plastic anatomy in the development of creativity. On the example of a short historical development and the current state of domestic plastic arts, the evolution of plastic from rock painting to a certain creativity is analyzed.

Keywords: anatomy, drawing, plastic, sculpture, art of woodworking, carving.

Стаття відправлена: 19.01.2024 р.

© Пісьо С. Я.

УДК 37.011.3-051:37.017-055.1/.3]:37.011-043.8(045)

THE ROLE OF THE TEACHER IN GENDER EDUCATION OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF TEACHER EDUCATION DEVELOPMENT

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У ГЕНДЕРНОМУ ВИХОВАННІ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Zubko O.S. / Зубко О.С.

*recipient of the third (educational and scientific) level of higher education, educational
and scientific program «Educational and Pedagogical Sciences»,**Faculty of Social and Psychological Education /**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
освітньо-наукова програма "Освітні, педагогічні науки",**факультет соціальної та психологічної освіти*

ORCID: 0009-0003-4911-9731

Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova, 28, 20300

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Умань, Садова, 28, 20300

Abstract. The article outlines the problematic field of educational reforms in the context of the Concept of Development of Pedagogical Education and Integration with the European Educational Space. The main areas of research on gender issues are highlighted. It is proved that preschool age is a sensitive period for gender education, since it is during this period that the basis of personality culture is laid, and the mechanisms of morality are formed. The author reveals the direct dependence of the effectiveness of the process of preschoolers' education on the quality of training of a new generation of preschool teachers, where the main figure is the educator - one of those responsible professions that depends not only on the upbringing and education of children, but also on the formation of their gender beliefs.

Key words: preschoolers, preschool education, gender, gender education, training of future educators.

Introduction.

Today's globalized world places new demands on the quality of education. The teaching profession is one of the most respected and responsible in the world. It is the teacher's activity that is associated with scientific and technological progress and the development of society, the outcome of which largely depends on the potential of the teacher's skills, efforts, abilities and professionalism. Therefore, each country is interested in training a cohort of teachers who would focus on the formation of a highly educated, responsible, creative and imaginative student [2].

Our country cannot stay away from global trends in the educational space. Pursuant to the Law of Ukraine "On Education", in 2018, the Concept of Teacher Education Development was approved, which aims to advance the modernization of teacher education to create a basis for training a new generation of teachers and provide conditions for the formation and development of modern alternative models of professional and personal development of teachers [6].

According to the Concept, the problem that needs to be addressed immediately is "the imbalance between the public demand for highly qualified teachers, the prospects for the development of society, global technological changes and the existing system

of teacher education, as well as the level of readiness/ability of modern teachers to perceive and implement educational reforms in Ukraine. The manifestations of this problem are: deterioration of the quality of education caused by the inability of a certain part of pedagogical workers and applicants for pedagogical education to master and practically use the latest methods (technologies) of teaching, upbringing and development; erosion of public trust in the professional community of pedagogical workers as carriers of knowledge, culture and social values; internal (to other types of professional activity) and external (to other countries) migration of a significant number of promising pedagogical workers; a decrease in the social prestige of pedagogical work and a tendency to position its secondary importance in comparison with other types of mental labor" [6].

The solution to the problem is seen in a comprehensive reform of the system of teacher education, continuous professional and personal development of teachers, including the structure, content, organization and methods (technologies) of teaching, and an increase in the proportion of practical training in educational programs [6].

Main text.

Preschool education is the first step to obtaining quality knowledge, the foundation on which the entire education system is built. It is in preschool age that the psychological mechanisms of personality and the foundations of moral development are laid. During preschool years, there is an intensive process of formation of a child's self-awareness, an important component of which is the awareness of oneself as a representative of a certain gender. The problem of gender socialization is one of the most important and urgent problems of psychological and pedagogical science. Without solving it, it is impossible to develop methods of a differentiated approach to educating children to respect the other sex, sensitivity and tolerance in inter-sex interaction, etc.

The main state documents regulating preschool education are the Law of Ukraine "On Education", the Law of Ukraine "On Preschool Education", the Law of Ukraine "On Childhood Protection", the Convention on the Rights of the Child, the Basic Component of Preschool Education in Ukraine (State Standard of Preschool Education in Ukraine), the Concept of the New Ukrainian School, etc. These documents are based on the ideas of humanistic pedagogy, civic and patriotic education; joint responsibility of the state, the public, families, teachers and other professionals involved in the upbringing and development of preschool children; and a gender approach that provides for the creation of conditions for the formation of an egalitarian consciousness free from gender stereotypes and responsible for their interpersonal relationships in society [8].

It is worth noting that gender issues have long remained outside the scope of research of domestic educators and psychologists for a number of objective and subjective reasons, while in foreign science (M. Barrett, A. Waterman, B. Herald, V. Doise, E. Durkheim, E. Erikson, J. Coleman, J. Marcia, D. Matteson, A. Smith, S. Stryker, G. Tejfel, J. Turner, S. Freud, C. Jung, etc. Although the concept of "gender" was introduced into scientific circulation by R. Stoller back in 1968 to denote social sex as opposed to biological sex, interest in this topic in Ukrainian society has increased only in the last two decades [2].

Having taken a strategic course towards European integration, Ukraine has signed and ratified a number of international documents in the field of gender equality and prevention of violence against women: The UN Charter (1945); the International Labor Organization Convention on Equal Remuneration for Men and Women Workers for Work of Equal Value (1951), the Convention on the Political Rights of Women (1952), the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW or the Women's Convention) (1979), The Roadmap for Equality between Men and Women (2006), the Declaration of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the implementation of gender equality in practice (2009), the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) (2011), etc. In January 2019, the Law "On Preventing and Combating Domestic Violence" came into force in Ukraine [2].

Article 24 of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On Education" proclaim the idea of respect for human rights and non-discrimination on the basis of gender in the educational sphere. The Law of Ukraine "On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men" (2005) emphasizes the introduction of a gender component in the national system of training specialists, stating that educational programs for higher education should include electives and disciplines that study the problems of ensuring equal rights and opportunities for women and men, the legal framework for gender equality based on the harmonization of national and international legislation, etc [4].

Analysis of the scientific literature allows us to identify several areas of research on the stated issues:

- studies devoted to the analysis of the phenomena of gender equality, gender culture, gender socialization, gender identity and differentiation, women's political leadership, history of the women's movement, etc (V. Ageieva, J. Butler, S. Boehm, T. Vlasova, S. Wolf, N. Gapon, I. Grabovska, S. Hubar, O. Zabuzhko, N. Zborovska, M. Keilen, T. Klimenkova, M. Malysheva, L. Nicholson, C. Oksamytna, D. Spender, S. Farrell, V. Chernetskyi, O. Yarska-Smirnova, etc);

- research on the theoretical foundations of gender culture formation and technologies for integrating a gender approach into the educational space of higher education institutions (O. Bondarchuk, O. Vasylchenko, S. Vykhov, T. Hovorun, T. Holovanova, L. Gradusova, S. Hryshak, L. Danylenko, I. Datsenko, M. Zubilevych, O. Kikinezhdi, L. Kovalchuk, O. Lutsenko, N. Prykhodko, N. Pushkariova, I. Tartakovska, P. Terzi, A. Yagamtseva, etc.);

- research on the formation of conscious parenthood, preparation of young people for paternal and maternal functions, moral aspects of preparing the younger generation for family life (A. Antonova, V. Boiko, O. Bezpalko, I. Bratus, L. Verb, T. Veretenko, T. Gurko, V. Gurov, Z. Zaitseva, V. Karpikov, G. Laktionova, D. Lutsyk, M. Mashovets, E. Nasedkina, R. Ovcharova, V. Postovyi, E. Sycheva, G. Cherednychenko, S. Shuman, etc);

- research on gender tolerance (L. Vashchenko, T. Hovorun, T. Hrubii, O. Demchyna, V. Kagan, L. Karnaukh, T. Motuz, V. Polyakova, S. Stolyarchuk, etc);

- studies on the essence and specifics of the organization of gender education for preschool and school-age children (D. Isayev, V. Kagan, O. Kikinezhdi, D. Kolesov,

I. Muntyan, L. Oliynyk, A. Petrovskyi, T. Repina, L. Stoliarchuk, V. Sukhomlynskyi, N. Tatarintseva, L. Trubaichuk, O. Tsokur, etc);

– studies on the problem of professional training of pedagogical staff in higher education institutions (O. Bezlyudnyi, I. Bekh, A. Bogush, A. Zalizniak, L. Ishchenko, A. Kapska, O. Kobernyk, O. Kravchenko, V. Lugovyi, N. Nychkalo, O. Oleksiuk, I. Pidlypnjak, O. Savchenko, S. Sovhyra, R. Skulskyi, V. Semychenko, R. Khmeliuk, etc.) [2].

Scientists consider gender education as a type of social education in the unity and integration of the functions of legal, moral and sexual education, which require special organization and appropriate pedagogical guidance, regardless of the age category of students [7].

Gender education is a modern area of teacher's educational activity, which, through favorable socialization, allows a child to form a stable concept of his or her own gender. The introduction of a gender approach in pedagogy will expand the life space for the development of individual abilities and potential of each child, freeing the thinking of teachers from gender role stereotypes. True equality does not imply the leveling of gender, but takes into account the specifics of life interests and psychological differences between girls and boys in the educational process [5].

Conclusions. Thus, given that preschool age lays the foundation for personal culture and the formation of moral mechanisms, it seems justified to consider this age as a sensitive period for the education of gender tolerance [1].

It was found that the stated problem is of interest to a significant number of domestic and foreign scientists. However, despite the numerous scientific developments on gender issues and professional training of teachers, the peculiarities and main activities of higher education institutions in training future educators for gender education of children remain insufficiently studied.

We see a direct dependence of the effectiveness of the process of educating preschoolers on the quality of training of a new generation of preschool teachers, where the main figure is the educator – one of those responsible professions that not only educates and trains children, but also shapes their gender beliefs [3]. This will be the subject of our next research.

References

1. Butenko O. (2017). Formuvannya harmoniynykh vzayemyn starshykh doshkil'nykiv u seredovyshchi riznovikovoho kolektyvu doshkil'noho navchal'noho zakladu [The formation of harmonious relationships of older preschoolers in the environment of a multi-age collective of a preschool educational institution]. Psykholoho-pedahohichnyy suprovid formuvannya osobystosti doshkil'nyka : kolektyvna monohrafiya, za zah. red. V. Kuzya, Uman' : VPTS «Vizavi». 173–191 [in Ukrainian].

2. Butenko O. H., Voyedylo O. V. Modernizatsiya zmistu profesiynoyi pidhotovky maybutnikh pedahohiv do hendernoho vykhovannya ditey u konteksti Kontseptsii rozvytku pedahohichnoyi osvity [Modernization of the content of professional training of future teachers for gender education of children in the context of the Concept of Development of Pedagogical Education]. Problemy osvity: zbirnyk

naukovykh prats' DNU «Instytut modernizatsiyi zmistu osvity». Vinnytsya : TOV «TVORY», 2019. Vypusk 91. 252 s. [in Ukrainian].

3. Butenko O. H. Rol i mistse kursu navchalnoi dystsypliny "Osnovy teorii hendernoho vykhovannia" u systemi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity [The role and place of the course of the discipline "Fundamentals of the theory of gender education" in the system of training future specialists of preschool education]. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriya : Pedagogichni nauky. Mykolaiv, 2013. Vypusk 39. S. 80–83 [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia rivnykh prav ta rivnykh mozhlyvostei zhinok i cholovikiv" (№ 2866 vid 08.09.2005 r.) [The Law of Ukraine "On Ensuring Equal Rights and Equal Opportunities for Women and Men" (Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2005, № 52, st. 561). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [in Ukrainian].

5. Zubilevych M. I. Henderne vykhovannia divchat-pidlitkiv u Velykiy Brytaniyi [Gender education of adolescent girls in Great Britain]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk.: 13.00.05. Kyiv. 2007. 18 s. [in Ukrainian].

6. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy "Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku pedagogichnoi osvity" (№ 776 vid 16 lypnia 2018 roku) [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On Approval of the Concept of the Development of Pedagogical Education" (No. 776 dated July 16, 2018)]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].

7. Petrenko O. Henderni pidkhody do osvity ta vykhovannia v istoriyi vitchyznyanoyi shkoly i pedagogiky (XX stolittya) [Gender approaches to education and upbringing in the history of national school and pedagogy (XX century)]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk. : 13.00.01. Rivne. 2010. 43 s. [in Ukrainian].

8. Tsokur O., Ivanova I. Rozvytok hendernoho pidkhodu v osviti [Development of gender approach in education] URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/313/> [in Ukrainian].

Анотація. У статті окреслено проблемне поле питань щодо освітніх реформ у контексті Концепції розвитку педагогічної освіти та інтеграції з європейським освітнім простором. Виокремлено основні напрями досліджень із гендерної проблематики. Доведено, що дошкільний вік є сензитивним періодом для гендерного виховання, оскільки саме у цей період закладається базис культури особистості, відбувається становлення механізмів моральності. Виявлено пряму залежність ефективності процесу виховання дошкільників від якості підготовки нової генерації дошкільних педагогів, де головною фігурою є вихователь – одна з тих відповідальних професій, від якої залежить не тільки виховання і навчання дітей, а й формування їхніх гендерних переконань.

Ключові слова: дошкільники, дошкільна освіта, гендер, гендерне виховання, підготовка майбутніх вихователів.

Supervisor: Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor Butenko O.H.
ORCID: 0000-0003-2763-185X

Article sent: 02.01.2024 p. © Zubko O.S.

UDC 81'243

ENHANCING LANGUAGE LEARNING THROUGH GROUP DISCUSSIONS: A COMMUNAL APPROACH TO FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

Svysiuk O. V.

Senior Lecturer,

ORCID: 0000-0002-2775-588X

Verhun T. M.

Assistant,

ORCID: 0000-0002-8835-5572

Biloshytska Z. A.

Senior Lecturer,

ORCID: 0000-0002-9321-7342

Zhytomyr Polytechnic State University,
Zhytomyr, 103 Chudnivska str, 10005

Abstract. In an increasingly interconnected and globalized world, the importance of learning a foreign language is crucial. This paper emphasizes the significance of mastering foreign languages, particularly in the context of students' professional training. Language proficiency not only enhances employability but also facilitates cross-cultural understanding, cognitive development, and improved academic performance. The paper underscores the pivotal role of communicative activities in language learning, focusing on their ability to foster practical communication skills, active engagement, authentic language exposure, critical thinking, and a motivating learning environment. It delves into the benefits of group discussions as a specific type of communicative activity, highlighting their role in promoting language acquisition, vocabulary enrichment, cultural immersion, and enhanced learner confidence. The various forms of group discussions, including role-play, debate, problem-solving, news, storytelling, picture-based, and comparative discussions, are discussed in detail. The choice of discussion type is shown to align with language course goals and learner proficiency levels. The paper concludes by presenting key evidence supporting the effectiveness of group discussions in language acquisition, such as increased speaking practice, enhanced listening skills, contextual learning, immediate feedback, cultural awareness, confidence building, motivation, and engagement. The communicative language teaching (CLT) methodology, backed by research, underscores the importance of group discussions in language learning, offering a well-rounded approach to language acquisition.

Keywords: language acquisition, communicative activities, group discussions, communicative language teaching, language proficiency, cultural awareness, motivation, immediate feedback, cognitive development.

Introduction. Learning a foreign language is of paramount importance in our increasingly interconnected and globalized world. Beyond the practical advantages of enhancing one's employability and career prospects, language acquisition opens doors to diverse cultures and perspectives. It fosters cross-cultural understanding and empathy, enabling individuals to engage more deeply with people from different backgrounds. Furthermore, foreign language learning enhances cognitive abilities, such as problem-solving and multitasking, and has been linked to improved academic performance. It encourages a lifelong love of learning and provides a gateway to literature, films, and art from around the world. Ultimately, the ability to communicate in a foreign language empowers individuals to navigate an ever-expanding global landscape, fostering personal growth and enriching their lives in countless ways.

The aim of this paper is to explore the role of group discussions in language learning and acquisition. It seeks to demonstrate how group discussions, as a form of communicative activity, can effectively promote language proficiency, vocabulary enrichment, cultural immersion, and increased learner confidence. The paper also aims to provide insights into different types of group discussions and how they can be tailored to language course goals and learner proficiency levels.

Presentation on the main material. The communicative approach is usually used in the process of mastering a language, especially a foreign one, through communication (V. Vdovin [1], M. Kukhta [7], O. Mykoliuk [8], S. Stoiko [11], etc.). Communicative activities play a pivotal role in language learning, as they are designed to facilitate the development of practical communication skills in a target language.

Communicative activities prioritize real-life language use over rote memorization of vocabulary and grammar rules. Learners are engaged in tasks that mimic authentic communication situations, such as conversations, debates, role-plays, and problem-solving scenarios. This approach ensures that learners are prepared to function effectively in real-world situations where the language is spoken.

Communicative activities encourage active participation from learners. Instead of passively absorbing information, students are required to interact with their peers or instructors, fostering a dynamic learning environment. This active engagement stimulates the brain and promotes better retention of language skills.

S. Kalaur notes that the communicative approach “presupposes the organization of the educational process based on active communicative interaction in the “student-student”, “student-teacher” systems as well as the development of students' communication skills. Communication at the level of dialogue assumes the presence of a tolerant space in which the students' and teachers' value orientations with regard to the resolution of conflict situations are agreed upon” [6, p.240].

Language learning becomes more meaningful when learners interact authentically with others. Communicative activities promote interpersonal communication, allowing learners to practice listening, speaking, reading, and writing skills in context. This exposure to authentic language use helps learners understand nuances, idiomatic expressions, and cultural norms associated with the language.

As many communicative activities involve problem-solving tasks or discussions on various topics, they challenge learners to think critically, express their thoughts logically, and formulate responses in the target language. It helps them develop both linguistic and cognitive skills simultaneously.

Furthermore, communicative activities provide opportunities for immediate feedback. Learners can assess their language performance and receive corrections or suggestions from their peers or instructors. This feedback loop is invaluable for improving language proficiency and reducing errors.

Of course, learning a new language can be challenging, but communicative activities make it more enjoyable and motivating. Learners often find these activities stimulating and rewarding, as they see the direct application of their language skills in real contexts. In addition, communicative activities can also integrate cultural aspects, encouraging learners to not only master the language but also gain insights into the customs, traditions, and perspectives of the native speakers. This cultural dimension

enriches the learning experience and promotes intercultural competence.

Hence, communicative activities are essential tools in language learning because they prioritize practical communication skills, foster active engagement, provide authentic language exposure, stimulate critical thinking, and create a motivating learning environment. These activities empower learners to not only speak the language but also understand and participate in the culture where it is spoken, making language acquisition a richer and more holistic experience.

Group discussions, being the example of communicative activities, may serve as a potent and effective tool for fostering language acquisition by promoting active communication, vocabulary enrichment, cultural immersion, and increased learner confidence, ultimately enhancing overall language proficiency.

What do we mean under the term “group discussion”? According to the definition represented in modern psychological and pedagogical dictionary “discussion” (from the Latin *discussio* – consideration, study) is a collective argumentation of a controversial issue or a set of interrelated issues by competent persons with the intention of reaching a mutual solution, discovering the truth through juxtaposition of different views, correct problem solving, exchanging of opinions and ideas between several participants. [10, p.97].

Thus, a group discussion is a structured communication activity where a small to moderately-sized group of individuals come together to exchange ideas, opinions, and information on a specific topic or issue. Participants engage in a conversation, express their viewpoints, and listen to others' perspectives within the framework of the discussion. Group discussions can take various forms, including formal debates, brainstorming sessions, problem-solving exercises, or casual conversations, and they are often guided by a facilitator or moderator.

Group discussions in educational environment can serve various purposes. First of all, they facilitate the generation of a wide range of ideas and solutions to the problems. Participants can leverage collective thinking and creativity to come up with innovative solutions or strategies. The second purpose is knowledge sharing. They provide a platform for individuals to share their expertise, experiences, and insights on a given topic. This sharing of knowledge helps participants gain a more comprehensive understanding of the subject matter. Yet another purpose of applying group discussions during the process of mastering a foreign language is communication skills development. Group discussions help participants enhance their communication skills, including speaking, listening, and articulating ideas effectively. They learn to express their thoughts clearly and persuasively. As might be expected group discussions promote active learning. They encourage students to engage with course material, exchange ideas, and deepen their understanding through peer interaction.

It is worthwhile mentioning the language proficiency as well. Group discussions are valuable for language learners as they provide a practical context for practicing a foreign language. Participants can improve their language skills by conversing with others in the target language. Moreover, group discussions are viewed as effective tools for identifying and solving complex problems. By pooling together diverse perspectives, groups can approach challenges from multiple angles.

Thus, continuous practice in group discussions can lead to increased fluency in

the target language. The more learners are engaged in conversation, the more naturally they can express themselves without hesitations.

Group discussions being a valuable component of language learning provide practical, interactive, and diverse learning experiences that can significantly enhance language proficiency and cultural awareness. They offer learners the opportunity to apply their language skills in meaningful ways and build confidence in their ability to communicate effectively.

The teacher's task is to choose among a great variety of commonly used group discussions the one suitable and appropriate for reaching the lesson goals. Role-play discussions enable the students take on specific roles or characters and be engaged in conversations based on given scenarios. This allows them to practice language in context and develop their conversational skills. Debate discussions involve presenting and defending opinions on a particular topic. Students are divided into teams, and they must use the language to argue their points effectively. This encourages critical thinking and persuasive language skills. Participating in problem-solving discussions students work together to solve language-related problems or real-life issues using the target language. This type of discussion fosters collaboration and helps learners apply language skills to practical situations. During news or current events discussions students discuss recent news articles, events, or global issues in the target language. Storytelling discussions and picture-based discussions will enable students to share personal stories or describe the scenes and create narratives based on the visuals. During comparative discussions students will be able to compare and contrast aspects of different cultures, traditions, or historical events in the target language. This type of discussion helps learners appreciate cultural diversity and gain insights into cross-cultural communication.

Hence, the choice of discussion type should align with the goals of the language course and the proficiency level of the learners. Teachers can adapt and combine these discussion formats to create engaging and effective language learning experiences for their students.

It is obviously seen that group discussions are widely regarded as a powerful tool for fostering language acquisition due to several compelling reasons supported by both research and practical experience. The following statements can be regarded as the key proofs and evidence to support this idea.

1. Increased speaking practice. In group discussions, learners have ample opportunities to speak and express themselves in the target language. Research has consistently shown that regular speaking practice is crucial for improving speaking fluency and pronunciation. The more learners engage in meaningful conversations, the more their speaking skills develop.

2. Enhanced listening skills. Effective communication in group discussions requires active listening. Participants need to understand and respond to their peers' comments and ideas. This constant exposure to spoken language helps learners improve their listening comprehension, which is a fundamental aspect of language acquisition.

3. Contextual learning. Group discussions provide a context for language use. When learners discuss specific topics or solve problems together, they acquire new

vocabulary and idiomatic expressions in a meaningful context. This contextual learning is more effective and memorable than memorizing isolated words or phrases.

4. Immediate feedback. In a group setting, learners receive immediate feedback from their peers or the instructor. This feedback can include corrections, suggestions, and clarifications, which are essential for refining language skills. Learners can apply this feedback in real-time, leading to more accurate language production.

5. Cultural awareness. Group discussions often touch on cultural topics, allowing learners to gain insights into the culture associated with the target language. Understanding cultural nuances, customs, and social norms is essential for effective communication, and group discussions facilitate this aspect of language learning.

6. Building confidence. Engaging in group discussions helps learners build confidence in using the language. As they participate in conversations and express their ideas, they overcome the fear of making mistakes and become more comfortable with the language. This increased confidence encourages continued language practice and growth.

7. Motivation and engagement. Group discussions are often perceived as enjoyable and motivating by learners. The interactive and social nature of these activities makes language learning more engaging, reducing the likelihood of learners becoming disinterested or discouraged.

Conclusion. The exploration of group discussions as a powerful tool in language learning underscores their multifaceted benefits for learners. As we navigate the complex landscape of language acquisition in our interconnected world, it becomes increasingly evident that group discussions, as a form of communicative activity, play a pivotal role in fostering language proficiency, cultural awareness, and overall language competence.

The communicative approach emphasizes the importance of real-life language use, prioritizing practical communication skills over rote memorization. Group discussions exemplify this approach by providing learners with a dynamic platform to actively engage with their peers or instructors. This active participation stimulates the brain, enhances cognitive abilities, and ensures better retention of language skills.

The significance of group discussions in language learning becomes even more apparent when considering the various purposes they serve. From generating innovative ideas to sharing knowledge and developing communication skills, group discussions offer a diverse range of interactive learning experiences. They provide a practical context for language use, allowing learners to apply their skills in meaningful ways, ultimately leading to increased fluency and contextual understanding.

The choice of discussion types, as outlined in the paper, is crucial in aligning with the goals of language courses and the proficiency levels of learners. Whether through role-play, debates, problem-solving exercises, or discussions on current events, teachers can tailor these activities to create engaging and effective language learning experiences.

Actually, the journey of language acquisition is not just about mastering grammar and vocabulary; it is about actively participating in the living language. Group discussions emerge as catalysts for this participation, providing learners with a pathway to fluency, cultural appreciation, and the development of essential communication

skills. As we strive to equip individuals with the tools to navigate our globalized world, the role of group discussions in language learning stands out as an invaluable and enriching component of the educational process.

References:

1. Vdovin V. V. (2007). Komunikatyvnyi pidkhid yak optymalnyi zasib vyvchennia inozemnoi movy u VNZ. [Communicative approach as an optimal tool of mastering a foreign language at a higher educational establishment] in Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»: zb. nauk. pr. Ser.: Problemy linhvistyky naukovo-tekhnichnoho i khudozhnoho tekstu ta pytannia linhvometodyky [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic": coll. of science pr. Ser.: Linguistic problems of scientific, technical and artistic texts and issues of linguistic methodology], No. 586, pp. 15–20.
2. Holubochka I. S. (2009). Dyskusiia yak odyin iz metodiv interaktyvnykh tekhnolohii navchannia studentiv anhliiskoho movlennia u vyshchykh nemovnykh zakladakh osvity [Discussion as one of the methods of interactive technologies of teaching students the English language in higher non-language educational institutions] in Naukovi zapysky: zb. nauk. st. – K.: Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova [Scientific notes: coll. of science pr. Drahomanov National Pedagogical University], issue 84, pp. 52–55.
3. Holubieva M. O. (2006). Vykorystannia metodu dyskusii u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Application of the discussion method in higher educational institutions of Ukraine] in Ukrainski intelektualy: pohliad iz sohodennia. - K.: Delta [Ukrainian intellectuals: a view from today. - K.: Delta], pp. 163-172. Access mode: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2095b0e-5886-4b0e-9fb2-4b09def2dc3e/content>
4. Dzhava N. (2005). Problemni metody navchannia inozemnykh mov. Dyskusiia [Problematic methods of teaching foreign languages. Discussion] in Nova pedahohichna dumka [A new pedagogical thought], issue № 3, p. 49.
5. Ishchenko T. M., Libikh S. P. (2009). Dyskusiia – shliakh do formuvannia znan ta praktychnykh kompetentsii dilovoho anhliiskoho movlennia studentiv-ekonomistiv starshykh klasiv [Discussion is a way to build knowledge and practical skills in business English speaking of senior economics students] in Treninhovi tekhnolohii yak zasib formuvannia znannievykh ta praktychnykh kompetentsii: dosvid fakultetiv i kafedr: zb. materialiv nauk.-metod. konf.: u 2 t., [Training technologies as a means of forming knowledge and practical competences: experience of faculties and departments: coll. materials of science and method. conf.], vol. 2. – K.: KNEU, pp. 576–579.
6. Kalaur S.M. (2018). Systema profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery do rozviazannia konfliktiv u profesiinii diialnosti: dys. ... doktora ped. nauk: 13.00.04 [The system of professional training of future social sphere specialists for resolving conflicts in professional activity: dissertation of the Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04] in Ternopilskyi nats. ped. un-t im. Volodymyra Hnatiuka. Ternopil [Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University], p. 676. Access mode: <https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58->

053-3/Dis_Kalaur.pdf

7. Kukhta M.I., Cheipesh I.V. (2011). Komunikatyvnyi pidkhid do formuvannia inshomovnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv turystskoi sfery [Communicative approach to the formation of foreign language culture of future tourism specialists] in Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser.: Pedahohika, sotsialna robota [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Ser.: Pedagogy, social work], issue 23, pp. 64-66.

8. Mykoliuk O. (2019). Komunikatyvnyi pidkhid u vykladanni inozemnoi movy studentam [Communicative approach in teaching a foreign language to students] in Osvitnii prostir Ukrainy: Naukovyi zhurnal DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka» [Educational space of Ukraine: Scientific journal of the Vasyl Stefanyk Pre-Carpathian National University], issue 15, pp. 261-268.

9. Muravska S. M. (2017). Dyskusiia yak odyin iz interaktyvnykh metodiv navchannia anhliiskoho movlennia maibutnikh aviafakhivtsiv [Discussion as one of the interactive methods of teaching English speaking to future aviation specialists] in Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu : zb. nauk. prats [Philological studies: Scientific bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University], issue 16, p. 501. Access mode: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/issue/view/7/filstd-16>

10. Shapran O. I. (2016). Suchasnyi psykholoho-pedahohichni slovnyk [Modern psychological and pedagogical dictionary] avt. kol. za zah. red. O. I. Shapran., p. 473p. Access mode:

<http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/2580/%D0%A1%D0%B%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

11. Stoiko S. V. (2011). Realizatsiia komunikatyvnogo pidkhodu v navchanni inozemnykh mov [Implementation of the communicative approach in teaching foreign languages] in Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. – Chernihiv: ChDPU [Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University], issue 85 (Seriia: Pedahohichni nauky), pp. 220-223.

Article sent: 02.01.2024

© Svysiuk O.V.

UDC 378.14

STAGES OF FORMATION OF THE INNOVATION-ORIENTED PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

Dmitriieva N.S.

PhD student.

ORCID: 0000-0001-6492-3371

Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine, Blvd. I. Shamo, 18/2, 02154

Abstract. The purpose of the article is to reveal the essence of the stages of formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical education. During the study, the stages of implementation of pedagogical support for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical education teacher were identified: diagnostic-orientational, professional-content, result-prognostic. We came to the conclusion that the formation of an innovation-oriented personality of a future physical education teacher is a holistic dynamic process of influencing the development of innovation-oriented, cognitive, praxeological, reflective components of education, which enables the individual to internalize innovative pedagogical ideas with their further application in practice.

Key words: physical education, personality, innovativeness, innovative direction, professional training, professional education, innovative pedagogy, education.

Introduction.

The need to actualize and form an innovation-oriented personality of the future physical education teacher in the scientific and educational environment of higher education institutions is due to the growing demands of society for the competent inclusion of a specialist in the teaching profession with a high level of need for innovative pedagogical and scientific-pedagogical activities, personal and professional development and self-development, development of students by means of physical education [1].

Many studies of the individual's readiness for innovative activity consider only some components, do not touch on the issues of formation and development of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher, there are no approaches to determining the structure of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher. The analysis of philosophical, psychological, and pedagogical literature shows that there are no works related to our study that describe the stages of formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher [1].

The purpose of the article is to reveal the essence of the stages of formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical education.

Main text.

During the study, the stages of implementation of pedagogical support for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical education teacher were identified: diagnostic-orientational, professional-content, result-prognostic.

The diagnostic-orientation stage provided for the diagnosis of the level of formation of the ideas of future physical education teachers about the future professional activity, its advantages and possible risks. The state and results of the

learning process are studied, which makes it possible to predict possible deviations on this basis, to determine ways to prevent them, as well as to adjust the learning process in order to improve the quality of its result. Students of higher education, receiving such knowledge, have a chance to find a strong support for the future, in particular: the ability to quickly adapt in the teaching staff; the ability to realize one's potential in team work; obtaining a system of knowledge through the prism of practical experience; awareness of the social significance of the profession of a physical education teacher; possession of theoretical knowledge in their field and in the field of other fundamental sciences of human health in order to create their own educational product (creativity) based on the knowledge they possess.

The professional and substantive stage involved clarifying the strategy and tactics of forming an innovation-oriented personality of the future physical education teacher; interim monitoring of the formation levels of the innovation-oriented personality of future physical education teachers is carried out; the content of the professional training of future physical education teachers is being updated by developing educational programs, curricula, work programs for professionally oriented disciplines, educational and methodological materials, which should form the ability for continuous professional development of the future physical education teacher.

The result-prognostic stage involved an analysis of the levels of formation of the innovation-oriented personality of future physical education teachers according to the specified criteria and indicators.

The innovation-oriented personality of the future teacher of physical education is an integral quality of a person, which is formed as a result of his inclusion in innovative activity and consists of interconnected and mutually determining components: orientational, cognitive, active, reflective [1].

The orientation component of the innovation-oriented personality of the physical education teacher is the core around which the main properties and qualities of the teacher's personality as a professional are constructed. This is explained by the fact that the innovative orientation component performs a regulatory function in the process of teacher preparation for innovative activities. We believe that the innovation-orientation component of the innovation-oriented personality of a physical education teacher is a content-forming component, as it is aimed at forming a future teacher's constant desire for development and improvement of his innovative activity. Orientation to innovative activity includes everything that prompts actual activity, generalized and more specific life goals for which a person acts. A motive is a verbalization of a goal and a program that enables this person to initiate a certain activity. A motive can also be understood as a desired target state within the framework of the "individual – environment" relationship, and motivation as something that explains the purposefulness of an action. The problem of motivational readiness, receptiveness to pedagogical innovations is one of the central ones in teacher training, since only motivation adequate to the goals of innovative activity ensures harmonious implementation of this activity and self-disclosure of the teacher's personality. the innovation-oriented component of the innovation-oriented personality of the physical education teacher must be considered in two directions. Firstly, from the point of view of the place of professional motivation in the general structure of motives and, secondly, by assessing the future teacher's

attitude to changes, that is, in the needs for pedagogical innovations, their receptivity, which determines the meaningful side of the creative direction of professional activity. The formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher is largely determined by the public environment, the collective of teachers – the pedagogical community. The personality of each teacher is unique, as well as determines the degree of receptivity to pedagogical innovations, the nature and peculiarities of the author's concept, the level of its implementation and others.

The cognitive component of the innovation-oriented personality of a physical education teacher is aimed at enriching future physical education teachers with psychological and pedagogical knowledge and information about the essence of innovative activity in the direction of physical education, its structural components, signs and features.

The active component of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher is an important guarantee of the implementation of innovative activities, as mentioned above, which is necessary for the creation of a new program, as well as for the modification of this new one at the level of implementation. Therefore, pedagogical creativity is a necessary component, a key to the formation of the ability to use a certain amount of specific knowledge, skills necessary for the effective implementation of creative pedagogical activity by a physical education teacher.

The reflective component of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher as a system-forming component of professional activity in the pedagogical sphere, as an integrative quality of the personality provides stable professional motives, motivational focus on the implementation of reflection in professional activity, systematic knowledge about reflection itself, its place in the socio-pedagogical sphere, which allows to effectively and adequately implement it, to creatively understand and overcome problematic moments, to forecast situations. It is this quality of the personality of the future physical education teacher as a professional that contributes to self-development and the ability to develop reflection in others [1].

The innovation-oriented personality of the future physical education teacher also includes the following personal qualities: tolerance for uncertainty, the ability to take justified risks, responsibility, the need for self-realization, achievement motivation, reflexivity, creativity (quality of intellect, intellectual initiative).

We came to the conclusion that the formation of an innovation-oriented personality of a future physical education teacher is a holistic dynamic process of influencing the development of innovation-oriented, cognitive, praxeological, reflective components of education, which enables the individual to internalize innovative pedagogical ideas with their further application in practice. This process is a component of the formation of the professional competence of the future teacher of physical education and is realized through creativity, which represents a creative understanding of the task and acts as a basis for innovation [1].

To create an innovative product, it is necessary to apply creative thinking, a non-standard approach, find a new quality in an existing product, the ability to be creative, which is aimed at the fulfillment of a specific scientific and practical goal, which involves obtaining a certain effect, and the creative potential of an individual is the

basis for the formation of an innovation-oriented personality of the future teacher of physical education, the value of the personality, which must be developed, taking into account the requirements of modernity, and therefore the effectiveness of the formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical education in the scientific and educational environment [1].

Summary and conclusions.

The stages of formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher were considered based on the consideration of the essence and structure of this phenomenon. We came to the conclusion that the formation of an innovation-oriented personality of a future physical education teacher is a holistic dynamic process of influencing the development of innovation-oriented, cognitive, praxeological, reflective components of education, which enables the individual to internalize innovative pedagogical ideas with their further application in practice. This process is a component of the formation of the professional competence of the future teacher of physical education and is realized through creativity, which represents a creative understanding of the task and acts as a basis for innovation. During the study, the stages of implementation of pedagogical support for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical education teacher were identified: diagnostic-orientational, professional-content, result-prognostic.

References:

1. Dmitriieva, N. S. (2023). Formuvannia innovatsiino-zoriientovanoi osobystosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury: sutnist poniattia ta yoho struktura [Formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher: the essence of the concept and its structure]. *Innovatsiina pedahohika*, 65, 1, 151–154. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.31>. [in Ukrainian].

*Scientific adviser: Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor Khoruzha L.L.
Article sent: 10.01.2024
© Dmitriieva N.S.*

УДК 004.03:[347.78:343.71]

ANALYSIS OF THE SYSTEMS OF TEXT PLAGIARISM DETECTION

АНАЛІЗ СИСТЕМ ВІЯВЛЕННЯ ТЕКСТОВОГО ПЛАГІАТУ

Zabolotna I.I. / Заболотна І.І.*c.med.s., as. prof. / к.мед.н., доц.*

ORCID:0000-0002-3284-0392

Makhnova A.V. / Махньова А.В.*c.med.s. / к.мед.н.*

ORCID:0000-0002-7809-4428

Komlev A.A. / Комлев А.А.*c.med.s., as. prof. / к.мед.н., доц.*

ORCID:0000-0002-5355-6331

Donetsk National Medical University, Liman, Privokzalnaya, 27, 84404

Донецький національний медичний університет,

Лиман, Привокзальна, 27, 84404

Zabolotnyi O.S. / Заболотний О.С.*std. / студ.*

ORCID:0000-0003-0291-2727

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,

Kharkiv, Kyrpychova, 2, 61002

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,

Харків, Кирпичова, 2, 61002

Анотація. З кожним роком плагіат стає все більш поширеним явищем. Доступність інформації є підґрунтям для цього. Текстовий плагіат уявляє повне або часткове запозичення фрагментів тексту. Для його виявлення використовуються інформаційні технології і спеціалізоване програмне забезпечення, які постійно удосконалюються. Але це досить складне завдання, тому що існують різні види плагіату. У представленій роботі розглянуті найбільш популярні системи та онлайн ресурси перевірки текстів на збіг, проаналізовані їх ефективність і недоліки. При виборі програм необхідно враховувати здатність повноцінно підтримувати українську та англійську мови, їх зручність та доступність. Встановлено, що найбільш прийнятним варіантом для особистого використання є eTXT та аналогічні сервіси, а для великих обсягів перевірок доцільним є використання таких програм, як Unischek.

Ключові слова: плагіат, Інтернет, онлайн сервіс, програма

Вступ.

Доступність інформації і можливість її копіювання стали причиною безлічі проблем, пов'язаних із порушенням авторських прав [1]. Плагіат – видача чужого наукового тексту за власний або використання такого тексту у своїх роботах, не вказуючи посилання на автора. Текстовий плагіат уявляє повне або часткове запозичення фрагментів тексту (невидозмінених або модифікованих) [2]. Встановити його наявність достатньо складно, оскільки існує багато способів модифікувати початковий текст [2]. Програмні засоби допомагають ідентифікувати фрагменти тексту, які вже присутні в інших документах [1].

В Україні також має місце таке явище як плагіат, що негативно впливає на різні сфери наукової діяльності [3]. Тому проблема академічного плагіату на сьогодні дуже актуальна. Завданням даного дослідження є визначення ефективності та недоліків у використанні найпоширеніших систем виявлення текстового плагіату.

Основний текст

Перевірка та пошук співпадінь виконується методом шингл – розбивки тексту. Шингл – структурно-логічний фрагмент тексту, що складається з послідовності декількох слів. Пошук в Інтернеті здійснюється декількома пошуковими системами. У результаті візуалізується відсоток оригінальності тексту та список сайтів з відсотком збігу у відповідному кольорі в залежності від пошукових серверів [2, 3, 4]. Сервіси для перевірки текстів на унікальність працюють, переважно, за однаковим алгоритмом. Документ транслюється текстовим редактором в текст у форматі .txt і перевіряється [3].

AntiPlagiarism.NET – програмний продукт для перевірки тексту на наявність запозичень із різних джерел Інтернету. Пошук плагіату відбувається за індексом найбільших пошукових систем, включно Google, Yandex, Bing та інші. Є можливість окремого пошуку плагіату по базах даних Google Scholar та Google Books. Підсумковий звіт містить дані про обсяг введеного тексту, частку його оригінальності та перелік веб-сайтів, де знайдено співпадиння. Доступні пакетна перевірка і перевірка сайту, розширені налаштування. Підтримка форматів: doc, docx, pdf, odt, html, txt, rtf. і списку проксі. Перевірка достатньо швидка, результати відповідають дійсності. Недоліками є обмеження по об'єму тексту, що перевіряється, до 2000 символів, а також обмеження кількості перевірок на день до трьох. Для безлімітного користування необхідно придбати пакет Premium.

Програма eTXT Антиплагіат доступна як програмне забезпечення для установки на персональний комп'ютер, так і у форматі онлайн ресурсу. Можливо здійснювати перевірку текстових фрагментів, окремих файлів та пакетів файлів, а також сторінок сайтів. Передбачено дві функції перевірки тексту: на плагіат (наявність дослівних збігів) за допомогою опції «Метод виявлення копій» і на наявність рерайта (смыслових збігів) – опція «Метод виявлення рерайта». Недоліки: онлайн перевірка є безкоштовною з обмеженням до 3000 знаків без реєстрації і до 5000 знаків після реєстрації. Під час визначення того, був текст плагіатом чи ні, може бути проведений аналіз тексту на основі підрахунку частот слів і пропозицій. Більш висока частота слів і кількість посилань вказує на вищу ймовірність плагіату [2]. Крім того, програма призначена для пошуку плагіату серед робіт, доступних у мережі Інтернет, але не дає змоги аналізувати базу робіт окремих навчальних закладів [5]. Програмам eTXT Антиплагіат і AntiPlagiarism.net <http://plagiarisma.net/>, що має безкоштовну демо-версію, властивий зрозумілий і зручний Інтерфейс, неунікальний текст розпізнається правдоподібно, ресурс підтримує понад 190 мов [3].

Варіанти програми AntiPlagiarism та AntiPlagiarist за своєю структурою та функціональністю нерідко є платними комерційними модифікаціями «eTXT Антиплагіат» з акцентом на англomовний інтернет-контент. Установка повнофункціональної програми є платною, тому її використання не є легкодоступною.

Програма Advego Plagiatus призначена для пошуку в Інтернеті повних або частин копій текстових документів з інтуїтивним інтерфейсом. Вона показує ступінь унікальності тексту, джерела тексту, відсоток співпадиння тексту,

перевіряє унікальність вказаного URL. Програма перевіряє контент, візуалізує сайти, на яких були збіги матеріалу, показує унікальність тексту у відсотках. За принципом роботи майже не відрізняється від програми «Антиплагіат». Хоча «Антиплагіат» має більше можливостей, Advego Plagiatus працює дещо швидше і стабільніше, об'єктивність пошуку залежить від адекватності налаштувань. Текст, який перевіряється у Advego Plagiatus, ділиться на фрази, а потім відбувається пошук подібних фраз в Інтернеті через пошукові сервери. Недоліками є ручне налаштування і обмеженість до 200000 символів.

Програма Плагіата.НЕТ призначена для пошуку в Інтернеті повних або частин копій текстових документів на платформах Windows 2000/XP/Vista/7. Вона показує ступінь унікальності тексту у відсотках і джерела тексту. Це дає змогу одразу перевірити ресурси, звідки були взяті запозичення. Програма включає можливість перевіряти сторінки в Інтернеті і підтримує формати doc, docx, rtf. – можливість роботи з документами Microsoft Word, Microsoft WordPad та інших редакторів. Недоліками є визначення плагіату на підставі даних лише двох пошукових систем Яндекс і Google; повільність; необхідність «ідеального» інтернет-з'єднання; безкоштовна версія є неадекватною щодо кінцевого результату.

У систему автоматичного виявлення плагіату в текстах Cognitive Text Analyzer вводиться досліджуваний текст. Далі Cognitive Text Analyzer проводить синтаксичний і структурний розбір і аналіз тексту, виявляє близько сотні властивих йому характеристик. Швидкість розбору тексту складає 450-500 сторінок за хвилину. Отже, програма працює дуже швидко. Недоліки: вимагає «ідеального» інтернет-з'єднання, працює адекватніше з англійськими, ніж з українськими текстами. На відміну від існуючих систем перевірки на плагіат, що використовують стандартні ознаки, Cognitive Text Analyzer враховує структурні зв'язки, підлеглість одних конструкцій іншим в рамках пропозиції. Виділені зв'язки інваріантні до перестановки абзаців і пропозицій усередині тексту, контекстній заміні слів. Відомо, що ці характеристики демонструють високу статистичну стійкість у застосуванні до текстів конкретного автора. Це дозволяє порівнювати текстові твори, отримувати кількісні оцінки їх близькості і з високою статистичною достовірністю судити про приналежність до того чи іншого автора.

Plagiarism Detector (<http://plagiarismdetector.net>) – безкоштовний онлайн ресурс, що автоматично сканує текстові документи, екстрагує дані та порівнює їх з мільйонами доступних джерел в мережі Інтернет. Перевірка здійснюється шляхом введення тексту у поле на сайті або завантаження файлу. Недоліки: програма розбиває текст на абзаци, для кожного з яких пропонується перевірити результат окремо, що вимагає значних витрат часу, особливо, якщо текст достатньо об'ємний. Програма Plagiarism-Detector Personal – персональний сервісний додаток, розроблений для ефективного виявлення, звітності та запобігання плагіату. Програма має простий інтерфейс, роботу можна почати відразу після установки Plagiarism-Detector на комп'ютер. Підтримує обробку документів у пакетному режимі [3].

PlagiarismChecker (<http://www.plagiarismchecker.com>) – позиціонується як

безкоштовний онлайн ресурс для викладачів, призначений для виявлення плагіату у наукових роботах шляхом перевірки коротких фраз або окремих речень. Пошук здійснюється по мережі Інтернет за допомогою пошукових машин Google and Yahoo! Додатково передбачена можливість перевірки веб-сторінок. Введення email адреси на сайті дозволяє отримувати сповіщення від Google про випадки плагіату його тексту у майбутньому. Недоліки: значні обмеження по об'єму введенного тексту [2].

Програма Compare Suite не лише виявляє схожість у текстах, але і порівнює файли і папки. За допомогою стандартної версії можливе порівняння таких типів файлів, як Adobe PDF, файлів Word, Excel та веб-сторінок. CompareSuite – не типовий інструмент для порівняння, тому що він може бути використаний для різних типів порівняння – посимвольного, послівного і за ключовими словами. Тому завжди можна дізнатися, в якому аспекті файли схожі, а в якому – відмінні. Програма вміє порівнювати також графічні та звукові файли, що є корисним доповненням до програми. Можливо працювати з файлами великих розмірів і в архівах. Суттєвим недоліком Compare Suite є надто висока ціна.

Viper є також платною програмою. Додаток спочатку сканує документи, а потім перевіряє їх на унікальність. За допомогою Viper можна перевіряти текст на багатьох сайтах та у пресі, яка опублікована в мережі Інтернет. Пошук плагіату може бути здійснений ще на локальному диску комп'ютера. Також програма може перевіряти одночасно два документи і виявити їх рівень схожості [2].

Найпростішим способом перевірки оригінальності тексту є використання веб-браузера, який запропонує кілька посилань, за якими можна знайти такий текст. Якщо ж текст оригінальний, то з'явиться повідомлення про те, що не знайдено жодного документа чи результату. Для користувачів Google Chrome існує також можливість перевірити, звідки було запозичене використане в тексті фото.

В Україні на сьогодні найбільш популярним є онлайн-сервіс Unicheck (попередня назва – unplug) <https://unicheck.com/uk-ua> - інструмент для швидкої перевірки академічних робіт та будь-яких інших текстів на плагіат по Інтернет, а також по базах наукових робіт університетів чи репозитаріїв за рахунок можливості інтегруватися в електронні платформи закладів освіти (наприклад, Moodle, Google Classroom та ін.). Unicheck працює з університетами за кордоном, а також використовується у багатьох українських закладах вищої освіти. Сервіс зручний та простий для роботи на кількох мовах, працює з необмеженою кількістю користувачів одночасно, тому пошук на плагіат відбувається протягом декількох секунд і отримуються найбільш точні результати в режимі реального часу. Серед вагомих переваг сервісу «Unicheck» можна виділити: перевірку текстових документів на наявність запозичених частин тексту та цитат з відкритих джерел в мережі Internet або внутрішній базі закладу вищої освіти та ресурсів бібліотеки, генерування інформативного звіту про перевірку текстів у різних форматах, інтегрування з навчальними системами: LMS-Learning Management Systems, Moodle, Canvas, Sakai, Blackboard; одночасна перевірка до 100 робіт через Інтернет і до 35 робіт через внутрішню базу із одного акаунту;

перегляд документу та роботи із ним в системі без зміни його форматування; зручна робота та зберігання файлів в системі та можливість їх завантаження; знаходження текстових збігів у роботах, що написані українською, англійською, німецькою, іспанською та іншими мовами; надання списку посилань на оригінальні джерела, які можна переглянути за допомогою системи у зручному інтерфейсі; самостійне регулювання параметрів пошуку плагіату; знаходження та видалення правильно процитованих речень та списку використаних джерел; формування бази робіт як у системі, так і з можливістю підключення сервісу до внутрішньої бази університету; автоматичне визначення заміни символів і літер у тексті, а також зворотна автоматична підстановка в текст правильних, і пошук на плагіат [6].

Польська компанія Plagiat.pl також реалізує принципи запобігання плагіату в освітньому та науковому середовищі і дає можливість українським закладам вищої освіти використовувати систему на сьогоднішній день безкоштовно. Перевагою цього сервісу є те, що існує можливість перевіряти тексти, які виконані різними мовами. При отриманні доступу до репозитарію закладу вищої освіти компанія Plagiat.pl гарантує недопущення копіювання і використання його змісту у комерційних цілях [6]. У системі Plagiat.pl простий і зручний для користування інтерфейс. Документи можна завантажувати в систему у форматах doc, odt, txt, pdf. Текст порівнюється з ресурсами Інтернету та базами даних, створеними університетом або передплаченими. У результаті перевірки система надає звіт подібності, основними елементами якого є: два коефіцієнти подібності, які показують процентну частку аналізованого документа, що є ідентичною виявленим джерелам; список джерел фрагментів, позначених як скопійовані; повний текст перевіреного документа, з чітко визначеними виявленими запозиченнями; тривожний сигнал, що інформує про викривлення в тексті в результаті використання різних алфавітів, що може вказувати на спробу приховати плагіат [3].

Таким чином, онлайн-ресурси та програми будуть корисними для науковців, студентів та інших осіб, кому доводиться працювати з академічними текстами [5]. До недоліків антиплагіатних онлайн-ресурсів можна віднести обмеженість їх функціональних можливостей у безкоштовних версіях, недостатня оптимізація для обробки україномовних робіт [5]. Також при виборі програм необхідно звертати увагу на їхню здатність повноцінно підтримувати українську та англійську мови, зручність та доступність для використання.

Проведений аналіз засвідчив, що еТХТ Антиплагіат та інші аналогічні сервіси перевірки на плагіат (Anti-Plagiarism) є найбільш прийнятними для особистого використання, тоді як для використання на рівні закладів вищої освіти, де обсяги перевірок значно більші, доцільним є використання таких програм, як Unicheck [2, 4, 6], Результатами дослідження [2] показали, що для використання в установах України та редакціях фахових видань доцільно застосовувати еТХТ Антиплагіат, Anti-Plagiarism за можливості їх переплати; Advengo Plagiatus, Плагіата.НЕТ – за відсутності дефіциту часу на виконання перевірки та Viper – для англійських текстів. Але загальна ефективність методів аналізу текстів залежить і від того, у якому саме вигляді був поданий до них

текст. Програмні засоби, які працюють на основі пошуку подібностей, дають достатньо точні результати, хоча виділено ряд факторів та обмежень підходу з пошуку подібностей. Для покращення роботи усіх методів на етапі нормалізації потрібно видаляти відомі словосполучення, враховувати синоніми, приводити літери до одного регістру та алфавіту. З цієї причини активно відбувається пошук інших підходів, одним із яких є ідентифікація плагіату на основі авторського стилю написання роботи. Він ще практично не реалізований, але має потенційні можливості використання [1].

Висновки.

Ефективне запобігання і виявлення плагіату передбачає використання програмного забезпечення для перевірки текстів на оригінальність. Сьогодні існує велика кількість алгоритмів і систем для цього. Хоча всі програми, за якими проведено порівняльний аналіз, продемонстрували наявність як переваг, так і недоліків, визначити, які з них кращі, вкрай важко. Тому вибір системи, перш за все, залежить від мети перевірки, а також переліку критеріїв та функціональних характеристик, важливих для вибору системи виявлення плагіату.

Література:

1. Главчева Ю.М., Каніщева О.В. Ідентифікація текстового плагіату в академічних документах // Системи управління, навігації та зв'язку. – 2018. – вип. 6 (52). – С. 83-86. DOI: 10.26906/SUNZ.2018.6.083.
2. Лупаренко Л.А. Інструментарій виявлення плагіату в наукових роботах: аналіз програмних рішень // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2014. - Т. 40. - № 2. – С. 151-169.
3. Вергун А.Р., Савенкова Л.В., Чуканова С.О. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат. - Київ: УБА, 2016. – 36 с.
4. Shkodkina Yu., Pacauskas D. Comparative Analysis of Plagiarism Detection Systems // Business Ethics and Leadership. - 2017. - № 1 (3). - С. 27-35. DOI: 10.21272/bel.1(3).27-35.2017.
5. Матасар Є.І. Проблема плагіату у вищих навчальних закладах та шляхи її вирішення. Збірник тез І Української конференції молодих науковців. Київ, 22–23 травня 2014 року. – С. 44-46.
6. Шабельник Т.В., Горбашевська М.О., Нетребя М.М., Тимофєєва І.Б. Аналіз інформаційно-технічного інструментарію виявлення академічного плагіату // ФМО. - 2019. - № 4 (22). – С. 130-136. DOI: 10.31110/2413-1571-2019-022-4-020.

References.

1. Glavcheva Yu., Kanishcheva O. Identification of text plagiarisms in academic documents. Systems of Control, Navigation and Communication. 2018;6(52):83-86. DOI: 10.26906/SUNZ.2018.6.083.
2. Luparenko L.A. Plagiarism detection tools for research works: analysis of software solutions. Information Technologies and Learning Tools. 2014;40,2:151-169.
3. Vergun A.R., Savenkova L.V., Chukanova S.O. Software for checking scientific texts for plagiarism. - Kyiv: UBA, 2016. – 36 p.
4. Shkodkina Yu., Pacauskas D. Comparative Analysis of Plagiarism Detection Systems. Business Ethics and Leadership. 2017;1(3):27-35. DOI: 10.21272/bel.1(3).27-35.2017.

5. Matasar E.I. The problem of plagiarism in higher education institutions and ways to solve it. Collection of theses of the 1st Ukrainian conference of young scientists. Kyiv, May 22-23, 2014.– P. 44-46.

6. Shabelnik T., Horbashevska M., Netreba M., Tymofieieva I. Information and technical tools for prevention and discussion of academic plagiarism in Ukraine. Physical and mathematical education. 2019;4(22):130-136. DOI: 10.31110/2413-1571-2019-022-4-020.

Abstract. *Plagiarism becomes more common every year. Availability of information is the basis for it. Textual plagiarism is full or partial borrowing of text fragments. To detect it there are used information technologies and specialized software that are constantly being improved. But it is quite a difficult task because there are different types of plagiarism. The presented work examines the most popular systems and online resources for checking texts for coincidence, their effectiveness and shortcomings are analyzed. When choosing programs, it is necessary to take into account the ability to fully support the Ukrainian and English languages, their convenience and availability. It has been established that the most acceptable option for personal use is eTXT and similar services, and it is advisable to use such programs as Unicheck for large volumes of checking.*

Key words: *plagiarism, Internet, online service, program*

Стаття відправлена: 15.01.2024 р.

© Заболотна І.І., Махньова А.В., Комлев А.А., Заболотний О.С.

УДК 81-13:81'243:378.147

SOME PERSPECTIVES FOR INTRODUCING ELEMENTS OF CREATIVE DRAMA TECHNIQUES INTO UNIVERSITY FOREIGN LANGUAGE COURSES

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИЙОМІВ КРЕАТИВНОЇ ДРАМАТИЗАЦІЇ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ КУРСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Krekoten O.V./Крекотень О.В.

Senior lecturer / старший викладач

ORSID: 0000-0931-1947-1074

Sumy National Agrarian University, Sumy, G.Kondratieva, 160, 40021

Сумський національний аграрний університет, Суми, Г.Кондратьєва, 160, 40021

Анотація. Стаття націлена на визначення ефективних прийомів креативної драматизації у викладанні іноземної мови в університеті та аналіз основної наукової літератури з проблеми. Визначено напрямки сучасного підходу до оновлення курсу іноземної мови в нелінгвістичному університеті.. Метою статті стало обґрунтування перспектив використання креативної драматизації та виокремлення їх перспективних технік для успішного використання викладачами вищих навчальних закладів. Визначена актуальність дослідження, поняття «драматизація». Для реалізації завдань використовувались як емпіричні методи: спостереження та порівняння, так і теоретичні: синтез та аналіз. Інформація структурована та представлена у таблиці 1. Доведена доцільність впровадження технік драматизації в нелінгвістичних університетах.

Ключові слова: драматизація, креативний, невербальна навчальна діяльність, вивчення іноземної мови

Вступ.

Особливості навчального процесу в закладах вищої освіти за останні роки, пов'язані з пандемією та російською агресією, вимагають від викладача іноземної мови пошуку особливих шляхів для засвоєння навчального матеріалу, що не лише дозволять сформувати професійні навички майбутнього спеціаліста, але й сприятимуть емоційно стабільному розвитку особистості та мотивації студентів до вдосконалення іншомовних навичок. Університетський досвід має бути ґрунтом для подальшої творчої професіональної діяльності. Готовність до міжкультурного співробітництва повинна стати ключовим аспектом реалізації завдань курсу іноземної мови у вищому навчальному закладі, де творчість розглядається як інструмент пізнання та виходить на перший план. Формування науково-методичного забезпечення дисципліни «Іноземна мова» та створення певної системи дослідження у процесі здобуття фахової освіти мусить виходити з інтегративної природи комунікативної компетенції [1]. Під «комунікативною компетенцією» розумітимемо здатність студента до відтворювання мовного висловлювання у певній комунікативній ситуації[2]. Новим педагогічним технікам та технологіям неминуче слід долучитися до вирішення нагальних потреб вищої школи, таких як формування креативного мислення, розвитку особистості студента, його комунікативних навичок та подолання суперечності між швидкими змінами соціальних умов сучасного життя та недостатньою адаптацією нових освітніх технологій [3, 101]. Саме такою перспективною педагогічною технологією ми вважаємо креативну драматизацію, оскільки

заняття з іноземної мови завдяки їй перетворюються на комунікативний творчий іншомовний процес. Завдяки позитивному емотивному забарвленню, довготривалому запам'ятовуванню матеріалу, намаганням структурувати, але в той же час диференціювати мовні ситуації, драматизацію можна вважати актуальною технікою для університетського курсу іноземної мови. До того ж, за думкою дослідників О. Заболотного та А. Заболотної [1], здобувачі освіти аграрного профілю, які у більшості є представниками сільської молоді, хоч і позитивно вирізняються емоційністю, увагою до деталей та спостережливістю, але, в той самий час, характеризуються неспішністю і повільністю прийняття рішень. Хоч вони більше пристосовані до складнощів реального життя, словниковий запас їх здебільшого обмежений, базовий рівень іноземної мови нижчий, ніж у міських однолітків [1]. Звісно, така думка вимагає експериментального підтвердження, але, спираючись на неї та на матеріали власних спостережень, маємо змогу висловити мету дослідження. Отже, **мета статті** полягає в обґрунтуванні перспектив використання креативної драматизації як дієвої технології у вивченні іноземної мови студентами нелінгвістичних вищих навчальних закладів. Виходячи з мети, ставимо **завдання дослідження**: проаналізувати існуючі теоретичні дослідження, виділити практичні аспекти вирішення проблеми з використання креативної драматизації для майбутніх спеціалістів аграрної сфери.

Задля досягнення наукової мети використовувались наступні методи: педагогічне спостереження, аналіз існуючих наукових теорій та педагогічних ситуацій, узагальнення отриманих результатів.

Основний текст.

Оскільки ми відносимо драматизацію до соціально-ігрових технологій, спочатку визначимо їх вплив на студента. По-перше, дослідники спільні у думці, що використання таких технологій на занятті з іноземної мови сприяє стійкій мотивації, робить студентів більш відповідальними та ініціативними у процесі навчання[4]. Крім того, виділяємо спільні ігрові та сценічні ознаки: символічне мислення (коли будь-який предмет може служити, наприклад, мікрофоном), соціальна взаємодія, властива грі, сприяє розвитку мовлення, необхідність досить великого обсягу мовних одиниць для обговорення ситуації, взаємний контроль при взаємодії зацікавлених учасників[4]. Все це впливає на емоційний фон заняття та на досягнення кінцевого результату.

Звернемо увагу на визначення поняття «креативної драматизації» у курсі вивчення іноземної мови, яку слід визначити як «унікальний методичний прийом, котрий сприяє, як формуванню мовних навичок, так і більш глибокому розумінню інших предметних областей, зокрема психології та літератури» [2]. Прийоми драматизації при навчанні дорослих для вибудовування їх впевненості у собі започаткував Пітер Слейд після спостережень за рольовими іграми лондонських дітей (creative plays). Вважаючи, що традиційні вправи знищують творчість, він був упевнений, що драматизація допомагає розвивати уяву та емоції, які допомагатимуть студентові у повсякденному житті. Ефект засвоєння іншомовних навичок підсилюється завдяки емоційній забарвленості навчання [2]. О.С.Михайлова та Д.С. Сидорчук вважають емотивний аспект «драматико-

педагогічної технології» ключовим, підкреслюючи, що методика навчання іноземної мови «може і повинна запозичити прийоми із професійної діяльності акторів...»[5]. Дослідники вважають, що паралелі між емоціями та інтонаціями (в залежності від ролі) закарбовують в свідомості певні мовні властивості, змінюючи темп або атмосферу уроку[5]. Хоч дослідження проводилось на основі шкільного досвіду, ми погоджуємось з твердженням, що вводити елементи драматизації до курсу іноземної мови в університеті також треба поступово, починаючи з легких імітативних завдань до складних, що відтворюють реальний акт спілкування

Вагомість та доцільність методу креативної драматизації може бути доведена протягом останніх десятиліть роботами A.Mayley та A.Duff (*Drama Techniques in Language Learning*, 1978), які вивчали драматизацію як засіб для створення мотивації, формування емоційного інтелекту та засвоєння іноземної мови наближеним до реальності шляхом[4], L. Angelianawati (*Using Drama in EFL Classroom*)[6], який представив хронологію наукових вкладів з даної проблеми. Варте уваги також дослідження ученого з Тайваню Chia-Ti Tseng: він довів ефективність використання методів, заснованих на театральній активності в рамках проекту у вищому навчальному закладі Тайваню. Наукові надбання тайванського дослідника привернули нашу увагу перш за все подібністю проблем українських та тайванських студентів, де заняття з іноземної мови в більшості залишаються традиційного спрямування – викладач пояснює матеріал, студенти вчать нові вирази і конструкції, потім зазвичай виконують вправи, де розмовним навичкам приділяється мало уваги[7]. Chia-Ti Tseng провів 18-тижневий експеримент у групі з 47 учасників, націлений на вдосконалення їх іншомовних навичок усного мовлення. Проект складався з відбору фільмів, вартих презентації, обговорення та драматизації, з адаптації мовного матеріалу, роботи над вербальними та невербальними засобами мовлення, підготовки мізансцен та костюмів та, власне, самої фінальної драматизації з відеозаписом для подальшого обговорення[7]. Поряд з тим, слід зазначити, що подібний вид роботи вимагає багато часу, зусиль як з боку викладача, так і з боку студентів. В рамках певного проекту це доцільно, але в умовах конкретних університетських програм при обмеженій кількості годин на вивчення дисципліни, ми змушені говорити про елементи креативної драматизації у систематичному використанні таких прийомів з урахуванням різних тем та різних навчальних програм. Відмінності студентів нефілологічного, в нашому випадку аграрного напрямку, визначають і особливості використання дидактичного прийому драматизації. Немоżliво та недоцільно, наприклад, студентам факультету агротехнологій та природокористування пропонувати обіграти ситуації шекспірівських драм. Досвід використання драматизації може бути пов'язаним з близькими до професійних ситуаціями з реального життя [8] або з уявного контексту. Виходячи з аналізу наукової літератури, перехід від традиційного до інноваційного підходу у викладанні технічних дисциплін означає перехід від строго регульованого викладачем навчання до активного, орієнтованого на студента креативного, заснованого на ігрових та стимуляційних техніках [3]. Зі сказаного раніше випливає, що елементи драматизації в університетському курсі

іноземної мови варто здійснювати через оновлення дидактичної системи та змісту підготовки фахівця, де техніки креативної драматизації посідають важливе місце (Таблиця 1)

Таблиця 1. Прийоми креативної драматизації у вивченні іноземної мови

№ з/п	Техніка драматизації	Характеристика активності	Приклад активності	Переваги та недоліки методу
1.	Театрально-мовні ігри [8]	Підготовчий етап до драматизації, характеризується короткотривалістю, не вимагає креативності.	Айсбрекери (ice breakers, ігри для стимулювання початку розмови, головоломки, активізатори [8])	<i>Переваги:</i> поштовх до комунікації <i>Недоліки:</i> немає місця для творчості
2.	Імпровізації [2,8]	Спонтанний набір дій за заданою темою. Використання техніки стоп-кадру (frozen image building [8]), коли нерухомі фігури «оживають» та пропонують непередбачувані мовні ситуації.	Мовний скетч за запропонованою фразою (яка невдала реклама!..., не може бути! тощо)	<i>Переваги:</i> відсутність підготовчої роботи з боку студентів, необмеженість у виборі мовних засобів, спонування до мовлення. <i>Недоліки:</i> непередбачуваність результату, неможливість втручання з боку викладача.
3.	Рольові ігри та симуляції [8]	Мовна діяльність згідно заданого попередньо сценарію, де викладачем прописана роль кожного учасника акту комунікації	Ток-шоу, де кожен розповідає свою історію (згідно рольової картки), при цьому «глядачі» мають реагувати. Техніка “peer teaching”, коли студент та викладач міняються ролями	<i>Переваги:</i> поштовх до перевтілення та розкриття емоційних та комунікаційних талантів. <i>Недоліки:</i> робота вимагає продумування ситуацій та бачення можливостей студентів.
4.	Пантоміма [2,8]	Діяльність, що базується на невербальній поведінці для вираження мовного значення	Студент за допомогою жестикуляції та міміки показує проблемну ситуацію або лексичну одиницю, група мусить вгадати слово або допомогти вирішити проблему.	<i>Переваги:</i> можливість залучення слабких студентів до мовного контексту, створення невимушеної атмосфери <i>Недоліки:</i> часто неможливість студента відтворити інформацію вербально.

5.	Playback театр [9]	Інтерактивна форма імпровізаційного театру: учасники розповідають історії, а потім спостерігають за їх сценічним втіленням.	Розподіл ключових ролей, якими згодом можна обмінятися: ведучий, розповідачі, актори, музикант та глядачі	<i>Переваги:</i> стимулювання навичок зв'язного мовлення, не вимагає довготривалої підготовки. <i>Недоліки:</i> неможливість заздалегідь передбачити творчий процес
----	---------------------------	---	---	---

Авторська розробка

Висновки.

У статті були визначені особливості використання дидактичного прийому драматизації та представлені прийоми його використання на університетському занятті. Перспективи подальших досліджень креативної драматизації курсу іноземної мови вбачаємо у створенні методичних рекомендацій та дидактичних розробок, які б дозволили інтегрувати прийоми драматизації у вже розроблений курс іноземної мови; у визначенні можливостей експериментальної перевірки наукової концепції креативної драматизації; обґрунтуванні засад спеціальної підготовки викладачів для втілення такої концепції.

Література:

1. Заболотний О., Заболотна А. Формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця аграрного профілю у закладах вищої освіти // *Modern engineering and innovative technologies*, 2023. Вип. 4. С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-29-04-091>.
2. Шпак І., Мунтян А. Прийом драматизації у рамках комунікативної методики навчання іноземних мов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. – 2013. – Вип.33.- С. 433-436
3. Oleksiuk, O., Rebrova, O., Mikulinska, O. Dramatic Hermeneutics as a Perspective Technology in the Artistic Education // *Journal of History Culture and Art Research*, 2019. – Вип. 8 (3). – С. 100-112. DOI: [doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i3.2146](http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i3.2146)
4. Senderoff S.J. Teaching English through Play: Then and Now// *Journal of Language Teaching and Research*, 2021. – Vol.12, No 1. – P.104-110. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1201.11>
5. Михайлова О.С., Сидорчук Д.С. Теоретичні основи використання драматико-педагогічних технологій у навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку у центрах соціально-психологічної реабілітації // Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика : збірник наукових праць / за заг. редакцією проф. С.С.Вітвицької, доц. Н.Є. Колесник. – Житомир : ФО-П «Н.М. Левковець», 2017. – У 3-х ч. – Ч. II. – 260 с. (С. 252-256).
6. Angelianawati L. Using Drama in EFL Classroom.// *Journal of English Teaching*. – 2019. – Vol. 5 (2), P. 125-134. DOI: <http://dx.doi.org/10.33541/jet.v5i2.1066>

7. Tseng Chia Ti. Drama-based Group Project in EFL Classroom. // International Journal of English Language Teaching. 2021. - Vol.9, No.3. - P.40-52.

8. Dundar S. Nine Drama Activities for Foreign Language Classrooms: Benefits and Challenges// Procedia. Social and Behavioral Sciences. – 2013. –No.70. – P.1424 – 1431

9. Rosin J., Vogel H.V., Lebron S. Storytelling on Screen: An Online Playback Theatre Archive and Guidebook. - Blacksburg, VA: Virginia Tech Publishing. – 46 p. <http://hdl.handle.net/10919/104420>

References.

1. Zabolotnyi O., Zabolotna A. (2023) Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti majbutniogo fahivtsia agrarnogo profilu u zakladah vyshchoyi osvity. *Modern engineering and innovative technologies*, Vol. 4, pp. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-29-04-091>. (in Ukrainian)

2. Shpak I., Muntian A.(2013) Pryjom dramatyizatsii u ramach komunikativnoi metodyky navchannia inozemnykh mov. *Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii I zahalnoosvitnii shkolah*, Vol.33, pp. 433-436 (in Ukrainian)

3. Oleksiuk, O., Rebrova, O., Mikulinska, O.(2019) Dramatic Hermeneutics as a Perspective Technology in the Artistic Education . *Journal of History Culture and Art Research*, Vol. 8 (3). pp. 100-112. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i3.2146>

4. Senderoff S.J. (2021) Teaching English through Play: Then and Now// Journal of Language Teaching and Research, Vol.12, No 1, pp.104-110. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1201.11>

5. Myhailova O.S., Sydorchuk D.S. (2017) Teoretychni osnovy vykorystannia dramatyko-pedagogichnykh tehnologiy u navchanni anglijskoi movy ditej molodshoho shkilnogo viku u tsentrah sotsialno-psyhologichnoi reabilitatsii. *Collection of Scientific Papers "Profesijna osvita v umovah integratsijnykh protsesiv: teorija I praktyka*, Zhytomyr:N.M. Levkovets, Vol. 2, pp.252-256 (in Ukrainian)

6. Angelianawati L.(2019) Using Drama in EFL Classroom. *Journal of English Teaching*, Vol. 5 (2), pp. 125-134. DOI: <http://dx.doi.org/10.33541/jet.v5i2.1066>

7. Tseng Chia Ti.(2021) Drama-based Group Project in EFL Classroom. *International Journal of English Language Teaching*, Vol.9, No.3, pp.40-52.

8. Dundar S.(2013) Nine Drama Activities for Foreign Language Classrooms: Benefits and Challenges. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, No.70, pp.1424 – 1431

9. Rosin J., Vogel H.V., Lebron S. (2021) Storytelling on Screen: An Online Playback Theatre Archive and Guidebook, Blacksburg: VA: Virginia Tech Publishing, 46 p. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/10919/104420>

Abstract. The paper is aimed at the determining of effective methods of creative dramatization in foreign language teaching at universities as well as analyzing of scientific literature concerning the problem. The modern drama approaches to updating the foreign languages in a non-linguistic university have been determined. The purpose of the paper has been to highlight the creative drama techniques for successful use by teachers of higher educational institutions. The concept of the notion "dramatization" has been determined. Analysis and synthesis were determined as theoretical methods, as well as such empirical methods as: observation and comparison have been used to implement tasks. The information has been structured and presented in Table 1. The necessity of implementing dramatization techniques in non-linguistic universities has been proven.

Key words: dramatization, creative, non-verbal learning activity, , teaching foreign languages

Стаття відправлена: 20.01.2024 р.

© Кречотень О.В.

UDC: 378:61:005.962.11]-043.2

THE ROLE OF TIME MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF MEDIKAL EDUCATION

Dikal M.V.*c.med.s., as.prof.*

ORCID: 0000-0002-9787-6193

Kopchuk T.G.*c.med.s., as.prof.*

ORCID 0000-0001-5547-0243

Drachuk V.M.*c.med.s., as.prof.*

ORCID 0000-0003-3208-7609

Bukovinian State Medical University,

Chernivtsi, Teatral'na Sq., 2, 58000

Abstract. Time management for medical university educators is a key element of successful and effective education. Educators bear a significant workload, including teaching, research activities, interaction with students, administrative tasks, and more. Several time management strategies for medical university educators exist, one of which involves planning the workday with clear time allocations for teaching, lecture preparation, and research. Setting priorities and identifying important tasks to channel energy towards the most crucial aspects is also essential. The ability to delegate certain tasks or administrative duties frees up time for research work. Effective time management allows for scheduling individual meetings and communication with students, as well as dedicating time to self-learning, participation in training, and the development of new teaching methodologies. Therefore, the ability to manage time efficiently helps medical university educators to be more productive and successful in all aspects of their professional activities.

Key words: time management, educators, students.

Introduction.

Time management is the skill of efficiently managing time for maximum productivity and achieving set goals. The term "time management" became widely known and utilized in business and management since the 1960s. One of the first to introduce this term into practice was French philosopher and manager Alan Lakein. In his book "How to Get Control of Your Time and Your Life," he first used the term "time management" and highlighted methods and strategies for effective time utilization [1, 2].

However, it's worth noting that the concept of time management and the consideration of this aspect in business and life existed earlier. For instance, in the late 19th century, American industrialist and philosopher Benjamin Franklin expressed thoughts on the importance of thoughtful time allocation. Since then, the term "time management" has become widely used in business, education, and personal development as a key element for success and efficient use of time.

There is an enormous variety of approaches to the issue of time management. Understanding them is challenging, and even more challenging is determining which one may be useful for you [3]. As noted by the author of the book "Time Management: A Practical Guide to Time Management" Sergey Kalinin, experts identify three types of time management: personal, professional, and social time management.

Practically all existing time management methods consist of three components:

- **Prioritization:** To complete tasks, it is necessary to determine how urgent, complex, and important they are before starting their execution.
- **Planning:** To complete tasks, one needs to understand when to do them and how much time it will take.
- **Structuring:** To complete tasks, one needs to understand how to track their progress and results.

One of the most important principles of time management is setting clear goals, defining specific objectives, and prioritizing tasks based on their importance and deadlines. Set ambitious and motivating goals, but make sure they are achievable. Be optimistic but consider the surrounding reality. Short-term goals are necessary to know what needs to be done tomorrow. Long-term goals help make short-term and medium-term goals continuous. It's crucial not to keep your goals only in your mind; it's best to write them down in a journal. Focus constantly on your goal, try to achieve at least one important goal every day, and don't stop working until you reach it.

Planning the work time for a day, week, and month is crucial. The use of modern technologies and tools, such as planners, task management applications, or electronic calendars and reminder systems, is highly relevant today. For example, some tools that can be used include:

- **Wunderlist** (apps for creating task lists, setting deadlines, and reminders);
- **Google Calendar** (ability to create events and reminders for the day, week, or month);
- **Trello** (task board that allows creating lists, distributing tasks, and tracking their completion);
- **Evernote** (system for storing notes, ideas, and materials for lectures);
- **Forest** (time management app that encourages staying focused and avoiding distractions).

Distribute tasks and allocate time for their completion. As practice shows, it is better to start with the most challenging tasks. There is a moment emphasized by time management – if you postpone difficult tasks, there is a risk of not completing them at all. It is better to tackle important work in the morning, as it is the most productive time for challenging tasks. Reserve the evening for less critical tasks.

Concentrate on tasks, avoid distractions like phone calls, visitors, unnecessary discussions about work, and take breaks only when necessary. Effective time utilization allows you to fill time gaps and use them for completing small tasks or for relaxation [4, 5]. Delegating part of your tasks to others, especially if they have the relevant skills and resources, allows you to focus on more important tasks. To enhance work productivity, ensure a comfortable and necessary work environment, simplify it by removing unnecessary items to reduce distractions and facilitate concentration on work. Establish an effective communication system for interacting with colleagues, using electronic means for quick information exchange.

For more effective work, it is also essential to consider fundamental time management laws, such as:

- **The Laborite Law:** Everyone has a tendency, talent, and desire to do what brings them satisfaction;

- **Taylor's Law:** The order of actions influences effectiveness;
- **Murphy's Law:** Every task takes more time than anticipated before starting it;
- **Parkinson's Law:** The more time we have for a task, the more time we'll spend on it. Therefore, set deadlines;
- **Illich's Law:** People must be given time to rest and regain strength for work;
- **Pareto's Law:** When completing tasks, 20% of efforts yield 80% of results, while the remaining 80% of efforts yield only 20% of results. Therefore, allocate the most effective time to the most important and challenging tasks.

Medical university educators usually face numerous tasks, requirements for lesson preparation and delivery, research activities, and other responsibilities [6]. To effectively manage time and maintain a high level of productivity, they can employ the following time management methodologies:

- **The Pomodoro Technique:** Work is divided into intervals, usually 25 minutes, separated by short breaks;
- **The Eisenhower Box:** Tasks are classified based on importance and deadline. Tasks are divided into four categories: important and urgent, important but not urgent, urgent but not important, and neither urgent nor important;
- **"Eat That Frog!" Method:** Tackle the most challenging or unpleasant task first. Start the day by completing the most important task;
- **ABC Analysis:** Tasks are classified by priority using letters A, B, and C. Tasks of class A are the most important and time-consuming, B are less important but still crucial, and C are less important and can be postponed;
- **Getting Things Done (GTD) Method:** Create a system for storing, organizing, and completing tasks. All tasks are recorded, categorized by projects and contexts;
- **Time Blocking Method:** Divide your workday into time blocks and allocate each block to a specific type of task or project. It helps focus attention and enhances productivity .

These methodologies can be combined or adapted according to individual preferences and needs. The main idea is to find the approach that suits you best [7, 8]. It is also important to avoid time wasters, such as lack of priorities, trying to do too much at once, unclear goal setting, lack of a clear picture of tasks and ways to solve them, personal disorganization, ineffective planning, inability to say "no," searching for personal notes, information, phones, lack of motivation, insufficient distribution and cooperation of work, infrequent task delegation, distractions: calls, visitors, unnecessary discussions about work and others, communication breakdown among colleagues [9]. The syndrome of "procrastination," the desire to know all the facts, prolonged waiting (for example, for a scheduled meeting), incomplete, delayed receipt of information.

Conclusions.

Improving time management helps in personal development and reaching new heights. Effective time management allows for preserving resources such as energy, concentration, and physical health. In today's world, where time is a limited and

valuable resource, time management skills become a key factor for success and achieving personal and professional goals.

References

1. Wang WC. Exploring the Relationship Among Free-Time Management, Leisure Boredom, and Internet Addiction in Undergraduates in Taiwan. *Psychol Rep.* 2019;122(5):1651-1665. doi: 10.1177/0033294118789034.
2. Persson AC, Dahlberg L, Janeslätt G, Möller M, Löfgren M. Daily time management in dementia: qualitative interviews with persons with dementia and their significant others. *BMC Geriatr.* 2023; 23(1):405. doi: 10.1186/s12877-023-04032-8.
3. Torres RAT, Fischer FM. Time management of Internal Medicine medical residents, São Paulo, Brasil. *Rev Assoc Med Bras (1992).* 2019;65(8):1048-1054. doi: 10.1590/1806-9282.65.8.1048.
4. Aeon B, Faber A, Panaccio A. Does time management work? A meta-analysis. *PLoS One.* 2021;16(1):e0245066. doi: 10.1371/journal.pone.0245066.
5. Leis SJ, Anderson A. Time Management Strategies for New Nurses. *Am J Nurs.* 2020;120(12):63-66. doi: 10.1097/01.NAJ.0000724260.01363.a3. Malkoc SA, Tonietto GN. Activity versus outcome maximization in time management. *Curr Opin Psychol.* 2019;26:49-53. doi: 10.1016/j.copsyc.2018.04.017.
6. Gade L, Yeo HL. Work-Life Integration and Time Management Strategies. *Clin Colon Rectal Surg.* 2019;32(6):442-449. doi: 10.1055/s-0039-1693011.
7. Knowlden AP, Naher S. Time Management Behavior Structural Equation Model Predicts Global Sleep Quality in Traditional Entry University Students. *Am J Health Educ.* 2023;54(4):265-274. doi: 10.1080/19325037.2023.2209617.
8. Murray SA, Davis J, Shuler HD, Spencer EC, Hinton A Jr. Time management for STEMM students during the continuing pandemic. *Trends Biochem Sci.* 2022;47(4):279-283. doi: 10.1016/j.tibs.2021.12.010.
9. Patterson RC, Jones JR. Developing time management with preclinical dental students via a preclinical exercise in an organization. *J Dent Educ.* 2023;87(9):1250-1256. doi: 10.1002/jdd.13246.

УДК 378

METHODOLOGICAL FEATURES OF DISTANCE TEACHING OF PHYSICS**МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ****Kuznetsova O.Ya. / Кузнєцова О.Я.***d.p.s., prof. / д.пед.н., проф.*

ORCID: 0000-0001-9728-7324

*Berdyansk State Pedagogical University, Temporarily moved to:**66, Zhukovs'ki St., Zaporizhzhia, 69063**Бердянський державний педагогічний університет, Тимчасово переміщений до:**м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, 69063*

Анотація. У статті описані методичні особливості проведення лекційних, практичних і лабораторних занять з фізики в умовах дистанційного навчання. Показано, що суттєвою перевагою віртуальних лабораторій є те, що застосування комп'ютерного моделювання дає можливість студентам візуалізувати фізичні явища, які в принципі не придатні для спостереження, або самим зібрати із запропонованого обладнання установку для проведення певного експерименту, або змінити параметри експерименту і на екрані побачити результати, або замінити певний елемент цієї установки і спостерігати на екрані як змінюється вимірювана величина, що розвиває їх абстрактне мислення і наукову уяву, робить процес навчання яскравішим, цікавішим та захоплюючим, вмотивовує до вивчення фізики.

Ключові слова: абстрактне мислення, фізика, візуалізація, дистанційна форма навчання, віртуальні лабораторні роботи.

Вступ.

Спочатку пандемія Covid-19, а пізніше повномасштабне вороже вторгнення спонукали запровадити дистанційну форму навчання у вітчизняних вищих навчальних закладах [1-4]. Існуючі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) надали потужне навчальне середовище для проведення лекційних, практичних та лабораторних занять [5]. Проте, виникла задача розробки методики проведення всіх видів навчальних занять у дистанційному форматі, що є предметом обговорення у даній роботі.

Про аудиторні та дистанційні лекційні та практичні заняття.

Авторка роботи ще з довоєнних часів, вже близько двадцяти років, викладає лекції з фізики в мультимедійній аудиторії, що спонукає описати методичні прийоми, які були впроваджені.

Відомо, що лекції належать до словесного методу навчання, де подається складний досить об'ємний матеріал, використовуються різноманітні прийоми активації навчально-пізнавальної діяльності студентів, серед яких ключове місце посідає конспектування лекційного матеріалу. Тобто, впродовж лекції студент спочатку сприймає навчальний матеріал, потім в його свідомості відбувається аналіз отриманого матеріалу, і в кінцевому підсумку, навчальний матеріал знову подається вербально у вигляді конспекту лекції як зафіксований продукт самостійного мислення студента, сформований під впливом викладача. Практичні заняття – це фронтальна форма навчання, де повторюються та закріплюються теоретичні відомості з певних раніше поданих на лекції тем, розглядаються методи розв'язування фізичних задач, з'ясовуються питання

винесені на самостійне вивчення, відбувається систематична перевірка і оцінювання знань студентів. Слід зазначити, що за схильністю до навчання є студенти, які завжди ретельно готуються до занять та виконують всі завдання викладача з усіх дисциплін тільки тому, що як риси характеру мають високий рівень свідомості, відповідальності та мотивації до навчання. Інша категорія студентів виконують завдання викладача або за його вимогами, або в залежності від того подобається їм дисципліна чи ні, в якій мірі дається їм цей навчальний матеріал, або скільки зусиль треба прикласти до його вивчення. Існують й такі студенти, які в силу своїх особистих рис характеру або не хочуть вчитися, або взагалі не здатні до навчання. Як показує практика, більшість студентів належить саме до двох останніх з вищеописаних категорій, та рівень їхньої успішності у значній мірі залежить від початкового рівня підготовки з фізики та вмотивованості до навчання, які зазвичай досить не високі. Тому перед викладачем неодмінно постає далеко не легке завдання зацікавлення, на скільки це можливо, студентів до вивчення фізики. Незаперечним є той факт, що фізика не є легкою дисципліною для вивчення та розуміння студентами, і дуже важливо, щоб їх не «налякали» перспективи напруженої роботи з вивчення далеко не легкого навчального матеріалу, значного фізичного та емоційного навантаження під час самостійної підготовки до навчальних занять, необхідності дотримуватися систематичного графіку самостійної роботи над навчальним матеріалом, постійного поточного контролю знань та вмінь на кожному практичному занятті. У цьому зв'язку, найголовнішим чинником у заохоченні до вивчення фізики виступає педагогічна майстерність викладача, яка залежить від його індивідуальних особливостей та якості організаційно-методичного інструментарію, який він використовує у своїй роботі.

Згадаймо про те, що сучасні діти дивним чином ще змалечку виявляються добре пристосовані до роботи за комп'ютером, усе починається з комп'ютерних ігор та фільмів, згодом вони переходять до мережі Інтернет, оволодіваючи вмінням спілкування між собою та добування різноманітної інформації навчального, пізнавального та загального характеру, в результаті вони мають доволі розвинену звичку до сприйняття переважно візуалізованої інформації. Тут можна зазначити про певну втрату ними вміння сприймати писану інформацію, не бажання та не «вміння» читати книжки, що було притаманне старшому поколінню. Однак розвиток інформаційних технологій, їхнє входження в наше повсякденне життя – це, наряду з іншим, реалії постіндустріального сучасного суспільства, в якому ми всі сьогодні живемо, і маємо можливість скористатися унікальними перевагами наданими ІКТ.

Саме вищевикладене спонукало авторку роботи вдатися, ще у довоєнні часи при «звичайній» аудиторній формі навчання, до викладання лекцій з фізики в мультимедійній аудиторії із застосуванням Power Point презентацій. Досвід використання Power Point презентацій показав, що найбільший методичний результат досягається у випадку, коли на слайди винесено елементи змісту курсу фізики у вигляді рисунків, схем, графіків, анімацій. Традиційним обов'язково залишалось виведення формул на дошці та усна мова лектора. Як показала практика, мультимедійні технології розширюють можливості лектора в

представленні фізичних явищ, значно покращують процес розуміння студентами змісту поданого навчального матеріалу, підвищують зацікавленість студентів до дисципліни і, як результат, зменшується кількість студентів, що не відвідують лекційні заняття. Тут спрацьовують ефекти «цікавості» і «психологічної близькості до візуалізованої інформації», тобто, хоч не все зрозуміло, то хоча б цікаво подивитися картинки, «які сьогодні покаже лектор». До того ж лектор, демонструючи вміння працювати з сучасними комп'ютерними технологіями, таким чином наближався до студентів, ставав «таким самим же сучасним як і вони».

Тому з початком пандемії та переходом до дистанційної форми навчання, наявний педагогічний досвід проведення лекційних занять з фізики із використанням Power Point презентацій став у пригоді, і перехід до інтерактивної форми проведення лекцій та практичних занять не виявився чимось складним, бо реальний екран на стіні аудиторії фактично було замінено на екран ноутбука, а демонстрація слайдів та словесне пояснення матеріалу проходять в Zoom конференції. Однак ще довелося навчитися писати виведення формул та розв'язання фізичних задач на віртуальній дошці у Zoom як викладачеві, так і студентам. При дистанційній формі навчання не зникає необхідність і можливість ведення студентами конспекту лекцій та записів на практичних заняттях, хоча з'являються нові технічні прийоми, за допомогою яких вони мають можливість зафіксувати подане на віртуальному екрані, наприклад, можна зробити скріншот написаного на екрані. Також можна вручну записати текст, яким лектор супроводжує поданий на слайдах навчальний матеріал, поставити питання і з'ясувати не зрозуміле, скористатись методичними матеріалами та курсами лекцій, які обов'язково є у вільному доступі студентів. Як виключення, у самих жорстких умовах відключення електрики минулою зимою в наслідок пошкодження ворогом вітчизняної енергоструктури, вдавалися до запису лекцій або практичних занять з подальшим доступом студентів до цих матеріалів на гугл диску.

Слід зазначити, що під час проведення занять в Zoom конференції студенти не завжди включають відео, їхня присутність показана у вигляді аватарки з прізвищем або ім'ям. На думку авторки статті, таке «інкогніто» створює деяку обстановку конфіденційності та встановленню певних «рівноправних» не формальних відносин, ніби просто спілкуються однокласники, які обговорюють цікаву для обох інформацію. Така взаємодія викладача і студентів дає можливість останнім, не соромлячись та не звертаючи увагу на реакцію інших, задати саме ті питання з фізики, які їм не зрозумілі, запропонувати свій варіант розв'язання задачі або відповіді на самостійно виконане домашнє завдання.

Про «реальні» та віртуальні лабораторні роботи.

Із запровадженням дистанційної форми навчання студентів постало складне питання щодо методики проведення лабораторних занять. Як відомо, головним завданням лабораторних занять з фізики є поглиблення теоретичних знань, розвитку творчого логічного мислення, формування вмінь та навичок використання набутих знань на практиці, роботи з сучасним експериментальним обладнанням, обробки та аналізу експериментальних даних. Довелось

вирішувати питання «Як реалізувати ці завдання за межами навчальної фізичної лабораторії, тобто дистанційно»? Слід нагадати, що підготовка та безпосереднє виконання в аудиторії студентами лабораторної роботи складається з таких етапів, а саме:

- домашнє самостійне опрацювання теоретичного матеріалу з теми лабораторної роботи. Результат підготовки перевіряється викладачем в аудиторії як відповіді на теоретичні питання, які зазвичай подані в описах лабораторних робіт;
- домашнє вивчення методу вимірювання, який використовується в лабораторній роботі, ознайомлення з принциповою схемою експериментальної установки;
- домашнє вивчення порядку виконання лабораторної роботи, тобто послідовності практичних дій, які реалізують певний метод вимірювання;
- домашня підготовка протоколу лабораторної роботи, який містить короткі відомості, які відображають результати підготовки за вищеописаними етапами та таблиці для занесення експериментальних даних і результатів розрахунків;
- ознайомлення в аудиторії з правилами використання обладнання, яке реалізує на практиці принципову схему експериментальної установки; отримання допуску до виконання експерименту;
- проведення експерименту, занесення в таблиці вимірних даних;
- виконання розрахунків та їх запис до таблиць, аналіз отриманих результатів вимірювання і розрахунків, формування висновків.

Як бачимо, перші чотири етапи залишаються незмінними і придатними до виконання при будь-якій формі навчання (аудиторній або дистанційній), бо домашня підготовка до занять є невід'ємною складовою самостійної поза аудиторної роботи студентів. Стосовно практичної частини лабораторного заняття єдиним можливим рішенням стало використання віртуальних лабораторних робіт. Як показав досвід, педагогічний результат досягався поєднанням відео реальних лабораторних робіт, які подані на You Tube, та інтерактивних симуляцій, які можна проводити на різних освітніх онлайн платформах [6-8]. Так після вивчення на відео реального обладнання певної експериментальної установки та порядку виконання експерименту, студенти отримували від викладача дані для проведення розрахунків згідно завдань лабораторної роботи. Наступний етап – це виконання аналогічної лабораторної роботи у віртуальному середовищі, де студенти можуть із запропонованого обладнання самі зібрати установку для проведення певного експерименту, змінити параметри експерименту і на екрані побачити результати, або замінити елемент цієї установки і спостерігати як змінюється вимірювана величина. При вивченні розділів фізики квантова, атомна і ядерна фізика використовувались лише віртуальні симуляції лабораторних робіт, бо зазвичай реальні лабораторні роботи з цих розділів фізики для навчальних лабораторій ВНЗ взагалі не доступні, бо висока вартість та складність обладнання не дає таких можливостей. Суттєвою перевагою віртуальних лабораторій є те, що застосування комп'ютерного моделювання та імітації реальних фізичних процесів дає

можливість візуалізувати вивчення оптичних явищ (інтерференцію, дифракцію, дисперсію світла); фотоефекту, коли змінюючи метал фотокатода можна відразу побачити як змінюється вольт-амперна характеристика цього фотоелемента; змодельовати експерименти Резерфорда з вивчення структури ядра атома; вивчати протікання ядерних реакцій тощо. У цьому сенсі важко переоцінити навчальні можливості інтерактивних симуляцій, бо візуалізація фізичних явищ, які в принципі не придатні для спостереження, розвиває абстрактне мислення і наукову уяву студентів, робить процес навчання яскравішим, цікавішим та захоплюючим, вмотивовує до вивчення фізики.

Слід сказати декілька слів про психологічний стан студентів з моменту ворожого вторгнення. Так сталося що вони дорослішали в усталених умовах вже сформованої української державності, і, на відміну від їх батьків та батьків їх батьків, не зазнали політичних, фінансових та соціальних струсів та нестабільності, які супроводжували 90-ті роки XX століття та початок XXI століття. Звичайно, у школі на уроках історії висвітлювались ці етапи розвитку української держави. Однак, опинитися в пекельних умовах війни, побачити і часом стати безпосередньо учасниками трагічних подій, зазнати втрат і болю – це дуже важкий досвід навіть для дорослої людини, не говорячи вже про дітей, підлітків та юнацтво. Як наслідок, вороже вторгнення об'єднало український народ, загостило усвідомлення національної гідності, в тому числі, підлітків та юнацтва. У цьому зв'язку, слід відзначити посилене ретельне ставлення студентів до навчальних занять з фізики, бо усвідомлення своєї майбутньої ролі у відновленні української держави та потреби у професійних висококваліфікованих спеціалістах для цієї важливої місії вмотивовує студентів до вивчення, зокрема, фізики.

Висновки.

Таким чином, слід зазначити, що, як показав досвід авторки роботи, вдале застосування організаційно-методичного інструментарію при проведенні лекційних, практичних та лабораторних занять з курсу фізики в умовах дистанційного навчання сприяє вирішенню таких педагогічних задач, а саме, створенню умов для індивідуалізації навчального процесу; підвищенню рівня систематичності засвоєння студентами навчального матеріалу; підсиленню зворотного зв'язку на ключових етапах навчання; формуванню абстрактного мислення, наукової уяви та творчих здібностей студентів; підвищенню ретельного ставлення до вивчення фізики, мотивації та відповідальності за результати навчальної діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Література:

1. Наказ МОН від 08.09.2020 № 1115 «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>
2. Лист МОН від 15.12.2020 № 1/9-692 «Про запровадження карантинних обмежень»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://docs.google.com/document/>
3. Наказ МОН від 01.04.2022 №290 «Про затвердження методичних

рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

4. Наказ МОН від 28.03.2022 №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіт та освітнього процесу в умовах воєнного стані в Україні»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

5. Доступні ресурси для самостійного навчання здобувачів освіти та організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання під час воєнного стану: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://docs.google.com/document/>

6. Онлайн-платформа віртуальних симуляцій Amrita Vlab. – Режим доступу до ресурсу: <https://vlab.amrita.edu/>

7. Онлайн-платформа віртуальних симуляцій Myphysicslab. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mypysicslab.com/>

8. Онлайн-платформа віртуальних симуляцій PhET. – Режим доступу до ресурсу: <https://phet.colorado.edu/uk/simulations>

Abstract. First, the Covid-19 pandemic, and later a full-scale enemy invasion prompted the introduction of distance education in domestic higher education institutions. Existing information and communication technologies have provided a powerful educational environment for conducting lectures, practical and laboratory classes. However, the task of developing a methodology for conducting all types of educational classes in a distance format has arisen. The author's pre-war pedagogical experience of conducting physics lectures using Power Point presentations helped in the transition to an interactive form of conducting lectures and practical classes, because the real screen on the wall of the classroom was actually replaced by a laptop screen, and the demonstration of slides and verbal explanation of the material held in Zoom conferences. With the remote form of education, the need and opportunity for students to keep notes of lectures and notes in practical classes does not disappear, although new technical techniques appear, with the help of which they have the opportunity to record what is presented on a virtual screen. Performing laboratory work in a virtual environment, where students can visualize physical phenomena that are in principle not suitable for observation, or assemble a setup for conducting a certain experiment from the proposed equipment themselves, or change the parameters of the experiment and see the results on the screen, develops abstract thinking and their scientific imagination, the learning process became brighter, more interesting and exciting, increased motivation and careful attitude to the study of physics, responsibility for learning results.

Key words: abstract thinking, physics, visualization, distance learning, virtual laboratory works.

Стаття відправлена: 24.01.2024 р.

© Кузнєцова О.Я.

УДК 378. 147

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHER IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Pashchenko M./Пащенко М.І.

ORCID 0000-0002-4011-1800

с.р.с.,ас.проф./к.пед.н., доцент,

*Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради»***Levchuk.O./Левчук О.А.**

Ph.D.in Philology, as.prof./к.філол.н. доцент

*Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини*

Анотація. У статті представлено психоло-педагогічний аналіз творчої освітньої діяльності здобувачів освіти. Визначено здібності студентів, які формуються у творчій діяльності. Запропоновано психолого-педагогічні умови розвитку творчої активності майбутнього вчителя. Розглянуто шляхи вдосконалення творчої активності студента в освітньому процесі, виділені закономірності ефективності їх застосування.

Ключові слова: творча активність, психолого-педагогічні умови, майбутній вчитель.

Вступ.

Розвиток особистості на всіх етапах її життєдіяльності – це умови, засади всебічного розвитку особистості, забезпечення її творчого потенціалу, реалізації здібностей, зростання компетентностей, удосконалення отриманих знань, умінь, навичок. Інноваційні педагогічні технології спрямовуються насамперед на забезпечення умов для самореалізації сутнісних сил здобувачів фахової передвищої освіти в різних видах теоретичної і практичної діяльності, в динамічному житті за нових ринкових умов.

Основний текст.

Активність – загальна характеристика живих істот, їх власна динаміка, джерело перетворення чи підтримки ними життєво важливих зв'язків з оточуючим світом. В психології активність виступає у співвідношенні з діяльністю, проявляючись як динамічна умова її становлення, реалізації і видозмінення, як властивість її власного руху.

Активність особистості майбутнього фахівця характеризується:

- обумовленістю специфіки внутрішніх станів студента безпосередньо в момент дії;
- довільністю, наявністю мети студента;
- надситуативністю, виходом за межі вихідних цілей;
- стійкістю діяльності по відношенню до мети.

Активність особистості майбутнього фахівця – здібність здобувача здійснювати суспільно – доцільні перетворення в освіті на ґрунті багатств

матеріальної і духовної культури, яка виявляється в творчості, вольових актах, спілкуванні тощо [1].

Види активності особистості розрізняють в залежності від видів діяльності:

- 1) біологічна;
- 2) психологічна;
- 3) соціальна.

У психолого-педагогічних дослідженнях визначаються *рівні розвитку активності* здобувачів освіти:

- репродуктивно - наслідувальний;
- пошуково - виконавчий;
- творчий.

Репродуктивно-наслідувальна активність – така активність, за допомогою якої досвід діяльності однієї особистості нагромаджується через досвід іншої.

Пошуково-виконавська активність характеризується активним пізнавальним відгуком і пошуком студентів на занятті. Він виявляє інтерес до навчання, ініціативу у пізнанні. Розглядаючи завдання, яке пропонує викладач, студенти самостійно знаходять шляхи його розв'язання і обирають найбільш раціональний.

Творча активність характеризується не тільки активним пошуком, але й оперуванням різними способами вирішення проблеми. Студенти знаходять самостійні шляхи вирішення, відмінні від загальноновживаних.

В педагогічній енциклопедії поняття творчої активності трактується як здібність індивіда змінювати оточуючу дійсність у відповідності з власними потребами, поглядами і цілями, які проявляються в діяльності, навчанні, праці. Цей термін використовується для позначення інтенсивно плідної роботи зі створення нового, оригінального і здатності до народження творчих задумів, до їх втілення у реальність.

Отже, творча активність – це властивість особистості, яка проявляється в стані готовності, прагненні до самостійної, оригінальної діяльності і виборі оптимальних шляхів її реалізації.

Творча активність проявляється і розвивається у творчій діяльності, що забезпечує формування її як важливої якості особистості. Суть творчої активності як особистісної якості характеризує ставлення студента до творчої діяльності, в якій яскраво проявляється його індивідуальність.

Психологічний аналіз творчої діяльності вказує на її велику складність:

- вона виникає не одразу, а дуже повільно і поступово;
- розвивається з більш елементарних і простіших форм в більш складні;
- на кожній віковій сходинці вона має свої особливості;
- кожному віковому періоду властива своя форма творчості;
- творча діяльність виявляється в безпосередній залежності від інших форм діяльності, від накопичення досвіду.

Освітньо-пізнавальна діяльність сприяє розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, розвиває мислення, вміння самостійно одержувати знання та формувати творчі здібності. Студенти вчаться керувати

своєю увагою, розвиває волю, пам'ять, уяву.

Творча активність в освітньо-пізнавальній діяльності полягає у пошуках нового, у проявленні самостійності при виборі об'єкту творчої роботи, в ступені переробки зразків, в оригінальності способів і наслідків цієї діяльності, в умілому використанні знань, умінь і навичок, в умінні бачити нову задачу в звичайному і повсякденному.

Творча активність не існує як щось статичне, незмінне. Вона постійно змінюється разом з розвитком особистості. Особливо інтенсивно формуються практичні професійні вміння і навички. Характер творчої активності, рівні її прояву мінливі, у одного і того ж студента вона не може проявлятися однаково, вона різна, в залежності від внутрішніх і зовнішніх умов.

Отже, для творчої діяльності студентові необхідно:

- ✓ мати широкий кругозір;
- ✓ бути знайомим з багатьма галузями знань і культури;
- ✓ вміння цілісного сприйняття оточуючого;
- ✓ відірваність від логічного розглядання фактів.

Надзвичайно важливими є *здібності студентів*:

- ❖ легкість асоціювання при віддаленості асоційованих понять, яка виявляється у синтезі дотепів. Життєві спостереження показують, що існує певна залежність між почуттям гумору і творчим потенціалом, між гумором і рівнем розвитку інтелекту;
- ❖ здібність до оцінки, до вибору однієї із багатьох альтернатив, для її перевірки. Оціночні дії проводяться не тільки після закінчення роботи, але й багаторазово в ході її виконання. Вони є сходинками на шляху творчого пошуку;
- ❖ здібність об'єднувати нові відомості з тим, що було відомо раніше, включаючи їх до наявної системи знань, групувати відомості тим чи іншим чином вже в процесі сприйняття – умова здібності до генерації ідей. Чим більше ідей породжує студент, тим більше шансів, що серед них будуть інноваційні ідеї;
- ❖ здібність до доведення справи до кінця, наполегливість, зібраність і вольова настроєність на завершення початого;
- ❖ здібність до доробки деталей, нюансів, удосконалення первинного задуму;
- ❖ здібність не проходити повз випадкові явища, а бачити в них ключ до розв'язання проблем;
- ❖ здібність до згортання розумових операцій і заміни довгого ланцюга міркувань однією узагальнюючою операцією;
- ❖ здібність застосовувати навичку, набуту при розв'язанні однієї задачі до розв'язання іншої;
- ❖ широта кругозору та здібність використовувати логічне мислення;
- ❖ здібність до цілісного сприйняття;
- ❖ легкість асоціювання при віддаленості асоційованих понять;
- ❖ здібність вчасно відмовитись від хибної гіпотези;
- ❖ здібність до адекватних оцінок;
- ❖ здібність до генерації ідей;

❖ здібність до доведення справи до кінця тощо.

Слід відзначити вплив рівня розвитку мови на творчу активність студентів. Спостереження за процесами уяви і мислення виявило їх залежність від розвитку мови, дозволяє вільно почувати себе у галузі вражень, що позначені словами.

Творча активність – це властивість особистості здобувача освіти, тому доцільно і необхідно говорити саме про педагогічні впливи на її формування і розвиток. Творча активність майбутнього вчителя не тільки проявляється, але й розвивається у творчій діяльності, що забезпечує формування її як важливої якості особистості. Суть творчої активності, як особистісної якості, характеризує ставлення студента до творчої діяльності, в якій має яскравий прояв його індивідуальність

Під педагогічними основами творчої активності майбутнього вчителя ми розуміємо такі:

- потреби та інтереси;
- мотиваційну основу;
- самостійність;
- вольові якості особистості;
- наявність високої самооцінки.

Дослідники передумовою творчої активності називають самостійність. Активність і самостійність в освітній роботі взаємопов'язані поняття. Тому ми говоримо про те, що творча активність студента обов'язково повинна включати самостійність.

Самостійність особистості характеризується факторами:

- вміннями і навичками;
- ставленням до процесу діяльності, результатів і умов її здійснення;
- зв'язками, які створюються під час діяльності з іншими людьми.

Самостійність майбутнього вчителя – це свідоме мотивування дій та їх обґрунтованість, непіддавання чужим впливам, прагненням і здатність чинити відповідно до особистих переконань. З усього сказаного можна зробити висновок, що виховання самостійності є необхідною умовою виховання творчої активності майбутнього вчителя.

У будь-якому процесі освітньої діяльності існують етапи її здійснення, тобто початок, продовження діяльності і її завершення. Загальнолюдський досвід показує, що найтяжчим є саме початок роботи. Для того, щоб почати, потрібен певний поштовх. Ініціативність – риса характеру, яка впливає на творчу активність і виховуючи цю рису, можна багато чого досягти.

І ще однією умовою розвитку творчої активності є наявність високої самооцінки тобто створення достатньої впевненості в своїх силах, розумових можливостях. Успіх студента повинен бути не кінцем творчої діяльності, а її початком. Психологи, вивчаючи зв'язок самооцінки з допитливістю, прийшли до висновку, що у студентів з низькою самооцінкою значно знижується пізнавальна.

Отже, психолого- педагогічними основами розвитку творча активності студентів є:

- 1) рівень розвитку творчої уяви та розумових здібностей;

- 2) рівень сформованості потреб;
- 3) мотиваційна основа;
- 4) вольові якості особистості;
- 5) самостійність;
- 6) наявність високої самооцінки.

Творча активність як особистісна якість студента характеризує ставлення його до творчої діяльності, в якій яскраво проявляється її індивідуальність. Тому ми розглядаємо творчу активність студента як педагогічну проблему і ставимо на меті розробку педагогічних і практичних впливів, які сприятимуть її комплексному розвитку.

Розглянувши шляхи вдосконалення творчої активності студента в освітньому процесі, виділяють закономірності ефективності їх застосування:

- ✓ необхідною умовою стимуляції творчої активності студентів освітній діяльності є забезпечення відповідної творчої атмосфери;
- ✓ доброзичливість викладача, відсутність категоричних оцінок і критики на адресу студентів сприяють прояву його творчої активності;
- ✓ забезпечення умов для вправ і практичного застосування набутих знань, умінь і навичок;
- ✓ використання особистого прикладу творчого підходу до вирішення проблеми;
- ✓ забезпечення студентам можливості активно ставити запитання;
- ✓ забезпечення студентам можливості брати участь в організації і проведенні інтерактивних методів навчання в освітньому процесі;
- ✓ участь студентів у науково-дослідницькій роботі;
- ✓ дотримуватися позиції консультанта, помічника, залишаючи за собою функцію загального контролю, що дає можливість студентам будувати творчий процес самостійно.

Висновки.

Творча активність – це властивість особистості студента активно брати участь в організації та проведенні різних форм освітньої діяльності, тому доцільно і необхідно говорити саме про психолого-педагогічні впливи на її формування і розвиток. До психолого-педагогічних основ формування творчої активності ми віднесли потреби, мотиви, інтереси, стимули, самостійність та інші вольові якості особистості студента, наявність високої самооцінки тощо. Суть творчої активності як особистісної якості характеризує ставлення студента до творчої діяльності, в якій яскраво проявляється його індивідуальність. Творча активність студента не тільки проявляється, але і розвивається у творчій діяльності. Тому ми виходили з того, що слід організовувати освітню діяльність, вдосконалювати творчу активність майбутнього вчителя у навчальному процесі за рахунок впровадження інноваційних технологій, застосування інтерактивних методів навчання, креативних завдань на заняттях тощо.

Література:

1. Галузінська М.І. Основи педагогіки і психології: навч. посібник / М.І. Галузінська, С.І. Плахотна. Умань:ВПЦ «Візаві», 2019. 305 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997.

C.164 –165.

3. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч.пос./ С.Д.Максименко, В.О. Соловієнко. К.:МАУП. 2000. 232 с.

4. Пащенко М.І.. Педагогіка: навч.метод. пос./ М.І.Пащенко; І.В. Красноштан. Умань: ПП Жовтий О.О., 2015. 272 с.

5. Пащенко М.І. Педагогіка: навч.посібник для дистанційного навчання. / М.І.Пащенко та ін. Умань. Видавець Сочинський М.М. 2022, 134 с.

Literature:

1. Galuzinska M.I. Basics of pedagogy and psychology: teaching. manual / M.I. Galuzinska, S.I. Plahotna Uman: VPC "Vizavi", 2019. 305 p.

2. Honcharenko S.U. Ukrainian pedagogical dictionary. K.: Lybid, 1997. P. 164-165.

3. Maksimenko S.D. General psychology: Teaching assistant/S.D. Maksymenko, V.O. Solovienko. K.: MAUP. 2000. 232 p.

4. M.I. Pashchenko. Pedagogy: teaching method. pos./M.I. Pashchenko; I.V. Krasnostan Uman: PP Zhovtyy O.O., 2015. 272 p.

5. Pashchenko M.I. Pedagogy: a study guide for distance learning./M.I. Pashchenko and others. Uman Publisher Sochinskyi M.M. 2022, 134 p.

Abstract. *The article presents a psycho-pedagogical analysis of the creative educational activity of education seekers. The abilities of students, which are formed in creative activities, have been determined. The psychological and pedagogical conditions for the development of the creative activity of the future teacher are proposed. The ways of improving the student's creative activity in the educational process are considered, and the laws of the effectiveness of their application are highlighted.*

Keywords: *creative activity, psychological and pedagogical conditions, future teacher.*

УДК 373.2-37.014.3

DESIGNING THE EDUCATIONAL SPACE OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AS A CONDITION FOR CHILD DEVELOPMENT

ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Kramska Z. / Крамська З.М.

Ph.D. / доктор філософії

*Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of
Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради»***Popychenko S. / Попиченко С.С.**

с.р.с.,ас.проф./к.пед.н., доцент,

*Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини**Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

Анотація. У статті узагальнено основні положення за напрямками, що стосуються розвитку особистості дитини. Запропоновано характеристики системи дошкільної освіти України. Представлено принципи проектування освітнього простору. Впровадження у практику технології педагогічного проектування забезпечує створення сприятливого середовища, спрямованого на відкриття, актуалізацію ресурсів творчого розвитку особистості дитини, створює самобутню ситуацію розвитку особистості дитини з урахуванням реальних педагогічних ресурсів.

Ключові слова: педагогічне проектування освітнього простору, заклад дошкільної освіти.

Вступ. Актуалізація проблеми підготовки дитини до школи вимагає від педагогічних колективів закладів дошкільної освіти відповідності сучасним тенденціям розвитку, конкурентоспроможності в умовах, що відповідають соціальним запитам суспільства і батьків. Важливою умовою підвищення якості освіти, її доступності є спадкоємність дошкільної і початкової ланок, спрямованої на створення і збереження у дитини цілісної картини світу.

Основний текст.

Основні положення, що стосуються розвитку особистості дитини, можна згрупувати за напрямками:

- 1) розвиток допитливості у дитини дошкільного віку як основи розвитку пізнавальних здібностей майбутнього учня початкової школи;
- 2) формування творчої уяви як напряму інтелектуального і особистісного розвитку дитини;
- 3) розвиток уміння спілкуватися з дорослими й однолітками – як однієї з необхідних умов успішності освітньої діяльності.

Система дошкільної освіти в Україні має *характеристики*:

- для споживача освітньої послуги (дитина) якість умов освітнього процесу є пріоритетною, а для замовника (батьки дитини) – суб'єктивною;
- відсутність формалізованого результату щодо завершення освітньої програми;

- несаможієність споживача послуг;
- низька мобільність дітей.

Також наявні *недоліки* у системі фінансово-економічних відношень закладів дошкільної освіти:

- ✓ не розподілено сфери відповідальності між виконавцем та замовником освітніх послуг;
- ✓ фінансується заклад, а не освітні послуги;
- ✓ відсутній взаємозв'язок між бюджетними витратами та обсягом і якістю послуг;
- ✓ заробітна плата педагогів не залежить від інтенсивності та якості освітніх послуг;
- ✓ чинна система фінансування дошкільної освіти породжує соціальну несправедливість:
- ✓ у різних закладах дошкільної освіти різний обсяг коштів на одного вихованця;
- ✓ частина замовників не має можливості скористатися бюджетною освітньою послугою.

Наведені положення свідчать, що вирішення проблеми повинно відбуватись за двома напрямками узгодження:

- мети і змісту дошкільної освіти;
- змісту і способів пізнавальної діяльності дошкільників на різних вікових етапах.

Ефективне *оновлення дошкільної освіти* пов'язано з :

- особистісно-зорієнтованою концепцією (І.Бех, І.Якиманська тощо);
- культурологічним підходом в освіті (В. Біблер тощо).

Пріоритетним у вирішенні цієї проблеми є єдиний підхід до побудови освітнього процесу, включаючи технологію оцінювання якості освіти. Це дозволяє створити у закладах дошкільної освіти єдиний освітній простір.

Конкурентоспроможність системи дошкільної освіти – це її перевага щодо інших аналогічних об'єктів, яка характеризується вмінням задовольняти освітні потреби населення за рахунок надання відповідних послуг; актуалізувати свою діяльність відповідно до чинного правового, нормативно-методичного, інформаційного психолого-педагогічного забезпечення[4]. Освітня ідея сформульована як розвиток індивідуальних можливостей дитини у різних аспектах людського життя, становлення основ внутрішньої свободи і самостійності дитини у відносинах з оточуючими людьми і середовищем. Заклади дошкільної освіти – розвивальні і охоронні з погляду фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дитини.

Під розвивальним освітнім середовищем розуміємо спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всесторонньо реалізувати себе завдяки вирішенню *завдань*:

- визначити специфіку гармонії дитини і освітнього простору, причини можливого конфлікту між ними, позначити межі прояву цього конфлікту;

- виявити властивості і характеристики освітнього простору і процесу його створіння, провести на цьому ґрунті критичний аналіз сучасного стану взаємодії дитини і предметного світу;
- розглянути процес проектування як систему, що охоплює дитину, яка має певні психічні риси;
- проаналізувати методи проектування предметного середовища для подальшого включення цих методів до моделі проектування освітнього простору;
- виявити структурні елементи моделі проектування освітнього простору і визначити характер їх взаємозв'язку.

Розглядаючи освітній простір як систему чинників, його створення можливо, якщо:

- модель освітнього простору охоплює функціонально пов'язані зовнішні і внутрішні компоненти;
- модель зв'язана з елементами предметно-просторового середовища і сучасних інноваційних педагогічних технологій;
- проектування і реалізація освітнього простору орієнтовано на показники особистісного розвитку і зростання дитини і педагога.

У закладах дошкільної освіти використовуються традиційні і сучасні авторські підходи адаптовані до дошкільного віку інноваційні технології (Ш.Амонашвілі, С.Лисенкової, М.Монтессорі, Б.Нікітін та ін.). Реалізація моделі освітнього простору веде до особистісного розвитку і зростання як дитини, так і педагога. Це виражається по відношенню до дитини у:

- зниженні або відсутності загальної тривожності;
- емоційно-позитивному ставленні до інших людей, природи, себе;
- пізнавальної активності;
- прагненні створювати свій творчий продукт;
- підвищенні рівня самооцінки особистості дитини.

Закономірності педагогічного проектування освітнього простору пов'язано з розумінням його як інноваційного процесу, що проходить етапи локальних, модульних і системних змін з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов.

Принципи проектування освітнього простору охоплюють:

- 1) розвиток дошкільника в контексті особистісно-зорієнтованого підходу з урахуванням сензитивних періодів, провідних видів діяльності, творчого розвитку дитини;
- 2) урахування соціокультурного контексту проектування, його культуровідповідності та діалогічності;
- 3) збагачення умов розвитку від мономоделі середовища до середовища відкритого типу;
- 4) інтеграцію спілкування, пізнавальної, перетворювальної, оцінно-контрольної та інших видів діяльності дитини;
- 5) взаємодію соціокультурного досвіду, професійного, особистісного досвіду педагога і особистісного досвіду дитини;
- 6) співтворчість і співпраця всіх суб'єктів освітнього простору.

Проектування освітнього простору – складний багаторівневий процес, що реалізовує у взаємозв'язку діагностичну, проектно-нормативну, прогностичну, організаційно-координаційну, коректувальну, аналітико-інформаційну педагогічну діяльність.

Об'єктами проектування освітнього простору є: вихованість і навченість дітей, професійна компетентність і майстерність педагога, процеси педагогічної діяльності. Основними функціями управління проектуванням освітнього простору науковці вважають інформативну, мотиваційну, розвивавальну, координаційну. Сучасний освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення педагогічних технологій, апробації і адаптації до сучасних вимог нового змісту дошкільної освіти. Значну роль у розвитку освітнього простору, його відповідності гуманістичній парадигмі освіти посідає педагогічне проектування.

Педагогічне проектування розглядається як феномен, що виник у результаті взаємодії новітніх тенденцій у розвитку педагогічної теорії і інноваційної педагогічної практики, а також як компонент процесу рішення педагогічної проблеми [2]. Педагогічне проектування здійснюється як науково-теоретичне дослідження у послідовності: історія – методологія – теорія – технологія. Проектування освітньої системи припускає знання об'єктивних закономірностей процесу навчання, яка досягається як результат його теоретичного дослідження [1]. Проектування і здійснення перетворень у сучасному закладі дошкільної освіти здійснюються з урахуванням самодостатності, компенсаторних можливостей, здібності до саморозвитку соціокультурного освітнього простору закладу дошкільної освіти за рахунок його внутрішніх ресурсів.

Відмінною рисою педагогічного проектування є його спрямованість на створення і зміну організованих процесів розвитку, виховання і навчання. Воно дозволяє обґрунтовувати прогноз, розробку і реалізацію змін у конкретному педагогічному середовищі, які сприяють його вдосконаленню.

Під педагогічним проектуванням ми розуміємо професійну діяльність педагога, що ініціюється проблемою, яка охоплює строго впорядковану послідовність дій, які приводять до інновацій у практиці роботи з дітьми.

Висновки. Технологія педагогічного проектування припускає цілеспрямоване створення нових, доцільних форм діяльності спочатку за допомогою випереджаючих уявлень, а потім шляхом реалізації відповідного проекту. При такому підході доводиться не просто описувати те, що вже з'явилося у реальності, але створювати на основі теоретичного бачення то, чого до здійснення проектної роботи не було. Інноваційний 94процесс нерозривно пов'язаний з педагогічним проектуванням.

Отже, впровадження у практику технології педагогічного проектування забезпечує створення сприятливого середовища, спрямованого на відкриття, актуалізацію ресурсів творчого розвитку особистості, завдяки технології педагогічного проектування у закладі дошкільної освіти може бути створено самобутню ситуацію розвитку особистості дитини з урахуванням реальних педагогічних ресурсів.

Література:

1. Галузінська М.І. Вплив активних методів навчання на активізацію пізнавальної діяльності майбутніх вчителів/ М.І. Галузінська, С.М.Слупіцька, Л.І.Поштарук.//Modern Scientific Researches, №14, грудень 2020. Білорусь.
2. Галузінська М.І. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до впровадження креативних технологій навчання: монографія / М.І. Галузінська. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 185 с.
3. Haluzinska M.I Monograph..INNOVATIVE APPRQACHES TO PERSONAL DEVELOPMENT AND HEALTH IMPROVEMENT Book 4. Part 10.2021. Karlsruhe, Germany.
4. Крамська З.М., Галузінська М.І. Педагогічна майстерність викладача вищої школи. Умань: Видавець Сочинський М.М., 2021. 238 с.

Literature:

1. Galuzinska M.I. The influence of active teaching methods on the activation of cognitive activity of future teachers/ M.I. Galuzinska, S.M. Slupitka, L.I. Poshtaruk.//Modern Scientific Researches, No. 14, December 2020. Belarus.
2. Galuzinska M.I. Theory and practice of training future teachers to implement creative learning technologies: monograph / M.I. Galuzinska Uman: VOC "Vizavi", 2020. 185 p.
3. Haluzinska M.I Monograph.. INNOVATIVE APPRQACHES TO PERSONAL DEVELOPMENT AND HEALTH IMPROVEMENT Book 4. Part 10.2021. Karlsruhe, Germany.
4. Kramska Z.M., Galuzinska M.I. Pedagogical skill of a teacher of a higher school. Uman: M.M. Sochinsky Publisher, 2021. 238 p.

Abstract. The article summarizes the main provisions in areas related to the development of the child's personality. The characteristics of the preschool education system of Ukraine are offered. The principles of educational space design are presented. The implementation of pedagogical design technology in practice ensures the creation of a favorable environment aimed at the discovery and actualization of resources for the creative development of a child's personality, creates a unique situation for the development of a child's personality, taking into account real pedagogical resources.

Keywords: pedagogical design of educational space, preschool education institution.

УДК: 37.015.311:37.015.3

THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN NATIONAL SPECIES OF MARTIAL SPORTS**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТИВНИХ ЄДИНОБОРСТВ****Lytvynenko A.M./ Литвиненко А.М.***Associate Professor, PhD in Physical Education and Sport/
доцент, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
ORCID 0000-0002-2684-5162**Kharkiv National University of Radio Electronics,
Kharkiv, Nauki Ave., 14, Kharkiv, 61166**Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, пр. Науки, 14, м. Харків, 61166*

Анотація. В статті досліджені історичні витоки сучасних видів українських національних єдиноборств. У зв'язку зі становленням української держави, аналізується поетапне формування традиційної бойової культури. Виникнення та подальший розвиток українських національних видів єдиноборств представлено як закономірний історичний процес. Показано, що традиційна система військово-фізичного виховання козаків-воїнів Запорізької Січі, стала первинною методичною основою для формування прикладних методик фізичного, морального та духовного гарту українського народу. Зроблено аналіз дидактичних підходів до організації підготовки у традиційних українських школах бойових мистецтв: хрест, хоругва, асгарда, козацький рукопаш, бойовий гопак, рукопаш гопак, український рукопаш «Спас», козацький двобій, українська боротьба на поясах, фрі-файт, хортинг. Досліджено вплив традиційної української бойової культури на формування методичних та техніко-тактичних особливостей сучасних українських національних єдиноборств.

Ключові слова: традиційна українська бойова культура, козацькі бойові мистецтва, тренувальні методики, Запорізька Січ, козаки-характерники, двобої, військово-фізичне виховання, фізична підготовка.

Вступ.

Відродження традиційної нематеріальної культури України вимагає від дослідників більш значної уваги до феномену українських національних бойових мистецтв. Україна має величезні культурні спадки минулих поколінь і зокрема, ще не досліджений на системному рівні та відповідно недостатньо висвітлений у наукових джерелах, пласт традиційної української бойової культури.

Зараз, у трагічні часи війни, яку веде українська нація за територіальну цілісність, свободу та незалежність держави, стає ще більш цінним історичний досвід формування традиційної української бойової культури. В багатьох роботах, які висвітлюють формування української народної системи фізичного виховання та військово-фізичної підготовки автори показують, що найбільш важливим мотиваційним чинником волі до боротьби проти чужоземних загарбників та створення власної бойової системи був український патріотизм та військовий рух [2, 12, 14]. У боротьбі з ворожим оточенням поетапно формувалися технічні прийоми і тактика ведення бою, яка спиралася на сталі військові традиції минулих історичних епох та українську народну систему військово-фізичного виховання. Емпіричним шляхом, діяльністю багатьох поколінь воїнів, була сформована оригінальна українська бойова культура, яка

стала складовою частиною загальної культури українського народу [3, 4, 9]. Недостатньо вивченим феноменом традиційної української бойової культури є козацькі бойові мистецтва. Вони стали первинною методичною. Та техніко-тактичною основою для формування сучасних українських національних видів спортивних єдиноборств.

Основний текст.

Сформовані у межах традиційної української бойової культури, як ефективні військово-прикладні напрями підготовки та виживання в екстремальних умовах, а також фізичного гарту і рекреації, українські види єдиноборств, за умови незалежної української держави перетворилися на масові, видовищні види спорту, які мають значний потенціал для прискореного розвитку в Україні та за її межами [1, 5]. Дані досліджень спортивних єдиноборств показують, що за популярністю українська боротьба на поясах, рукопаш гопак, хортинг, український рукопаш «Спас», козацький двобій, та ін. впритул підійшли до видів спортивних єдиноборств, які входять до програми Олімпійських ігор: дзюдо, тхеквондо, боксу, фехтуванню та спортивної боротьби [9, 13].

Мета статті. Дослідити історичні витoki формування та подальшого розвитку українських національних видів спортивних єдиноборств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Українська бойова культура є частиною загальної традиційної культури українського народу і на нашу думку, найбільш доцільним буде розглядати процес її виникнення та розвитку в історичному контексті поетапного формування української нації та становлення української держави.

У дослідженнях В. Пилата [11], Е. Єрьоменка [4], М. Величковича [3], О. Притули [12] показано, що основним джерелом становлення традиційної української бойової культури було військове середовище, в якому, здебільше емпіричним шляхом формувалася комплекс військово-прикладних навиків складений з верхової їзди, подолання водних перешкод, штурму фортифікаційних споруд, маскуванню, ведення двобою проти одного або кількох противників холодною та вогнепальною зброєю та інше. Паралельно з безпосередньо військово-прикладними навиками формувалися актуальні методики психофізичної підготовки до ведення бою в екстремальних умовах: вночі, в умовах низьких температур, після поранення, проти чисельно переважаючого противника тощо [2, 9].

Процес формування традиційної української бойової культури йшов одночасно зі становленням нації [1, 8, 13, 14]. Аналіз літературних джерел, дані археологічних розвідок та генетичні дослідження показують, що осілі племена, які займались переважно землеробством та скотарством і жили в основному у межиріччі Дністра і Дніпра, в IV–III тис. до н. е. створили розвинену оригінальну культуру, відому нам під назвою «Трипільська культура», по місцю первинного археологічного знаходження (село Трипілля, Київської області) [9]. Для оборони поселень, у міжплеменних сутичках та військових конфліктах із сусідніми племенами у ті часи, використовувалося, як зброя ближнього бою: кам'яні кинджали та сокири-молоти, так і зброя дальнього бою: примітивні списи, лук та стріли. Із зростанням розмірів поселень та кількості жителів, збільшенням

загального економічного потенціалу, та прогресу у технологіях виготовлення зброї, трипільці мали змогу створювати досить великі бойові загони (до 500-700 чоловік) для захисту від нападників та набігів на сусідні племена озброєні залізними кинджалами, списами із залізними наконечниками, сокирами, дротиками, ножами, булавами, трипільськими бойовими серпами та захисними щитами [9, 13].

Дослідження різних періодів розвитку людства, показують, що ефективно володіння спеціалізованою зброєю та її систематичне застосування для вирішення військових завдань, є результатом наявності системи відповідних тренувань [4, 5, 9, 14,].

Ряд досліджень вказує на те, що не тільки чоловіки але й жінки проходили певну військову підготовку, зокрема мали гарні навички стрільби з луку та ведення бою кинджалом [9, 11, 12].

У другій половині III тис. до н. е., із центральної та північної Європи, на територію України мігрували великі за чисельністю племена індоєвропейського походження, які, шляхом військової експансії призвели до поступового зникнення трипільської цивілізації [2, 3]. Індоєвропейські племена вважаються в історичній науці предками сучасного слов'янського етносу і внесли значний вклад у розвиток традиційної української бойової культури [2, 3, 11, 14]. Можна констатувати, що на території України, з середини II тис. до н.е., починається формування однієї з гілок праслов'янських племен. Економічною основою тогочасного суспільства значною мірою стали кочове скотарство та військова діяльність. Оборона власних селищ та територіальна експансія потребували інтенсивного розвитку військової справи. На даному етапі розвитку суспільства, управління племенами йшло за принципом військової демократії. Із людського загалу виділяється відносно не чисельна військово-аристократична верхівка суспільства. Вожді племен мали, діючи на постійній основі, добре озброєну та підготовлену воїнську дружину. У похованнях чоловіків тих часів, археологи виявляють значно більше зброї ніж в похованнях трипільської цивілізації, що свідчить про зростання ролі військової справи в суспільстві та значному збільшенні кількості військових конфліктів в тій епосі.

На початку I тис. н. е. починають формуватися державні основи України і поступово, об'єднуючи окремі князівства, під назвою Київська Русь, вона стає значною економічною, політичною та військовою силою в Європі. Бойова культура того часу зазнала стрімкого розвитку, що знайшло прояв і стало основою чисельних традиційних народних військових змагань. Як зазначає Я. Тимчак (1999), до програми народних змагань входили: «різноманіття кінних видів, стрільба з лука, єдиноборства – боротьба і кулачний бій, біг, стрибки, піднімання і метання тягарів, водні види – плавання, пірнання та гребля, зимові види – ходьба на лижах та біг на ковзанах» [9, 14]. Дослідники відмічають наявність у Київській Русі розвиненої системи фізичного виховання молоді, яка носила виразний характер військової-фізичної підготовки [12, 13].

Важливою складовою частиною бойової культури є психофізична підготовка воїнів. Від стану свідомості багато в чому залежить ефективність індивідуальних та колективних бойових дій. Аналіз археологічних даних та

літературних джерел вказують на те, що значний вплив на формування бойового стану свідомості воїнів впливали релігійні уявлення та ритуали які домінували в певну на певному етапі розвитку суспільства [10]. В цьому сенсі, дослідники ставлять чіткий водорозділ між язичницькими та християнськими уявленнями давньоукраїнського суспільства про богів, сакральні явища та морально-етичні цінності, засновані на певних релігійних догматах [4, 10, 13].

Після татарської навали на Київську Русь, деякий час відбувався певний занепад української бойової культури, але нові, потужні стимули до розвитку вона отримала у часи козаччини (XVI–XVIII століття нової ери). Вже з середини XVI ст., поетапно, відбувалося об'єднання найбільш свободолюбних козаків, під керівництвом пасіонарних, енергійних і талановитих ватажків, у добре структуровану, потужну військову організацію, здатну ефективно вирішувати складні завдання захисту українських земель від чисельних іноземних загарбників [1, 2, 3].

Системні історичні дослідження, проведені в останні десятиріччя, переконливо показують, що Запорізька Січ, розташована на острові Хортиця, була військовим табором та сакральним місцем народження феномену козацтва, яке сформувало оригінальну систему військово-фізичної підготовки і стало оплотом відродження та подальшого розвитку на новому рівні традиційної української бойової культури. Оскільки острів Хортиця мав ізольоване місце розташування, що створювало оптимальні умови для життєдіяльності та бойової підготовки. В козацькому таборі поетапно формувалися і згодом набули високого рівня розвитку, козацькі методи ведення бойових дій, як у завойовницьких цілях, так і з метою захисту Українських земель.

За свідченням українського історика О. Єфименко: «Дуже поважалася у них сила, і вони думають, що для їхнього куреня велика честь, якщо на кулачному бою їм вдасться побити інший курінь. Коли не було війни, козаки постійно розважалися в свята кулачними боями. Почнуть діло жартома, сили пробують, а закінчується часто тим, що інколи славного молодця як мертвого додому тягнуть. Буває і так, що все військо, всі 38 куренів, розділяться на два табори, в одному верхні, в іншому нижні курені, і почалася веремія» [9].

Дослідник української бойової культури та засновник сучасного виду спортивних єдиноборств – хортингу, Е. Єрмоєнко в своїх наукових і методичних працях показав, що тренування бойових навичок козаків велося цілеспрямовано і систематично, а турніри між найсильнішими бійцями, представниками козацьких куренів та азартні рукопашні сутички та кулачні бої проводилися на регулярній основі і з різних приводів: для визначення керівників куренів і козацьких сотень, на гуляннях, іграх і традиційних святах, з метою помирити посварених козаків або, навіть, групи козаків та для розваги [4].

За свідченням дослідників українського козацтва, змагання з різних видів козацьких єдиноборств, присвячені значним у козацькому житті подіям, проводилися в живому колі з козаків – «хорті» на центральному майдані Запорізької Січі, а щоденні змагальні сутички у будь-якому іншому місці, в точу числі і під час бойових походів, а також під час відпочинку для того, щоб не втрачати фізичну форму, реальний бойовий навик та психологічний настрій на

випадок смертельної сутички з ворогом. Для виявлення переможця, при проведенні двобоїв емпіричним шляхом були вироблені та твердо виконувалися правила єдиноборств, з яких проходили змагання. На хорт, учасники козацьких двобоїв, повинні були виходити обов'язково без зброї, знімаючи її заздалегідь і віддаючи помічникам – побратимам, товаришам по куреню. Якщо у хорт, козак виходив на змагальний двобій за дорученням із метою захистити честь куреня, то для його психологічної підтримки на майдан приходив весь курінь. По правилах, у двобоях, бійцям дозволялося обмотувати ударні частини рук ганчір'ям, але наглядовий (аналог сучасного судді рефері) стежив за тим, щоб у ганчірку не замотували каміння, дерев'яні та свинцеві шайби, кулі та ін. За даними історичних джерел, по традиції, що склалася, для більш ефективної підготовки до реального бою із ворогом, козацькі двобої проводилися без урахування часу, без перерви для відпочинку, до повної втрати боєздатності або свідомості одного з супротивників. У момент перемоги одного козака над іншим, наглядовий подавав команду зупинити сутичку та розбороняв бійців. Згідно свідчень очевидців, козацькі двобої в Запорізькій Січі були дуже жорсткими, носили яреке емоційне забарвлення і вимагали від учасників значної стійкості та високих фізичних та психічних кондицій. Переможці великих змагань, становились відомими в козацькому середовищі, користувалися не абиякою повагою козаків-побратимів і претендували на керівний ранг в козацькому середовищі [4, 5, 12, 13, 14].

Правила та умови проведення двобоїв козаків в Запорозькій Січі, у подальшому, стали основою для створення сучасних Правил спортивних змагань у більшості українських національних видів спортивних єдиноборств: рукопаші гопак, українському рукопаші «Спас», козацькому двобої, української боротьби на поясах, хортингу [4, 5, 10, 11, 12].

Нажаль трагічні історичні події, а саме захват українських земель Російською імперією і терор організований загарбниками до запорізького козацтва та політика знищення української культури призупинили поступальний розвиток українських національних єдиноборств. Після знищення Запорозької Січі, різні форми традиційної української бойової культури зберігалась і передавалась з покоління в покоління у нечисленних козацьких родах у якості елементів системи народного фізичного виховання. Із здобуттям в 1991 році незалежності України, почалося стрімке відродження українських бойових традицій.

Високий розвиток традиційної української бойової культури в козацьку добу дав основу для формування в науковій та науково-популярній літературі, стійкого лінгвістичного терміну: «козацькі бойові мистецтва».

Ідея відродження української бойової культури на основі бойових традицій та методів підготовки до військової справи козаків Запорозької Січі у вигляді українських національних видів спортивних єдиноборств, спонукала патріотично налаштованих, та маючих великий власний спортивний досвід фахівців з єдиноборств, розробити сучасні українські національні системи ведення бою та теоретично обґрунтовані методики підготовки спортсменів.

До реєстру видів спорту Міністерства молоді та спорту внесені: рукопаш гопак, український рукопаш «Спас», козацький двобій, українська боротьба на поясах, фрі-файт, хортинг, засновники яких позиціонують походження та основу методичної бази з джерел традиційної української бойової культури і насамперед козацьких бойових мистецтв.

Висновки.

1. Україна має розвинену традиційну бойову культуру, яка є частиною загальної національної культури українського народу.

2. Українські національні види спортивних єдиноборств створені шляхом відновлення та реконструкції технічних прийомів і тактичних дій козацьких бойових мистецтв з урахуванням традиційних методик фізичного та психологічного гарту Запорізького козацтва.

3. Визнаними Міністерством молоді та спорту є: рукопаш гопак, український рукопаш спас, козацький двобій, українська боротьба на поясах, фрі-файт, хортинг, засновники яких позиціонують походження та основу методичної бази з джерел традиційної української бойової культури.

4. Розвиток українських національних видів спортивних єдиноборств, створить умови для зростання їх популярності у світі та отримання визнання Міжнародним олімпійським комітетом.

Перспективи подальших досліджень.

Передбачається проведення дослідження техніко-тактичного арсеналу різних видів українських національних спортивних єдиноборств з проведенням оцінювання найбільш результативних змагальних дій.

Література

1. Ашанін В.С., Литвиненко А.М. Особливості застосування ударних дій у змагальній діяльності в хортингу // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. 2023. 6(166) 23:13-16. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).02
2. Болтівець С., Галушко О. Інституційна свідомість праобразу Хортицької Січі в молодіжному відродженні автентичного українського військово-патріотичного спорту // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / – К.: Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 22–31.
3. Величкович М. Р., Мартинюк М.Р. Український рукопаш гопак – Л.: Ліга-Пресс, 2003. – 152 с.
4. Єрьоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. К. : 2014. 1064 с.
5. Литвиненко А. М. Вдосконалення силових якостей спортсменів у хортингу // Збірник наукових праць «Теорія і методика хортингу» Випуск 6, Видавець Паливода А.В., Київ 2016. С. 132-137.
6. Литвиненко А. М., Мулик В.В. Ефективність змагальної діяльності в хортингу // Єдиноборства. 2023, 4(30), С. 59-68. DOI:10.15391/ed.2023-4.06
7. Литвиненко А. М. Оцінювання технічних дій в національному виді єдиноборств – хортингу у змагальному розділі «Двобій» // Теорія і методика хортингу : зб. Наукових праць. – К.: Паливода А.В. 2018. – Вип. 8. С. 132-138.

8. Литвиненко А. М. Синергетичний підхід до аналізу змагальної діяльності в хортингу // Теорія і методика хортингу : зб. Наукових праць. – К.: Палівода А.В. 2016. – Вип. 5. С. 147-152.

9. Мандзяк О. С. Воїнсько-фізичне виховання аріїв: Народні ігри в практиці українських бойових мистецтв. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 208 с.

10. Мулик В.В., Литвиненко А.М. Визначення найбільш популярних українських національних видів спортивних єдиноборств. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.2023.10(170) 23:111-118. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).24

11. Пилат В. С. Бойовий Гопак і основи захисту Вітчизни.– К.: «Україна», 2016 – 168 с.

12. Притула О. Л. Професійна підготовка фахівців з українського рукопашу “Спас” у вищих навчальних закладах //Урок фізичної культури – урок здоров’я: збірник науково-методичних рекомендацій з питань організації урочної роботи в системі збереження та розвитку здоров’я дітей і підлітків у навчальних закладах. Запоріжжя. 2012. № 2(3). С. 65-69.

13. Тимчак Я. Традиції військово-фізичної підготовки у Київській Русі // Народна творчість та етнографія, 2004. – № 5. – С. 63.

14. Цьось А.В., Деделюк Н.А. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку XIX ст. // Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. - 456 с.

References

1. Ashanin V.S., A.M. Lytvynenko. Peculiarities of the application of impact actions in competitive activities in horting. Scientific journal of the M.P. Dragomanov National Pedagogical University. 2023. 6(166) 23:13-16. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).02

2. Boltivets S., Galushko O. Institutional awareness of the archetype of Khortytska Sich in the youth revival of authentic Ukrainian military-patriotic sport // Theory and methodology of Khorting: coll. of science works / - K.: Palivoda A. V., 2017. - Issue 7. – pp. 22–31.

3. Velichkovich M. R., L. S. Martynyuk. Ukrainian hand-to-hand hopak // Navch. posib. - L. : Liga-Press, 2003. - 152 p.

4. Yeremenko, E.A. "Horting – National Sport of Ukraine" // Kyiv: Palivoda A.V. P. 1064.

5. Lytvynenko A. M. Improving the strength qualities of sportsmen in horting // Collection of scientific papers "Theory and methods of horing" Issue 6, Publisher A. V. Palivoda, Kyiv 2016, pp. 132-137.

6. Lytvynenko A.M., Mulyk V.V. Effectiveness of competitive activity in horting // Edynoborstva. 2023, 4(30), pp. 59-68. DOI:10.15391/ed.2023-4.06

7. Lytvynenko A. M. Evaluation of technical actions in the national form of martial arts - horting in the competitive section "Duel" // Theory and methodology of horting: coll. Scientific papers. - K.: Palivoda A.V. 2018. – Issue 8. P. 132-138.

8. Lytvynenko A.M. Synergetic approach to the analysis of competitive activity in horting // Theory and method of horting: coll. Scientific papers. - K.: Palivoda A.V. 2016. – Issue 5. P. 147-152.

9. Mandzyak, O. S. Military-physical fighting arts: Folk games in the practice of Ukrainian fighting arts. - Ternopil: Mandrivets, 2007. - 208 p.

10. Mulyk V.V., Lytvynenko A.M. Determination of the most popular Ukrainian national types of martial arts. Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. 2023.10(170) 23:111-118. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).24

11. Pilate V.S. Boyovy Gopak and the foundations of the defense of Vitchizni . Redesigned and supplemented. - K. : "Ukraine", 2016 - 168 p.

12. Prytula O. L. Professional training of specialists for the Ukrainian hand-to-hand combat "Spas" at the highest initial pledges // A lesson in physical culture - a lesson in health: a collection of scientific and methodological recommendations for the organization of lesson work in the system of savings and the development of healthy children and education in primary education. Zaporizhzhya. 2012. No. 2(3). C. 65-69.

13. Timchak, Ya. Traditions of military and physical training in Kievan Rus // Folk creativity and ethnography, 2004. - No. 5. - P. 63.

14. Tsos A.V., Dedelyuk N.A. The history of physical viovannia on the terens of Ukraine from the last hours to the beginning of the 19th century: navch. posib. for stud. vishch. navch. Final. - Lutsk: Skhidnoevrop. nat. un-t im. Lesi Ukrainki, 2014. - 456 p.

Abstract. *The article examines the historical origins of modern types of Ukrainian national martial arts. In connection with the formation of the Ukrainian state, the gradual formation of traditional martial culture is analyzed. The emergence and further development of Ukrainian national martial arts is presented as a natural historical process. It is shown that the traditional system of military-physical education of the Cossack soldiers of Zaporizhzhya Sich became the primary methodical basis for the formation of applied methods of the physical, moral and spiritual character of the Ukrainian people. Didactic approaches to the organization of training in traditional Ukrainian schools of martial arts were analyzed: cross, flag, asgard, Cossack hand-to-hand combat, combat hopak, hopak hand-to-hand combat, Ukrainian hand-to-hand combat "Spas", Cossack hand-to-hand combat, Ukrainian belt wrestling, free-fight, horting. The impact of traditional Ukrainian martial culture on the formation of methodical and technical-tactical features of modern Ukrainian national martial arts was studied.*

Key words: *traditional Ukrainian martial culture, Cossack martial arts, training methods, Zaporizhzhya Sich, characteristic, Cossack hand-to-hand combat, military physical education, physical training.*

УДК 159.922.2

**RESEARCH OF COMBAT STRESS IN MILITARY OFFICERS
ДОСЛІДЖЕННЯ БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ****Teslyuk V.M./ Теслюк В.М.***s.psihol.s., as.prof. / к. психол.н.*

ORCID: 0000-0003-1112-428x

SPIN: 6504-4894

Tkachov V. V./ Ткачов В.В.*master/magistr**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Київ, Героїв Оборони 15, 03041*

Анотація. У статті визначено бойовий стрес як стан психічного напруження військовослужбовців у процесі їх адаптації до умов бойової діяльності з використанням ресурсного потенціалу. Зазначається, що бойовий стрес супроводжується дією стрес-факторів, що несуть загрозу життю військовослужбовців і негативно впливають на стан їхнього здоров'я, знижують успішність діяльності або призводять до її зриву, зумовлюють психогенні втрати у підрозділах. Досліджено рівні бойового стресу у військовослужбовців.

Ключові слова: бойовий стрес, військовослужбовці, рівні бойового стресу, стрес-фактори, ПТСР.

Вступ.

Бойовий стрес супроводжується дією стрес-факторів, що несуть загрозу життю військовослужбовців і негативно впливають на стан їхнього здоров'я, знижують успішність діяльності або призводять до її зриву, зумовлюють психогенні втрати у підрозділах. Бійці, які зазнали впливу бойового стресу, мають розлади адаптації, які проявляються у значних емоційних переживаннях, порушеннях когнітивної переробки інформації, деформації особистості воїнів та їхніх соціальних зв'язків.

Аналіз проблеми бойового стресу показує недостатній стан його вивчення. Наукові дослідження стосуються окремих аспектів клініко-патологічних наслідків бойового стресу для психіки військовослужбовців. Цим традиційно займаються військові медики серед яких провідна роль належить психіатрам (С.Литвинцев, А. Резник, Е. Снедков, С. Чермянін, В. Шамрей, О. Сиропятов, О.Друзь, І. Черненко). Вивчення психологічних наслідків впливу бойового стресу належить психологам, серед яких провідна роль належить військовим, клінічним і соціальним (Р. Абдурахманов, О. Караяні, Ю. Караяні, Л. Китаєв-Смик, П. Корчемний, С. Колов, О. Косова, Т. Никитина, М. Решетніков, І.Сиром'ятніков, О. Жаданюк, О. Утюганов, О. Тімченко, К. Кравченко, Ю.Широбоков).

Основний текст.

У наукових дослідженнях стверджується, що близько 80% військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, знаходилися у стані бойового стресу, який в подальшому трансформувався приблизно в 25% посттравматичних стресових розладів (ПТСР) різного ступеня виразності. 98%

учасників бойових дій потребують кваліфікованої підтримки і допомоги внаслідок дії бойових стрес-факторів (О. Друзь, 2017). Результатом впливу бойового стресу є ураження психіки бійців, яка має форму бойової психічної травми. Вона є віртуально-операційною діагностичною категорією, що характеризує нову форму адаптованості бійця до вимог небезпечного середовища та пояснює причини розладів адаптації військовослужбовців [2; 3; 4; 8]. У загальному розумінні – це нормальна реакція здорового організму людини на ненормальні обставини зовнішнього середовища.

Науковці ведуть вивчення бойового стресу за такими напрямками: підготовка фахівців до дії в екстремальних умовах діяльності; вивчення бойового стресу під час бойової роботи; визначення наслідків впливу бойового стресу; надання психологічної допомоги пораненим військовослужбовцям, інвалідам бойових дій в умовах проходження курсу психологічної реабілітації; організація медико-психологічної допомоги учасникам бойових дій.

О. Блінов визначає бойовий стрес як стан психічного напруження військовослужбовців у процесі їх адаптації до умов бойової діяльності з використанням ресурсного потенціалу [2; 5; 6]. Автор стверджує, що на психіку військовослужбовців впливають внутрішні і зовнішні стрес-фактори бойової діяльності. Прояв провідних внутрішніх факторів залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості воїна, його психологічної та професійної готовності до ведення бойових дій, характеру та рівня мотивації (включаючи загальне ставлення до війни) і мають безпосередній (група «Х» факторів) та опосередкований емоційний вплив на воїнів (група «У» факторів). До основних зовнішніх належать три фактори: тривалості (фактор часу), інтенсивності (фактор середовища) і потужності (фактор особистості військовослужбовця).

Прояви бойового стресу у військовослужбовців розрізняються за ступенем низької та високої інтенсивності. Вони можуть носити не тільки індивідуальний, але і колективний, груповий характер. При виконанні бойових завдань у військовослужбовців виявляється два основних вектори поведінки: поклатися на свої первісні інстинкти і максимально зберегти своє життя або, незважаючи на існуючі загрози, виконувати поставлені бойові завдання. Спрямованість людини в таких умовах діяльності реалізується в шести основних типах поведінки, які об'єднані в два основні вектори під назвами «На штурм!» і «За життя!» [2; 7; 8].

В нашому емпіричному дослідженні взяли участь 48 військовослужбовців, які були учасниками активних бойових дій під час повномасштабної війни в Україні. Дослідження проводилося у 2023-2024 роках. Мета дослідження - здійснити оцінку бойового стресу у військовослужбовців. Для цього був використаний «Опитувальник бойового стресу (ОБСБ)» (автор О. Блінов) [1].

Опитувальник складається з 24 питань, що поділяються на чотири субшкали, а саме: субшкали визначення гострого та посттравматичного стресового розладу, субшкали ресурсних питань, субшкал зовнішньо і внутрішньо опосередкованих стрес-факторів, які емоційно впливають на особистість. У питаннях розкрито зміст критеріїв ПТСР згідно з DSM-V (2013).

Відповіді на запитання опитувальника оцінюються за 5-бальною шкалою Р. Лайкерта і розкривають особливості персональної думки про бойовий стрес. Аналіз особистісних змін при стресі здійснюється на когнітивному, афективному, мотиваційному та поведінковому рівнях психічної сфери людини.

За результатами відповідей складається інтегральний показник, що розраховується як середнє арифметичне значення загальної суми всіх цифрових виборів респондента (величини результатів чотирьох субшкал). Його рівень визначається на шкалі бойового стресу. Залежно від величини інтегрального показника встановлюється стадія розвитку стресу в військовослужбовця та пропонується опис його адаптаційних характеристик.

Оцінка бойового стресу (в балах): 1. Бойовий стрес низького рівня. Отримані результати від 1,0 до 2,66 бала (найвищий рівень адаптованості військовослужбовця до дії стрес-факторів). 2. Бойовий стрес середнього рівня. Результат – від 2,66 до 3,91 бала (середній рівень адаптованості). 3. Бойовий стрес високого рівня. Результат від 3,91 до 5,0 балів (найнижчий рівень адаптованості до дії бойових стресорів).

За результатами дослідження, у 20% військовослужбовців було виявлено високий рівень бойового стресу. У цих військовослужбовців були присутні такі симптоми, як: постійне відчуття тривоги та страху; депресивний настрій, відчуття безвиході та безпорадності; нав'язливі спогади про бойові дії (див. рис.1). У 40% військовослужбовців було виявлено середній рівень бойового стресу. У цих військовослужбовців були присутні такі симптоми, як: іноді виникає тривога та страх; депресивний настрій, відчуття смутку та печалі; спогади про бойові дії можуть турбувати, але вони не є нав'язливими.

Рисунок 1. Рівні бойового стресу у військовослужбовців (у %)

У 40% військовослужбовців було виявлено низький рівень бойового стресу. У цих військовослужбовців симптоми бойового стресу були відсутні або були незначними.

Результати дослідження показали, що у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, підвищений рівень бойового стресу. Це пов'язано з тим, що бойові дії є травмуючим досвідом, який може призвести до розвитку психічних розладів, таких як тривожність, депресія та ПТСР. Важливо зазначити, що бойовий стрес у військовослужбовців може зростати з часом. Тому необхідно проводити регулярну оцінку бойового стресу у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. Військовослужбовці, у яких виявлений високий або середній рівень бойового стресу, повинні бути направлені на психологічну допомогу.

Висновки.

Проведене емпіричне дослідження підтвердило, що великій частці військовослужбовців характерні середній та високий рівні бойового стресу. У них присутні такі симптоми, як: постійне відчуття тривоги та страху; депресивний настрій, відчуття безвиході та безпорадності; нав'язливі спогади про бойові дії. Перспективою подальших досліджень із даної проблеми може стати створення психокорекційної програми зі зниження показників прояву бойового стресу.

Література:

1. Блінов О. А. Опитувальник бойового стресу Блінова О. А. (ОБСБ). URL: <http://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/10/2> (дата звернення: 07.12.2023).
2. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с.
3. Теслюк В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача : теоретико-методичний аспект : монографія. Київ : Vydavnytstvo Lira-K. 2016, 250 с.
4. Теслюк В.М. Психологічні засади формування індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2007. 20 с.
5. Теслюк В. М. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів із дисципліни «Психологія управління». 2022. 132 с.
6. Теслюк В.М. Технології соціально-педагогічної діяльності : термінологічний словник-довідник. Київ : НАКККиМ, 2011. 1145 с.
7. Теслюк В.М., Теслюк В.В., Чеберяко А.В. Гумор у психічному житті людини. *Вісник Національного університету оборони України*. 1 (54), 2020. С. 167-172.
8. Теслюк В.М., Якимовська А.В. Напрямки вдосконалення викладання економічних дисциплін. Научные труды SWorld. Иваново : Научный мир. Том 4. Вып. 2 (43). 2016. С. 15-20.

References:

1. Blinov O. A. (2017). Opytuvalnyk boiovooho stresu Blinova O. A. (OBSB). URL : <http://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/10/2> (data zvernennia: 07.12.2023).

2. Blinov O. A. (2016). Psykholohiia boiovoi psykhnichnoi travmy : monohrafiia. Kyiv : Talkom, 2016. 246 s.
3. Tesliuk V.M. (2016). Indyvidualnyi styl pedahohichnoho spilkuвання vykladacha : teoretyko-metodychnyi aspekt : monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo Lira-K. 2016, 250 s.
4. Tesliuk V.M. (2027). Psykholohichni zasady formuvannia indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuвання u maibutnikh vykladachiv vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu : avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk : 19.00.07. Kyiv, 2023. 20 s.
5. Tesliuk V. M. (2022). Metodychni rekomendatsii do samostiinoi roboty studentiv iz dystsypliny «Psykhohiia upravlinnia». 2022. 132 s.
6. Tesliuk V.M. (2011). Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi diialnosti : terminolohichni slovnyk-dovidnyk [Technologies of social and pedagogical activity: terminological dictionary-reference book]. Kyiv : NAKKKiM, 2011. 145 s.
7. Tesliuk V.M., Tesliuk V.V., Cheberiako A.V. (2020). Humor u psykhnichnomu zhytti liudyny. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. 1 (54), 2020. S. 167-172.
8. Tesliuk V.M., Yakymovska A.V. (2016). Napriamky vdoskonalennia vykladannia ekonomichnykh dystsyplin. Nauchnye trudy SWorld. Yvanovo : Nauchnyi myr. Tom 4. Vyr. 2 (43). S. 15-20.

Abstract. *The article defines combat stress as a state of mental tension of servicemen in the process of their adaptation to the conditions of combat activity with the use of resource potential. It is noted that combat stress is accompanied by the action of stress factors that threaten the lives of servicemen and negatively affect their health, reduce the success of activities or lead to their disruption, cause psychogenic losses in units. The levels of combat stress in servicemen were studied.*

Key words: *combat stress, military personnel, levels of combat stress, stress factors, PTSD.*

Стаття відправлена: 16.01.2024 р.

© Теслюк В.М., Ткачов В.В.

УДК 316.48:37:159.9(477)

CAUSES OF AND WAYS TO OVERCOME INTRAPERSONAL CONFLICTS ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ Й СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ

Holiardyk N.A. / Н. А. Голярдик

Candidate of Psychological Sciences, associate professor / к. психол. н., доцент

ORCID: 0000-0001-9624-7582

*National Academy of the State Border Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi, 29000**Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького, 29000*

Анотація. В статті узагальнено науково-практичні знання про проблему внутрішньоособистісних конфліктів. Детально розкрито показники внутрішніх конфліктів у когнітивній, емоційній і поведінковій сферах, що допомагає читачу краще розуміти, як вони впливають на життя людини. Основна мета цієї статті – виявити чинники внутрішньоособистісного конфлікту й способи його подолання.

В статті також наголошено на важливості розуміння власних внутрішніх конфліктів як основних елементів психологічного здоров'я й особистісного розвитку й управління ними.

Ключові слова: внутрішньоособистісні конфлікти, психічне здоров'я, ментальний добробут, когнітивна сфера, розвиток особистості, психологічний комфорт.

Вступ.

В умовах інтенсивної соціальної й психологічної напруги вивчення внутрішньоособистісних конфліктів і їхніх атрибутів набуває надзвичайної актуальності, оскільки самі внутрішні дисонанси здатні викликати низьку суттєвих труднощів особистісного розвитку, перетворення внутрішнього ставлення до себе й створення непродуктивної взаємодії з навколишнім середовищем, що в подальшому призводить до деформації умов і можливостей для самовдосконалення й самореалізації особистості.

Внутрішньоособистісний конфлікт за своєю природою є суттєвим амбівалентним фактором, який володіє потенціалом як для стимуляції особистісного росту, так і для провокації розвитку невротичних реакцій. В процесі подолання конфлікту особа здатна до внутрішньої рефлексії й усвідомлення моральних цінностей, здобуття нових адаптивних навичок й реалізації власного потенціалу [5].

Проте за умов, коли конфлікт не вирішено або застосування психологічних механізмів захисту не сприяє його подоланню, а натомість продовжує тривожні стани й страхи, він може стати корінним джерелом внутрішньої невпевненості особистості, її нестійкої поведінки й втрати здатності осмислювати й досягати свідомо сформульованих цілей.

Внутрішньоособистісний конфлікт, залежно від способів і стратегій подолання, може викликати різноманітні наслідки для індивіда. Якщо особа успішно вирішує конфлікт і гармонізує власні внутрішні протиріччя, це може вдосконалити її психологічний і духовний розвиток. Тоді внутрішні конфлікти стають певним каталізатором для самопізнання, збагачення внутрішнього світу й покращення якості міжособистісних відносин.

З іншого боку, неефективне подолання внутрішньоособистісних конфліктів здатне спричинити психологічну дезадаптацію й знизити життєве задоволення. За умов, коли конфлікт залишається невирішеним і переходить у хронічний стан, він вибудовує бар'єри перед особистісним ростом, заважає досягненню поставлених цілей та обмежує повсякденну функціональність [1].

Тому вивчення причин виникнення й розробка ефективних стратегій їхнього подолання є важливим завданням для психологічної науки, оскільки це може допомогти розвивати навички внутрішньої рефлексії, сприяти вирішенню конфліктів і забезпечувати психологічну підтримку для досягнення ментального здоров'я й особистісного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У психоаналітичній доктрині внутрішньоособистісний конфлікт визначається як інтеграція різних, інколи несумісних, сил і структур всередині психіки особистості. У вченні Зіґмунда Фрейда це виражено як боротьбу між Воно (Id) і Над-Я (Superego), де Воно представляє базові інстинкти й найпримітивніші бажання, натомість Над-Я символізує внутрішні моральні норми й обмеження.

Альфред Адлер вказує на конфлікт між почуттям неповноцінності й прагненням її подолати, як на важливий аспект внутрішньоособистісних змін. Карл Юнг розглядає його як взаємодію між особистим Я й архетипами колективного безсвідомого. Карен Хорні визначає суперечливі «невротичні потреби» як джерело внутрішньої конфронтації.

Біхевіористська школа інтерпретує внутрішній конфлікт як набір реакцій, що є результатом неправильного формування внаслідок виховання. Б. Ф. Скіннер акцентує на важливості зовнішніх факторів для виникнення таких конфліктів. У роботах Курта Левіна підкреслюється, що вони виникають тоді, коли на особистість діють сили або стимули однакової інтенсивності, які вимагають вибору між ними.

Когнітивна психологія оцінює внутрішній конфлікт як негативний стан, що виникає, коли не узгоджуються особистісні конструкти або внаслідок невідповідності між знаннями й поведінкою. Цей підхід розглядає внутрішній конфлікт як психологічний дисонанс і розходження між суб'єктивними уявленнями й реальними діями.

Гуманістична психологія визначає внутрішній конфлікт як суперечність між Я-концепцією й досвідом самої особистості. Карл Роджерс аналізує внутрішні турбулентності в контексті протистояння бажання до самореалізації й реальних результатів життєвої діяльності людини.

Екзистенціальна психологія інтерпретує внутрішній конфлікт як ситуацію втрати сенсу життя. Віктор Франкл наголошує на важливості пошуку сенсу й сприйняття осмисленості власного існування.

Метою статті є розгляд внутрішньоособистісних конфліктів як центрального аспекту психологічного функціонування й розвитку особистості. Стаття спрямована на розкриття різних теоретичних підходів до розуміння внутрішньоособистісних конфліктів та їхнього впливу на психічне здоров'я, а також на вивчення стратегій їхнього подолання. Фокус роботи націлений

сприяти розумінню й управлінню внутрішніми конфліктами як важливому елементу психологічної практики й підвищити якість психологічної підтримки й терапії для осіб, що стикаються з такими конфліктами.

З огляду на поставлену мету можна виділити такі **завдання дослідження**:

- 1) теоретичний аналіз різних психологічних підходів;
- 2) аналіз впливу внутрішніх конфліктів на психічне здоров'я;
- 3) розгляд стратегій подолання внутрішніх конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Конфлікт – це стан розбіжності, суперечності або боротьби між різними силами, інтересами, цілями чи цінностями, який може виникнути на різних рівнях і містити в собі різні аспекти. Конфлікти можуть бути внутрішні (внутрішньоособистісні), міжособистісні, організаційні, соціальні й політичні. Вони відображають боротьбу між різними потребами, цілями, цінностями чи обставинами [10].

Природа конфлікту визначається суперечливим характером обставин, що спричиняють його виникнення. Конфлікти можуть виникати у зв'язку з розбіжностями між індивідуальними або колективними цілями, несумісністю інтересів, поглядів, невирішеними суперечностями між емоціями й раціональними міркуваннями, або ж вони пов'язані з розходженням між діяльністю й очікуваними результатами.

Зв'язок конфлікту з психічними процесами виявляється через його вплив на емоційний, когнітивний і поведінковий рівні особистості. Він викликає різні психічні реакції: стрес, тривожність, роздратованість, депресія або агресія. На когнітивному рівні він може спричиняти незручності, розмірковування, внутрішні суперечності й пошук рішень. На поведінковому рівні конфлікт може виявлятися у формі змін способу взаємодії з іншими людьми, або як спроба вирішити конфлікт шляхом адаптації до нових умов або активної боротьби.

Внутрішньоособистісний конфлікт і розробка засобів психологічного захисту від нього – це актуальна проблема, що стоїть перед соціальною й педагогічною психологією. Це впливає, по-перше, із процесів, які розгортаються в сучасному суспільстві, зокрема в нашій країні, і стають причиною суттєвих трансформацій центральних інститутів соціалізації, як-от сім'я й школа. Ці зміни впливають на покоління, яке відповідає за майбутнє суспільства, його духовний і моральний стан, культурний та економічний розвиток [3].

Особливо суттєвою є реакція молоді на конфліктну соціальну обстановку. Діти й підлітки особливо чутливі й вразливі під час загострення конфліктів. Вони їх переживають насамперед на рівні внутрішнього сприйняття, що може призвести до стресу, тривожності й психологічної неврівноваженості.

У такій ситуації особливої ваги набуває психологічна й педагогічна підтримка молоді. Психологам необхідно володіти фундаментальними знаннями про причини, наслідки й особливості внутрішньоособистісних конфліктів, особливо в контексті юнацького віку. На цій основі можна розробити методи формування конструктивного підходу до конфліктних ситуацій та сприяти розвитку конфліктної культури серед молодого покоління, що вимагає комплексних заходів і спільної роботи психологів, вчителів і батьків для

створення навколишнього середовища, яке б підтримувало молодь під час подолання конфліктів і розвивало її психологічну стійкість.

По-друге, ця проблема ускладнюється обмеженою кількістю наукових досліджень вітчизняних вчених, які присвячені внутрішньоособистісним конфліктам, їхнім причинам і методам подолання. Звідси випливає необхідність розширення нашого розуміння цього складного психологічного явища. Загалом внутрішньоособистісний конфлікт можна розглядати як суперечність або боротьбу між різними внутрішніми тенденціями й бажаннями особистості, а також можливістю їх задоволення.

Відповідно до того, які конкретні тенденції особистості зіштовхуються, можна виділити різні види внутрішніх конфліктів:

1) мотиваційний конфлікт – виникає, коли особа стикається з ситуацією, коли її бажання й потреби взаємно суперечать, наприклад, «хочу і треба». Це може спричиняти внутрішню напругу й незручність.

2) моральний або етичний конфлікт – зазвичай пов'язаний з моральними переконаннями й нормами. Особа стикається з ситуацією, де її бажання суперечать її переконанням, наприклад, «хочу і треба».

3) конфлікт нереалізованого бажання – виникає, коли особистість відчуває, що може здійснити своє бажання, але не робить цього. Йдеться про «хочу і можу», але не вдається досягти поставленої мети.

4) рольовий конфлікт – пов'язаний із суперечністю між різними соціальними ролями, які особа повинна виконувати. Це може бути «треба і треба», де різні ролі вимагають відмінних відповідей.

5) адаптаційний конфлікт – виникає, коли особистість повинна адаптуватися до зміни обставин, але це може суперечити її бажанням, «треба і можу».

6) конфлікт неадекватної самооцінки – виникає, коли особа несправедливо оцінює свої здібності й можливості. Це може бути «хочу і можу», але особа цього в собі не визнає [4].

Розкриття й дослідження цих різновидів внутрішніх конфліктів є важливим для розвитку психологічних практик і педагогічних стратегій, спрямованих на сприяння особистісному зростанню й психологічну підтримку осіб у різних сферах їхнього життя. Однією з основних переваг є здатність більш точного визначення аспектів особистості, які відіграють центральну роль в конкретному конфлікті. Це допомагає розробляти індивідуальні підходи до кожного випадку, орієнтовані на потреби й особливості кожної особистості.

Знання різних видів конфліктів також сприяє підвищенню психологічної компетентності й спроможності відгукуватися на відповідні ситуації з більшою обізнаністю й дбайливістю, дозволяє розпізнавати й реагувати на ознаки конфлікту, а також розробляти імплементовані підходи для їхнього подолання.

Внутрішньоособистісний конфлікт – це складне й багатогранне явище в житті людини, яке привертає інтерес і дослідницьку увагу психологів. Цей вид конфлікту може виконувати різноманітні ролі в розвитку й функціонуванні особистості, демонструвати широкий спектр можливих впливів, від фактору стимулювання, що сприяє особистісному зростанню, до можливості спричинення невротичних реакцій.

Сприятливою обставиною є той факт, що більшість психологів досліджують внутрішній конфлікт на різних етапах розвитку особистості з огляду на весь спектр вікових фаз. Вони зазначають, що одним із найбільш складних і критичних періодів є підлітковий і юнацький вік. Саме тоді відбувається послідовне становлення складних механізмів, характерних для переходу від зовнішнього впливу на життя й діяльність до внутрішньої саморегуляції й самовизначення. Особистість поступово трансформується з об'єкта зовнішнього впливу в суб'єкта, який самостійно керує своєю діяльністю й розвитком. Внутрішні конфлікти можуть виникати завдяки постійній переоцінці цінностей, що відбувається внаслідок взаємодії з найближчим соціальним оточенням. Період активного пошуку самоідентифікації й самореалізації може бути напруженим і важким для підлітків, однак водночас він є центральним для їхнього особистісного розвитку [2].

Аналіз різних поглядів на структуру внутрішньоособистісних конфліктів дозволяє визначити, що такий конфлікт є складним внутрішнім протиріччям, яке сприймається й емоційно проживається людиною, як важлива психологічна проблема, яка вимагає вирішення й запускає відповідний процес у свідомості, спрямований на його подолання. Важливо зважати на те, що не існує в реальному житті «чистого», ізольованого від зовнішнього контексту внутрішньоособистісного конфлікту. Він завжди є результатом впливу соціального середовища на особистість.

Одним із основних аспектів внутрішньоособистісних конфліктів є його значущість для самої особистості. Вони стають об'єктом уваги й емоційної інвестиції людини, оскільки впливають на її самопочуття й сприйняття світу. Внутрішні конфлікти можуть виникати в різних сферах життя й стосунків: сімейних, професійних і особистих – і сприяють розвитку психологічних стратегій для їхнього подолання. Розуміння природи внутрішньоособистісних конфліктів і їхньої ролі у формуванні психічних процесів допомагає розширити перспективу сприйняття психології людини й розвитку особистості.

Нині існують різні показники такого конфлікту, які відображають його виявлення й вплив на особистість. Розглянемо докладніше деякі з них у таблиці 1.

Способи подолання внутрішньоособистісних конфліктів є важливим аспектом психологічної підтримки й особистісного розвитку (Таблиця 2). Вони допомагають людині зрозуміти, вирішити й подолати протиріччя, що існують всередині неї. Важливо зважати на те, що способи подолання можуть бути індивідуальними й залежать від характеру конфлікту, особистісних особливостей і життєвого контексту [7].

Самоспостереження й саморефлексія є важливими інструментами для подолання внутрішнього конфлікту. Самоспостереження охоплює відстежування власних думок, почуттів і реакцій в різних життєвих ситуаціях. Цей процес передбачає свідомий аналіз внутрішнього стану й визначення факторів, які сприяють виникненню конфлікту.

Саморефлексія – це глибоке й більш комплексне розуміння власного «Я». Вона передбачає пізнання власних цінностей, переконань, потреб і бажань,

допомагає особистості з'ясувати, які аспекти її життя дійсно важливі й у чому полягають її основні мотивації [9].

Таблиця 1 - Показники внутрішньоособистісного конфлікту

Категорія	Показники
Когнітивна сфера	1. Зниження самооцінки. Людина відчуває свою меншу цінність і компетентність. 2. Усвідомлення свого стану як психологічного глухого кута. Відчуття тупикової ситуації внутрішнього конфлікту. 3. Затримка ухвалення рішень. Важливий вибір ускладнюється надмірними сумнівами й коливаннями. 4. Глибокі сумніви щодо істинності принципів, якими раніше керувалися. Під сумнівом особистісні цінності й переконання.
Емоційна сфера	1. Психоемоційне напруження. Виникає внаслідок невирішених конфліктів і невпевненості щодо прийнятих рішень. 2. Часті й значні негативні переживання. Тривожність, роздратованість, сум та інші негативні емоції переживаються з більшою інтенсивністю.
Поведінкова сфера	1. Зниження якості й інтенсивності діяльності. Менша продуктивність й інтерес до своєї діяльності. 2. Зниження задоволеності діяльністю. Менше задоволення від занять, які раніше приносили радість. 3. Негативний емоційний фон спілкування. Вплив внутрішнього конфлікту на міжособистісні стосунки, що може викликати суперечки.
Інтегральні показники	1. Погіршення механізму адаптації. Труднощі пристосування до нових умов і стресових ситуацій. 2. Посилення стресу. Збільшення загального рівня стресу й тривожності внаслідок внутрішніх конфліктів.

Таблиця 2 - Основні способи подолання внутрішньоособистісних конфліктів

Способи подолання внутрішньоособистісних конфліктів	Пояснення
Самоспостереження й саморефлексія	Активний аналіз власних почуттів, думок і дій для встановлення коренів конфлікту й розуміння його природи.
Психологічна підтримка й консультування	Пошук допомоги професійних психологів або консультантів для отримання порад, сприяння розробці стратегій вирішення конфлікту й вираження емоцій.
Активний розвиток навичок спілкування	Вдосконалення вмінь виразного спілкування й слухання, що допомагає покращити взаємини й зменшити конфлікти.
Постановка цілей і планування дій	Формулювання конкретних цілей і розробка кроків для їхнього досягнення, що допомагає рухатися вперед і вирішувати конфлікт.
Альтернативні варіанти вирішення конфлікту	Розгляд й обговорення різних шляхів вирішення конфлікту й вибір варіанту, який найбільше підходить.
Позитивне мислення й раціональна саморегуляція	Спрямовання уваги на позитивні аспекти й раціональне управління емоціями для зниження конфліктів і стресу.

Використовуючи самоспостереження й саморефлексію, особа зможе краще розуміти, які конфліктні ситуації чи внутрішні суперечності породжують напруження, а також які зміни власної поведінки, думок чи переконань допоможуть вирішити конфлікт. Ці інструменти дозволяють особистості активно працювати над саморозвитком і знаходити способи адаптації до різних життєвих ситуацій.

Психологічна підтримка й консультування відіграють важливу роль у подоланні внутрішнього конфлікту. Перше полягає у створенні сприятливого психологічного середовища для особистості, де вона може відчувати підтримку й розуміння. Це може охоплювати спілкування з близькою людиною, друзями, членами родини або професійну підтримку від психолога.

Психологічна консультація – це надання професійної допомоги особі, яка переживає внутрішній конфлікт. Під час неї психолог може допомогти розібратися у власних думках, почуттях і реакціях, а також спрямувати на шляхи вирішення конфлікту. Психолог може сприяти формуванню нових поглядів на ситуацію, допомогти розвинути навички самоспостереження й саморефлексії і запропонувати конкретні стратегії для подолання конфлікту [4].

Активний розвиток навичок спілкування відіграє центральну роль у подоланні внутрішнього конфлікту. Комунікація з іншими може стати дієвим інструментом для розкриття й розуміння власних почуттів, думок і переконань, що є важливою віхою на шляху до вирішення конфлікту. Воно передбачає вміння слухати інших, висловлювати свої думки й почуття чітко й відкрито, а також вести конструктивний діалог, що дозволяє зрозуміти, як внутрішній конфлікт впливає на її спілкування та взаємини з іншими. Спілкування з людьми може допомогти особі отримати новий погляд на конфлікт, а також поради й підтримку для його подолання. Важливо розвивати навички конструктивного спілкування, які допоможуть виявити конфліктні ситуації й знаходити способи, як їх вирішити [1].

Постановка цілей і планування дій є основними компонентами для подолання внутрішнього конфлікту. Важливо визначити реальну й чітку мету, якої особа прагне досягти в процесі вирішення конфлікту. Це дозволить покращити самосвідомість, змінити психологічні патерни, розвинути нові навички, досягнути психологічного благополуччя.

Після постановки цілей важливо розробити план, який допоможе їх досягти. Він повинен містити послідовність кроків і дій, які потрібно виконати для вирішення конфлікту. Планування може охоплювати розробку стратегій зміни психологічних патернів, встановлення конкретних кроків для розвитку нових навичок і визначення ресурсів, які потрібні для підтримки цього процесу [8].

У процесі подолання внутрішнього конфлікту важливо розглядати альтернативні варіанти його вирішення. Це означає, що особа повинна розвивати гнучкість і вміння бачити різні шляхи розв'язання проблеми. Альтернативні варіанти можуть передбачати різні способи мислення, різні підходи до вирішення конфлікту й використання різних ресурсів для досягнення бажаного результату.

Вивчення альтернативних варіантів дозволяє особі розширити свою

перспективу й підвищити ймовірність успішного вирішення внутрішнього конфлікту. Також це допомагає уникнути зациклення на одному підході, який може виявитися неефективним, і знайти більш адекватний і продуктивний шлях розв'язання проблеми [7].

Позитивне мислення й раціональна саморегуляція відіграють важливу роль у формуванні стійкого ментального здоров'я. Позитивне мислення – це зміна способу, яким особа сприймає й оцінює ситуацію. Воно передбачає акцентування на позитивних аспектах і можливостях, а також відмову від негативних думок і переконань, які поглиблюють конфлікт. Раціональна саморегуляція охоплює вміння контролювати свої емоції, розуміти їхні джерела й впроваджувати відповідні стратегії для керування ними.

Застосування позитивного мислення допомагає особі зосередитися на можливостях для вирішення конфлікту й зміцнює психологічну стійкість. Раціональна саморегуляція сприяє зниженню інтенсивності негативних емоцій, що допомагає особі більш ефективно керувати конфліктом і шукати конструктивні рішення. Обидва способи дають змогу особі розглядати внутрішні конфлікти більш об'єктивно, зменшують негативний вплив емоцій на прийняття рішень й допомагають розвивати стратегії для їхнього подолання [3].

Висновки.

Слід підкреслити, що внутрішньоособистісний конфлікт – це складне й багатогранне явище, яке впливає на розвиток і функціонування особистості. Внутрішні конфлікти можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на особистість, залежно від способу їхнього вирішення й управління ними. Визначено, що одним із найскладніших періодів формування особистості є підлітковий вік, коли відбувається перехід від зовнішнього впливу на життя до внутрішньої саморегуляції й самоідентифікації, що вкрай важливо для розвитку особистості й залежить від успішного подолання внутрішніх конфліктів.

Основні показники внутрішньоособистісного конфлікту охоплюють зміни когнітивної, емоційної і поведінкової сфер, а також погіршення механізму адаптації й збільшення рівня стресу. Вони сигналізують про вплив конфлікту на всебічний стан особистості та її здатність до подолання внутрішніх труднощів.

Також розглянуто методи й стратегії подолання внутрішніх конфліктів. Психологічна підтримка й консультування грають важливу роль у допомозі особам вирішувати свої внутрішні проблеми. Самоспостереження й саморефлексія дозволяють особі краще зрозуміти корінь своїх конфліктів і розробити стратегії їхнього подолання. Постановка цілей і планування дій допомагають структурувати процес розв'язання конфлікту й досягнення позитивних результатів. Застосування позитивного мислення й раціональної саморегуляції важливе для подолання внутрішніх конфліктів, що допомагає особі переглядати ситуацію з позитивного боку й керувати своїми емоціями й діями.

Усі ці підходи й методи можна використати разом для досягнення ментального добробуту. Важливо розуміти, що внутрішні конфлікти – це невід'ємна частина життя кожної людини, і що вони виникають в різних сферах, як-от особистий розвиток, взаємини з іншими, професійна діяльність тощо.

Розуміння природи й механізмів внутрішніх конфліктів дозволяє нам краще керувати ними, вирішувати проблеми й розвивати свою особистість.

Перспективами подальших досліджень є розробка корекційної програми щодо подолання внутрішньоособистісних конфліктів.

Література:

1. Бех І. Д. Зростити моральну особистість – головна турбота. *Дошкільне виховання*. 2015. № 4. С. 6–8.

2. Борисюк А. С., Тимофієва М. П., Павлюк О. І., Міхєєв А. О. Причини виникнення та особливості перебігу внутрішньоособистісного конфлікту у студентів-медиків / *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том XIV : Методологія і теорія психології. Київ-Ніжин : Вид-во «ПП Лисенко М. М.», 2018. Вип. 1. С. 54–66.

3. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.

4. Закорко Я. С. Психологічні особливості внутрішньоособистісного конфлікту адиктивних особистостей : дипломна робота. Київ : Національний авіаційний університет, 2020. 76 с.

5. Захарчин Г. М. Управління конфліктами : навч. посіб. 2-е вид., допов. Львів : Львівська політехніка, 2019. 192 с.

6. Кравчук Н. П. Причини виникнення та шляхи подолання внутрішньоособистісних конфліктів у процесі особистісного розвитку дошкільників. *Габітус*. 2021. Випуск 31. С. 107–111.

7. Матохнюк Л. О., Шпортун О. М. Психологічні особливості прояву тривожності у підлітковому віці. *Габітус*. 2020. Вип. 19. С. 157–163.

8. Пилат Н. І. Соціальна ідентичність особистості як чинник вибору стилю поведінки в конфлікті : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2014. 177 с.

9. Письмиченко О. С. Запобігання та вирішення міжособистісних конфліктів в установах соціальної сфери : автореф. дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 231 «Соціальна робота» / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. 18 с.

10. Шапран Т. М. Внутрішній конфлікт особистісного зростання в юнацькому віці. Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства : монографія / за науковою ред. проф. Л. П. Журавльової. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. С. 149–166.

References.

1. Bekh I. D. (2015) *Zrostyty moral'nu osobystist' – holovna turbota*. [Beh I. D. Growing a moral personality is the main concern]. *Doshkil'ne vykhovannya*. № 4. Pp. 6–8. [in Ukrainian]

2. Borysyuk A. S., Tymofiyeva M. P., Pavlyuk O. I., Mikhyeyev A. O. (2018) *Prychyny vynyknennya ta osoblyvosti perebihu vnutrishn'oosobystisnoho konfliktu u studentiv-medykiv*. [Borysyuk A. S., Timofieva M. P., Pavlyuk O. I., Mikheev A. O. Causes of occurrence and peculiarities of the course of intrapersonal conflict in medical students]. *Aktual'ni problemy psykholohiyi : zb. nauk. prats' Instytutu psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Tom XIV : Metodolohiya i teoriya psykholohiyi*. Kyiv-Nizhyn : Vyd-vo «PP Lysenko M. M.», Vyp. 1. Pp. 54–66. [in Ukrainian]

3. Humenyuk L. Y. (2015) *Sotsial'na konfliktolohiya : pidruchnyk*. [Humenyuk L.Y. Social conflictology: a textbook]. L'viv : L'vivs'kyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 564 p. [in Ukrainian]
4. Zakorko YA. S. (2020) *Psykhologichni osoblyvosti vnutrishn'oosobystisnoho konfliktu adyktivnykh osobystostey: diplomna robota* [Zakorko Ya. S. Psychological features of intrapersonal conflict of addictive personalities]. Kyiv : Natsional'nyi aviatsiynnyi universytet, 76 p. [in Ukrainian]
5. Zakharchyn H. M. (2019) *Upravlinnya konfliktamy : navch. posib. 2-e vyd., dopov.* [Zakharchyn G. M. Conflict management: teacher. manual 2nd ed., supplement.]. L'viv : L'vivs'ka politekhnika, 192 p. [in Ukrainian]
6. Kravchuk N. P. (2021) *Prychyny vynyknennya ta shlyakhy podolannya vnutrishn'oosobystisnykh konfliktiv u protsesi osobystisnoho rozvytku doskil'nykiv*. [Kravchuk N.P. Causes of emergence and ways of overcoming intrapersonal conflicts in the process of personal development of preschoolers]. *Habitus. Vypusk 31*. Pp. 107–111. [in Ukrainian]
7. Matokhnyuk L. O., Shportun O. M. (2020) *Psykhologichni osoblyvosti proyavu tryvozhnosti u pidlitkovomu vitsi*. [Matohniuk L. O., Shportun O. M. Psychological features of the manifestation of anxiety in adolescence]. *Habitus. Vypusk 19*. Pp. 157–163. [in Ukrainian]
8. Pylat N. I. (2014) *Sotsial'na identychnist' osobystosti yak chynnyk vyboru stylu povedinky v konflikti*. [Pilat N. I. Social identity of the individual as a factor in choosing a style of behavior in conflict]. PhD thesis. *In-t psykhologiyi im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny*. Kyiv, 177 p. [in Ukrainian]
9. Pys'mychenko O. S. (2019) *Zapobihannya ta vyrishennya mizhosobystisnykh konfliktiv v ustanovakh sotsial'noyi sfery*. [Pysmychenko O. S. Prevention and resolution of interpersonal conflicts in institutions of the social sphere]. Extended abstract of master thesis. *CHNU im. Petra Mohyly. Mykolayiv, 18 p.* [in Ukrainian]
10. Shapran T. M. (2020) *Vnutrishniy konflikt osobystisnoho zrostannya v yunats'komu vitsi*. [Shapran T. M. Internal conflict of personal growth in youth]. *Osobystisne zrostannya v umovakh transformatsiyi suchasnoho suspil'stva : monohrafiya / za naukovoju red. prof. L. P. Zhuravl'ovoyi*. Zhytomyr : Vyd. O. O. Yevenok, Pp. 149–166.

Abstract. The article summarises the scientific and practical knowledge about the problem of intrapersonal conflicts. It is believed that it is internal problems that cause a number of certain feelings and a corresponding attitude towards oneself, as well as towards society, which causes unhealthy interaction, and subsequently leads to deformation of the conditions and opportunities for the development of the environment, self-movement and self-development of the individual. The article examines this phenomenon by analysing various theories and approaches to internal conflicts as a result of interaction between the individual and the social environment. The indicators of internal conflicts in the cognitive, emotional, and behavioural spheres are described in detail, which helps the reader to better understand how they affect human life. With this in mind, identifying the modern features of intrapersonal conflicts is a kind of key to opening the door to conflict within the individual. The paper highlights various methods of overcoming internal conflicts, including self-observation, self-reflection, goal setting and action planning, psychological support and counselling, positive thinking and rational self-regulation. The main purpose of this article is to identify the factors of intrapersonal conflict and ways to overcome it. The relevance, novelty, and value of this work are determined by:

- a modern view of the problem of intrapersonal conflicts;
- reconstruction of the space of diagnostics of intrapersonal conflicts and the stable factors that form intrapersonal conflict at the youthful stage of personality development established by the method of factor analysis.

The article also emphasises the importance of understanding and managing one's own internal conflicts as basic elements of psychological health and personal development. It is emphasised that a view of internal conflicts as opportunities for personal growth and development helps to make them less frightening and more productive.

Keywords: internal conflicts, mental health, mental well-being, cognitive sphere, personality development, psychological comfort.

УДК 821.161.2

«FOR BETTER - FOR WORSE»: AN UNKNOWN AUTODOCUMENTARY PROSE**«І В ГОРІ, І В РАДОСТІ»: НЕВІДОМА АВТОДОКУМЕНТАЛЬНА ПРОЗА****Kalashnikova O.L./ Калашнікова О.Л.***d.f.n., prof./ д.ф.н., проф*

ORCID: 0000-0003-3584-1427

*University of customs and finance, Dnipro, V.Vernadsky 2/4, 49000**Університет митної справи та фінансів, Дніпро, вул. В. Вернадського 2/4, 49000*

Анотація. У статті розглянуто невідомий в Україні та інших пострадянських країнах пам'ятник мемуаристики початку ХХ століття: «Автобіографія Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна», що доповнює існуючі уявлення не тільки про бурхливу епоху початку минулого століття в історії, а й про процес розвитку автодокументальної прози першої третини ХХ століття. Український переклад англійського тексту мемуарів здійснено і підготовлено до видання А. Калашніковою із залученням історичних праць, архівних документів, особистого листування автора мемуарів. Видання українського перекладу тексту «Автобіографії» в Сполучених Штатах Америки взяв на себе онук мемуариста, Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, нащадок гетьмана лівобережної України Данила Апостола і декабристів Муравйових. Об'єктом аналізу став текст українського перекладу, люб'язно наданий перекладачем. Розглянуто історію написання і публікації в 2007 р. англійського варіанту тексту мемуарів, художню структуру «Автобіографії», що відтворює жанровий канон мемуарів. Позначено коло персонажів твору, до якого увійшли десятки політичних фігур кінця ХІХ-першої третини ХХ ст., діячів культури і мистецтва. Досліджується стиль цього пам'ятника автодокументальної літератури, що поєднує особистісну інтонацію із суворим формалізованим стилем документа, коли ефект симультанності того, що відбувається створюється завдяки особливому оформленню тексту мемуарів у вигляді фрагментів-реплік, що імітують стиль щоденника і надають оповіданню хронікальний характер. Включення до «Автобіографії» любовної сюжетної лінії, побудованої на історії стосунків мемуариста з Надією Терещенко, донькою Федора Артемійовича Терещенко, відомого українського підприємця, мецената, почесного громадянина Києва, засновника художньої галереї, відкритої у власному будинку для громадського відвідування, зближує твір з белетристикою і розширює коло адресатів, до яких звернено висловлювання автора. Публікація українського перекладу книги має стати подією і для нашої культури. А самі мемуари, безперечно, стануть об'єктом наукового вивчення і істориків, і літературознавців, і мистецтвознавців, яким відкриються не лише невідомі факти культурного розвитку, а й нове ім'я письменника-мемуариста – Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна.

Ключові слова: автобіографія, автодокументальні жанри, стиль, мемуаристика, Муравйов-Апостол-Короб'їн, Надія Терещенко.

Вступ.

Зростаючий останніми роками інтерес до автодокументальної літератури робить актуальним залучення до орбіти наукових досліджень мало чи зовсім невідомих творів мемуарної літератури. Однією з таких пам'яток мемуаристики початку ХХ століття є **"Автобіографія Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна"**, яка розширює наші уявлення не лише про бурхливу епоху початку минулого століття, а й про розвиток автодокументальної прози в першій половині ХХ століття, доповнюючи знання про культуру України того часу та її зв'язок з сьогоденням.

Історія знайомства з текстом *Автобіографії* така: онук автора мемуарів, нащадок гетьмана лівобережної України Данила Апостола та декабристів Муравйових, Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, який живе в США, задумав проєкт відродження садиби Муравйових-Апостолів свого славного предка, сьогодні, на жаль, занедбаної та майже забутої.

Сучасний вигляд палацу Муравйових-Апостолів, української садиби кінця XVIII -початку XIX століть

Чого тільки не бачив палац Муравйових-Апостолів за своє життя: тут була і агропрофшкола, і технікум свинарства і нарешті зооветеринарний технікум, який, як зазначено у Вікіпедії, «існує тут і дотепер. Пейзажний парк із залишками саду бароко був оголошений пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення, що не завадило будівництву стадіону на його території»[3].

Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн приїхав на батьківщину предків, щоб на власні очі побачити родове гніздо, де жив його пращур Іван Муравйов-Апостол, який першим отримав право приєднати до свого прізвища славне прізвище матері – Олени Петрівни Апостол, онуки Данила Апостола. Тут жили й сини Івана Муравйова-Апостола: Матвій, Сергій та Іполит, які стали декабристами, тут жила і їхня сестра, Катерина Іванівна Муравйова-Апостол, майбутня мати автора мемуарів Володимира Муравйова-Апостола-Короб'їна. Саме в цьому маєтку, побудованому в 1806 р. у бароково-класицистичному стилі, збиралися майбутні декабристи: Пестель, Лорер, Лунін та брати Муравйови-Апостоли.

Перекладачем під час візиту Ніколаса Муравйова-Апостола-Короб'їна до України була Анастасія Калашникова, якій Ніколас запропонував зробити переклад українською мовою англійського варіанта мемуарів, виданого в Америці у 2007 р.

Нащадок славних дворянських родів приїхав на Полтавщину, до Хомутця, щоб побачити вмираючий маєток Муравйових-Апостолів та продумати план відновлення будівлі і садиби як меморіально-туристичного комплексу.

Саме з ініціативи цієї дивовижної людини та з її благословення Анастасією Калашниковою було здійснено переклад українською мовою. Ця робота вимагала від перекладача звернення до історичних праць, архівних документів, особистого листування автора мемуарів і була, нарешті, завершена. Зараз книга готується до видання двома мовами в Америці. Сподіваємося, що незабаром вона з'явиться і в Україні. Рукопис українського перекладу, люб'язно наданий перекладачем, і став об'єктом аналізу в нашій статті.

Основний текст.

АВТОБІОГРАФІЯ
|
ВЛАДИМИРА
ВЛАДИМИРОВИЧА
МУРАВЬЕВА-АПОСТОЛА-КОРОБ'ІНА

"Автобіографія Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна" була написана у 1937 році, а опублікована лише за 70 років *.

Оригінал рукопису (точніше, машинопису) тексту знаходиться в бібліотеці Лозанського університету, куди вдовою автора на зберігання було передано сімейний архів. У мемуарах використано і **Щоденник росіянина за кордоном**, який вів В.Муравйов-Апостол-Короб'їн з 1914 по 1919 рр., щодня розповідаючи в ньому про все, «що могло б так чи інакше вплинути на долю нації, особливо на долю моєї країни». Саме в Лозанні в 1966 р. Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, онук, що приїхав погостювати до бабусі, і дізнався про цю реліквію, значення якої, безсумнівно, заслуговувало на те, щоб про неї дізналися на Батьківщині. Саме в Лозанні Ніколас дав обіцянку опублікувати текст рукопису. Обіцянки своєї він додержав.

Однак, надруковані англійською мовою мемуари поки що не осмислені ані в історичному, ані в літературознавчому аспектах. Попереджаючи публікацію **Автобіографії**, перекладеної українською мовою, спробуємо позначити деякі особливості поетики цієї пам'ятки мемуаристики, що містить найцікавішу інформацію про події переломної доби, її персонажів, характери та спосіб бачення світу.

Жанровий канон чітко збережений в **Автобіографії**, побудованій за хронологічним принципом розповіді про долю головного героя від народження і практично до смерті, бо Володимир Володимирович помер через чотири місяці після закінчення роботи над рукописом, який він подарував дружині, Надії Федорівні (у дівоцтві Терещенко), під час сімейного святкування 28 травня 1937 року, влаштованого на честь п'ятдесятиріччя його державної служби.

Твір складається з *Прологу*, написаного автором, 13 розділів (*Ранні роки, Навчання, Зв'язок з декабристами, Міністерство закордонних справ, Моє перше призначення: Мадрид, Сербські зв'язки, З Афін до Берліна, У Будапешті на посаді Тимчасового повіреного, Нарешті вільний, Захід сонця епохи, У роки війни, І знову Канни, У Швейцарію на відпочинок*) та *Епілогу*, що належить, як і коротка *Передмова*, перу Ніколаса Муравйова-Апостола. До книги також включені

генеалогічні таблиці та фотокопії деяких важливих документів (Виписка з Загального Гербовника дворянських родів Всеросійської імперії, Свідоцтво про народження та хрестини та Некролог у «Tribune de Genève»).

Його Ясновельможність Володимир Володимирович Муравйов-Апостол-Короб'їн. Портрет. Полотно, олія, 90×110 см. Габріель Ферр'є. Париж. 1911 р. Світлина*.

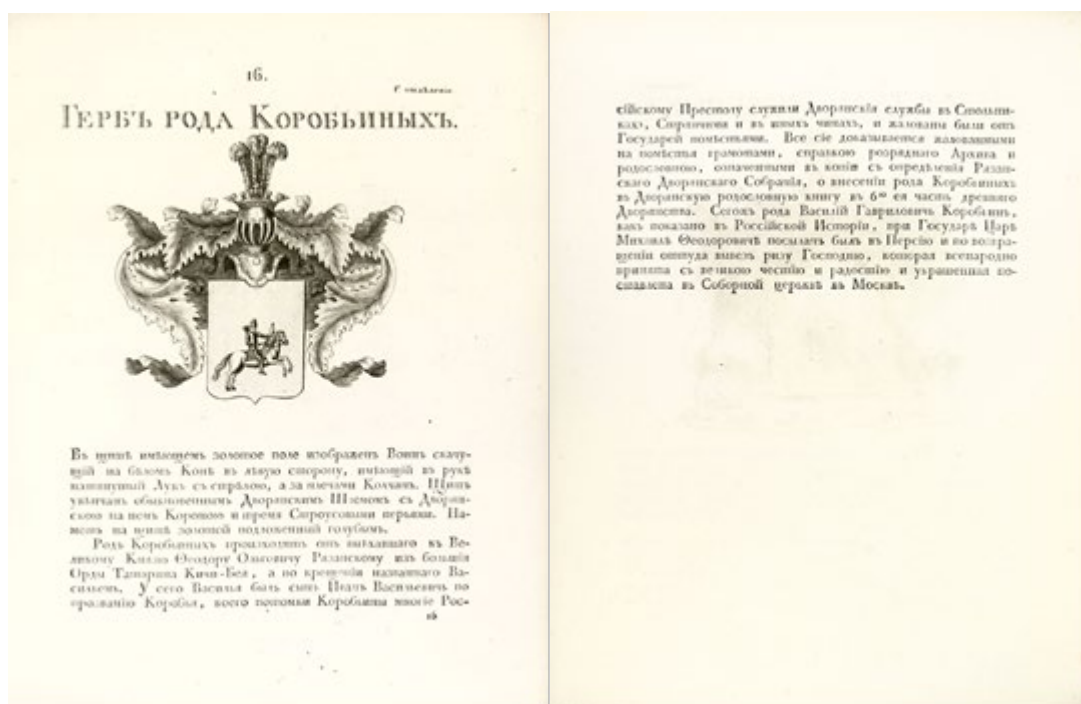
Як і вимагає жанрова матриця, автобіографія починається з родоводу головного героя, що відразу ж включає історію приватної людини до контексту державного життя Російської Імперії, бо вже за народженням Володимир був причетним до історичних віх біографії держави. Батько мемуариста, Володимир Короб'їн, походив із роду одного з трьох синів золотоординського хана – Кічібея, який у 1402 р. перейшов на службу до Великого Князя Рязанського Федора Ольговича і був хрещений під ім'ям Селіван. Від імені сина Селівана «Коробія» і пішло прізвище Короб'їних, внесене до 6 тому *Оксамитової книги* як прізвище найдавнішого дворянського роду, який перервався тільки на Володимирі Володимировичу Короб'їні, що народився у 1864 р.

Мати автора мемуарів, Катерина Іванівна Муравйова-Апостол, була сестрою декабристів – Матвія, Сергія та Іполита. І саме на прохання дядька Володимира Володимировича, Матвія Муравйова-Апостола, який побачив великі задатки в племіннику, цар своїм указом дозволив додати до прізвища Володимира Короб'їна прізвище його дядька по материнській лінії. Так Володимир Володимирович став Муравйовим-Апостолом-Короб'їним і жодного разу в житті не осоромив своїх славних предків.

Історія кохання та другого шлюбу Володимира з Надією Терещенко включає до орбіти оповіді ще одне знакове для історії культури України ім'я – Федора Артемійовича Терещенка, батька другої дружини автора мемуарів, відомого українського цукрозаводчика, землевласника, мецената та колекціонера, почесного громадянина Києва, який вів своє походження від старшини лохвицького козацького полку. Саме від батька, пристрасного колекціонера, який зібрав величезну колекцію творів тогочасного живопису і в Києві у 1887 р. відкрив для громадського огляду художню галерею у

прибудованому до власного будинку спеціальному приміщенні¹, Надія Федорівна (як і її онук – Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн) успадкувала хист до благодійності і до художньої культури. Так поєдналися два славних українських роди: Терещенків і Апостолів [2].

Герб Короб'їних. Частина III Загального Гербовника дворянських родів Всеросійської імперії, стор.16.*

Персонажами автодокументальної прози виявляються не лише головний її герой – державний діяч, дипломат, нащадок трьох знаменитих дворянських фамілій Володимир Володимирович Муравйов-Апостол-Короб'їн, а й десятки політичних постатей кінця XIX-першої третини XX ст., діячів культури та мистецтва. Побєдоносцев, Ф.М.Достоевський, принц Олександр Ольденбургський, брати Набокови, Дмитро та Сергій, Лев Іславін, пізніше міністр Монтенєгро (Чорногорії) були учасниками життя юного Володимира. Імператори і Великі князі (від Олександра III до Миколи II), королі та королеви всіх європейських держав та їх родичі залучені до орбіти сповненого подіями життя Муравйова-Апостола-Короб'їна, який у своїх мемуарах показав історію Європи на межі XIX-XX ст., часів першої світової війни, російської революції та передвоєнних 1930-х рр. через призму історії свого приватного життя, пов'язаного з життям суспільним і політичним.

Особливий оповідальний пласт мемуарів – опис художнього життя кінця XIX-першої третини XX ст. Будучи всебічно обдарованим, професійно займаючись співом та театром, В. Муравйов-Апостол-Короб'їн був залучений до театрального життя і своєї країни, і тих держав, де проходила його дипломатична служба. Його знайомцями були відомі співаки Массіні, Котоні, Ферні-Джермано, Баттістіні, Шаляпін, Собінов, Зельма Курц, Фелія Литвин. А під час жакливого

¹ Зібрані Федором Терещенком твори склали основу київського Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків.

голоду 1891 р. на благодійному концерті в Училищі правознавства Володимир Володимирович заспівав два романси Чайковського під акомпанемент самого великого майстра.

Письменницький талант мемуариста відчутний у численних жанрових сценках, побудованих на діалогах та живописних описах. Декількома штрихами автору вдається описати характер персонажа, як, скажімо, в описі епізоду, коли самозакоханий і впевнений у власній винятковості імператор Вільгельм несподівано прибув до Потсдама, щоб привітати імператрицю Марію Федорівну: «Рано вранці ми були на станції, коли дізналися, що імператор теж буде там, щоб зустріти поїзд імператриці. За п'ять хвилин до прибуття поїзда імператор ефектно з'явився зі своїм ад'ютантом (aide-de-camp). Помітивши мене, він підійшов і привітав нас, демонструючи величезний букет чудових троянд, який тримав у руках, він сказав: *"Признайтеся, що мої троянди красивіші, ніж ваші"*. *"Так, Ваша Величність, - відповів я, - але це цілком природно, бо у Вас імператорські троянди, а у нас всього лише посольські"*. *"О, це правда, мої з моєї власної оранжереї"*, – сказав імператор із задоволеною усмішкою»².

Ефект симультанності того, що відбувається створюється і спеціальним оформленням тексту спогадів як деяких фрагментів-реплік, що імітують стиль щоденника і надають розповіді хронікальний характер. А включення до розповіді занесених колись до *Щоденника* автора мемуарів розмов та пізніших документальних свідчень дозволяє органічно поєднувати особистісну інтонацію та суворий формалізований стиль документа.

Події, описані в мемуарах В. Муравйова-Апостола-Короб'їна, охоплюють величезний період часу, оповідаючи про життя, «яке, – як пише в *Передмові* онук мемуариста Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, – почалося, коли Авраам Лінкольн ще був, а закінчилося за чотири роки до Перл-Харбору». Автор мемуарів описує як свідок події державного життя з часів правління Олександра III, коронація якого виявилася безпосередньо пов'язаною з історією зміни прізвища автора з Короб'їна на Муравйова-Апостола-Короб'їна, і до драматичних часів післяреволюційної еміграції, що поставила багатьох емігрантів у становище знедолених. Географія мемуарів позначена у назвах глав.

Проте навряд чи правильно визначати жанр мемуарної прози В.В. Муравйова-Апостола-Короб'їна лише як автобіографію політичного діяча, дипломата. Незважаючи на всю скрупульозність в описі політичних подій свого часу, які постійно перебувають у фокусі зображення, автор особливе місце віддає історії кохання, яке назавжди пов'язало його долю з долею Надії Федорівни Терещенко.

Мемуари відкриваються словами подяки дружині, яка наполягла на їхньому створенні, і закінчуються розповіддю про діяльність Надії Федорівни на благо своєї Батьківщини в еміграції у міжнародному Червоному Хресті.

І зовсім не здається дивним, що, Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, онук мемуариста, який виконав обіцянку, дану в 1966 р. своїй бабусі, завершує англійський переклад тексту публікації мемуарів свого діда фотографією Надії

² Тут і в подальшому цитується текст рукопису українського перекладу «Автобіографії».

Федорівни, яка пережила чоловіка на 30 років, але зберегла любов і вірність цьому кохання, настільки лірично описаному в *Автобіографії* В. В. Муравйова-Апостола-Короб'їна. А зроблений онуком підпис під цією фотографією зовсім не виглядає якоюсь банальністю.

Володимир і Надія. 1909 рік*

«Надія, кохана дружина Володимира у Бурсинелі. Швейцарія 1955 рік»*

Включення до *Автобіографії* любовної сюжетної лінії, побудованої на історії відносин мемуариста з Надією Федорівною Терещенко, зближує твір з белетристикою та розширює поле адресата, до якого звернено висловлювання автора. Значення любовної лінії підкреслив і онук мемуариста, Ніколас Муравйов-Апостол-Короб'їн, назвавши підготовлений і виданий ним в США англійський переклад мемуарів свого діда: *«For Better - For Worse: the Autobiography of Vladimir Vladimirovitch Mouravieff-Apostol-Korobyine»* («І в горі, і в радості: Автобіографія Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна»)

Розмірковуючи над характером записок і долею свого славного діда, Ніколас Муравйов-Апостол завершив *Передмову* такими словами: *"Здається, що ця велика людина живе серед нас, весело розповідаючи цікаві історії, кружляючи у вихорі свого неспокійного часу поряд з відомими персонажами."*

Зрештою час тане, і читач бачить цю людину тою, якою вона була: дбайливим чоловіком і батьком, котрий любив світ, у якому знайшов себе – в горі та в радості".

Висновки.

Аналіз історії написання і публікації *Автобіографії* Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна, системи персонажів, характерології, наративної стратегії автора і типу графічного рішення тексту, художньої структури твору і особливої ролі любовної сюжетної лінії в ньому дозволяють розглядати *Автобіографію* як важливу і цікаву сторінку розвитку автодокументальної прози першої половини ХХ ст. Публікація українського перекладу книги, як видається, має стати подією і для нашої культури. А самі мемуари, безперечно, стануть об'єктом наукового вивчення і істориків, і літературознавців, і мистецтвознавців, яким відкриються не лише невідомі факти культурного розвитку, а й нове ім'я письменника-мемуариста – Володимира Володимировича Муравйова-Апостола-Короб'їна.

Автор статті висловлює вдячність пану Ніколасу Муравйову-Апостолу-Короб'їну, який дозволив використати деякі документальні матеріали з сімейних архівів і англомовного видання *Автобіографії*, а також українському перекладачу твору Анастасії Калашниковій, яка познайомила з рукописом невідомої пам'ятки мемуарно-автобіографічної літератури першої половини ХХ ст.

Література

1. For Better - For Worse: the Autobiography of Vladimir Vladimirovitch Mouravieff-Apostol-Korobyine. – North Charleston, South Carolina: Book-Surge Publishing, 2007. – 139 p.
2. Історія України в особах [Текст]: ХІХ століття / Автори: В.С.Шандра, Т.Б.Ананьєва; С.Г.Біленький, І.І.Глизь та ін. Худож. В.О.Павленко. – К.: Україна, 2015. – 368 с. : іл.
3. Палац Муравйових-Апостолів. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Палац_Муравйових-Апостолів

References.

1. For Better - For Worse: the Autobiography of Vladimir Vladimirovitch Mouravieff-Apostol-Korobyine. – North Charleston, South Carolina: Book-Surge Publishing, 2007. – 139 p.
2. Istoriya Ukrayiny v osobakh [Tekst]: XIX stolittya / Avtory: V.S.Shandra, T.B.Anan'yeva; S.H.Bilen'kyu, I.I.Hlyz' ta in.Khudozh. V.O.Pavlenko. - K.: Ukrayina, 2015. - 368 s. : il.
3. Palats Muravyovykh-Apostoliv. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Palats_Muravyovykh-Apostoliv

Abstract. The article deals with the memoirs of the beginning of the twentieth century unknown in Ukraine and in other post-Soviet countries: "The Autobiography of Vladimir Mouravieff-Apostol-Korobyine", supplementing existing ideas not only about the turbulent era of the last century in the history but also about the development of the autodocumentary prose in the first third of the 20th century. Ukrainian translation of the English text of memoirs was done and prepared for publication by A. Kalashnykova involving historical works, archival documents, and private correspondence of the author of memoirs. The grandson of the memoirist Nicholas Mouravieff-Apostol-Korobyine, a

descendant of Ukrainian Hetman Danylo Apostol and of the Mouravieff Decembrists is preparing the publication of the Ukrainian translation of the “Autobiography” text in the United States. The analysis object in the article is the text of the translation, kindly provided by the translator. The article deals with the history of writing and publishing of the English version of the memoir text in 2007, the “Autobiography” artistic structure subordinated the genre canon of memoirs. We outline a range of characters in this work, which included dozens of the political figures, culture, and art figures of the end of the 19th -first third of the 20th century. We study the style of this monument of the autodocumentary literature, which combines a personal tone with the strictly formalized style of the document when the effect of the immediacy of the events is created by a special design of the memoirs’ text by the fragments-remarks, imitating the style of a diary and giving to the narration a chronicle character. The inclusion of a love story line into the plot of the “Autobiography”, built on the history of the relationship of the memoirist with Nadiya Terestchenko, the daughter of Fyodor Artemiyovych Terestchenko, (a well-known Ukrainian businessman, philanthropist, honorary citizen of Kyiv, the founder of an art gallery opened in his own house for public visits), brings this work closer to the fiction, and extends the range of the readers to whom the author’s statement is turned. The publication of the Ukrainian translation of the book should become an event for our culture as well. The memoirs themselves will undoubtedly become the object of scientific study by historians, literary critics, and art critics, who will discover not only unknown facts of cultural development but also the new name of the memoirist – Volodymyr Volodymyrovych Mouravieff-Apostol-Korobyne.

Key words: autobiography, autodocumentary genres, style, memoirs, Mouravieff-Apostol-Korobyne, Nadiya Terestchenko.

* Усі фотографії, представлені у статті, взяті з англomовного видання «Автобіографії» з дозволу Ніколаса Муравйова-Апостола-Короб’їна.

FEATURES OF GROUP MOTIVATION FOR CRIMINAL ACTIONS

Spytska Liana

PhD in Law

Doctor of Psychological Sciences, Professor

Professor of the Department of Psychology and Pedagogy

Kyiv International University

ORCID: 0000-0002-9004-727X

Danchenko Tetiana

PhD in Law, Professor

Professor of the Department of Theory of Law, International Law and Private Law

Kyiv International University

ORCID: 0000-0003-2191-5245

Annotation. *The emergence and realization of motives for criminal activity largely depend on whether the crime is committed individually or in a group. This circumstance leaves a significant imprint on a subject's motivation and the manifestation of social determinants of a crime, assessment of a conflict situation, determination to commit a crime, a crime itself, and its consequences.*

Keywords: *group motivation, crime, criminal acts, social and psychological climate, cohesion*

Introduction.

Investigating features of motives for group crimes, it can be noted that such groups are not social associations or collectives but specific small informal groups.

A small group is a relatively small number of individuals with common goals or objectives. A feature that distinguishes a small group from a complex and more significant group is relative 'simplicity' in its structure: in a small group, there is usually an authoritative leader-instigator (if the group is informal) or an authoritative leader-planner (if the group is official) who gathers all the group members. At the same time, group size does not matter and can reach several dozen people. If, on the other hand, other leaders appear within a small group and some of its members begin to support them, then such a group often splits into two or more ones. Such groups interact with each other and can develop independently. Suppose a small group engages in a socially beneficial and significant joint activity for all its members and mediates interpersonal relations. In that case, it can represent a group with a high level of development – a collective.

An informal group is a group that does not have a legally fixed status and is founded voluntarily based on interests, friendship, sympathies, or pragmatic benefit. Informal groups can act as isolated communities or be formed within formal groups; their interests can have professional and non-professional goals. There are also informal groups founded based on common interests. Formal groups, with all their characteristics kept, can simultaneously have features of informal groups, which enriches and makes them more powerful.

Presenting main material. The study of interpersonal relationships within groups and the peculiarities of their functioning makes it possible to distinguish three types of relationships depending on cohesion.

The first level of cohesion.

This is a diffuse group or a conglomerate. It is a short-term group with random membership where relationships are based on sympathy-antipathy. It is more accurate

to call the purpose of such a group the same one, but not expected as its achievements, as a rule, do not require close integration and interaction. At the same time, a diffuse group can sometimes be localized and act actively and cohesively, with an appropriate distribution of roles. Diffuse group members seldom have any similarity in the deep motivation of activity.

The second level of cohesion.

It is an association or cooperation. The group is cohesive with permanent core membership and has existed for a long time. There are both sympathy-antipathy and business relationships based on their nature. There is almost always an interpersonal role distribution that helps to carry out joint activities more effectively. Interpersonal relationships in such a group are mediated by personally significant for everyone content of group activity. The main feature of cooperation is achieving a common goal for all its members due to close integration and interaction. Motivation from the primary type of activity of the association (cooperation) members sometimes varies. Such a group will strive to achieve its goals. However, differences in deep personal motivation will not allow one to achieve the highest level of group cohesion due to too many differences in the strength and quality of emotional stimulation in its main activity.

The third level of cohesion, the highest one.

In such a group, interpersonal relationships are mediated by the personally significant and socially valuable content of group activities. It has all the same features as an association. However, the highest level of cohesion is ensured by the dominance of coincidence in motivation from the primary type of activity for all group members (the very dominance of the coincidence of motivation is essential here as it is unlikely that even in the most cohesive groups, all its members without exception, have the motivation to coincide). There are groups of the third, highest level of cohesion, but mostly sadly known as their goals and value orientations are antisocial (corporations). These include mafia associations, sects with an inhumane and anti-human orientation, etc.

Groups of the third level of cohesion with socially approved value orientations can solve the most complex social problems most effectively.

Like other small groups, groups of persons who have committed crimes can be differentiated in a certain way depending on their composition, stability, size, common purpose, etc. Finally, these groups are characterized by a special kind of group action. Such groups are founded by the efforts of people with a common goal in a specific situation, which distributes roles and coordinates joint actions.

Based on this, it is possible to distinguish specific features of a group of persons who have committed crimes. The main feature of such a group is its members' conscious or unconscious subordination to a common (in a particular situation) criminal goal. This goal may be the main one. In this case, it is a group with an expressed antisocial orientation. Such a goal may be one of many for a group, but only situational. In such cases, although a group does not have a clearly defined main goal, its psychological climate calls for the possibility of a criminal goal emergence under appropriate circumstances.

Such a psychological climate is based on the cynical attitude of group members

toward social values, disrespect for norms and rules of behavior, or an indifferent attitude towards them. The social and psychological climate manifests as a qualitative part of interpersonal relations, which in turn is expressed as a set of psychological conditions that promote or hinder joint activities and the comprehensive development of an individual in the group.

The most important features of a beneficial social and psychological climate are trust and high demands of group members on each other; friendly and business-like criticism; free expression of one's own opinion during discussion of issues that concern the whole team; lack of pressure on subordinates from managers and recognition of their right to make decisions that are significant for a group; sufficient awareness of team members about its tasks and state of affairs in their implementation; satisfaction with belonging to a team; high degree of emotional mutual assistance in situations that cause a state of frustration in any of team members; taking responsibility for the state of affairs in a group by each of its members, etc. Thus, the nature of the social and psychological climate as a whole depends on the level of group development. It has been found that there is a particular connection between the state of the social and psychological climate of a team and the joint activities of its members. The social and psychological climate depends on a leadership style.

The direct personal contact of group members, based on a joint criminal goal (primary or situational) and unity concerning social values and norms, is one of the main features of a group within which crimes are committed.

An objective indicator of such a group as its essential feature is a specific group activity: crime commitment. Whatever personal motives guide one or another participant of a group in a crime committed, no matter what specific individual experiences are peculiar to him, he contributes to the crime committed in one way or another. This crime (as a group action) indicates a specific group existence where participants engaged in a crime commitment are coordinated and subordinated to a common goal, which, in a certain sense, neutralizes individual experiences and motives.

Two main types of groups can be distinguished depending on the duration of interpersonal relationships and the presence of a group leader that allows the group to function for a long time: permanent and occasional groups. Crimes committed as part of a permanent group have a large proportion of the total number of crimes.

Suppose we analyze the crimes committed as part of a group concerning other crimes. In that case, we can conclude that most of all crimes are committed by permanent groups (except hooliganism in combination with other crimes, grievous bodily harm, and murder).

The motives for group crimes are significantly different from those for solo crimes.

A comparison of data on subjectively perceived reasons for committing group and solo crimes has shown that the causes of group crimes have significant features.

Firstly, the structure of group crime reasons characterized by committing crimes 'under the influence of comrades' increases significantly. In this case, an essential regulator of a group member's behavior is comrades' opinion, their assessment of a group member's actions as a group opinion, and group assessment. Thus, in the

structure of motives for crimes committed as part of a group, a significant place should be occupied by motives of imitation and prestige.

Secondly, among persons who commit a crime as part of a group, there is another reason for helplessness in self-control, which less often occurs and is natural because a permanent group is often well-organized and has control over the group members' deeds and actions. After all, the distribution of roles in a group and coordination of group actions are only possible with such a control. The acquisition of group psychology and group norms creates internal conditions for strengthening self-control. From all the above mentioned, the structure of motives for group crimes has fewer unmotivated socially dangerous acts than the structure of solo crimes.

The motives of group crimes committed are characterized by the subjects' deepest and clearest awareness of them, which significantly reduces the frequency of prevalence of so-called unmotivated crimes.

Recently, group crimes such as white-collar crimes, crimes against the government, and organized economic crimes have become widespread.

Even though it is the poor who make up the bulk of offenders, criminal acts are not exclusively a part of them. Many wealthy and powerful people commit crimes, the consequences of which can be more significant than minor crimes committed by the poor.

The concept of 'white-collar crime' was first defined by Edwin Sutherland and refers to a crime committed by a person of respectability and high social status during his occupation. Typical white-collar crimes include criminal activities such as tax evasion, illegal trade agreements, securities and commodities fraud, land property fraud, embezzlement, environmental pollution, and theft. The number of crimes committed by white-collar workers is much more challenging to measure than those committed by other population segments. Most crimes of this kind do not appear in official statistics at all. It is necessary to distinguish between white-collar crimes and crimes committed by people with power and influence. White-collar crimes mainly involve using professional or social positions to carry out illegal activities. In the crimes committed by people with power and influence, criminals use authority acquired by their official status for criminal purposes, for example, when an official takes a bribe to support one's illegal action.

Some types of white-collar crimes affect a much larger number of people than crimes committed by members of other groups. An embezzler can rob thousands or millions of people using computer machinations. Spoiled and illegally sold products and medicines can affect the health of many and even can cause fatal consequences.

The aspects of white-collar crime committed against one's life and health are less noticeable compared to murder or robbery, but they are just as accurate. Under certain circumstances, their consequences can be much more severe. For example, violation of standards in new medicine manufacturing or environmental pollution can cause injuries or death to many people. The number of deaths caused by workplace malfunctions far exceeds the number of homicides.

The police and other state institutions that are called upon to fight crime are sometimes themselves involved in criminal acts. They are not some isolated cases but a rather substantial number of acts. Such criminal acts include intimidating, beating, or

killing suspects, taking bribes, creating a criminal network, and concealing or fabricating evidence.

Organized economic crime is associated with activity similar to businesses but with illegal content. Organized economic crime is a robust business compared to any area of economic activity. National and local criminal organizations offer goods and services of mass consumption prohibited by law; some criminal structures are transnational. Organized crime includes, but is not limited to, areas of activity such as gambling, prostitution, significant theft, and racketeering.

A specific feature of group motivation is the most expressed orientation of subjects to motives associated with prestige (the desire to gain authority from comrades) and imitation. The most typical crimes include rape, theft, and embezzlement in combination with other mercenary crimes.

Conclusions.

Thus, in the motives of crimes committed as part of a group, a significant proportion is occupied by mercenary motives (the desire to accumulate material goods, greed). These motives are most typical for such types of crimes as theft in combination with other mercenary crimes, theft and embezzlement, robbery, and assault.

Under the influence of group psychology, the specific weight of purely personal motives (revenge, anger) is significantly reduced, and the personal acceptance of group norms and assessments determines the voluntariness of the subject's subordination to group demands. This is confirmed by a sharp decrease in the number of crimes committed (for group reasons) under the influence of coercion.

These features are primarily inherent in the motivation of such crimes as murder, grievous bodily harm, as well as hooliganism in combination with other non-mercenary crimes committed as part of a group.

Group motivation is characterized by group members' desire for mutual responsibility (surety) by committing new crimes, thereby creating conditions for concealing previously committed crimes. The latter refers mainly to motivation for murder and grievous bodily harm. The desire to conceal a crime by committing a murder or grievous bodily harm in a permanent group is observed almost five times more often than solo.

УДК 347.73:336.74:004

LEGAL FRAMEWORK FOR THE E-HRYVNIA IN UKRAINE AS A MEANS OF REFORMING THE FINANCIAL SYSTEM

Ustynova Iryna Petrivna,

Candidate of Law, Associate Professor

Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law

ORCID: 0000-0003-1112-807X

Piestsov Ruslan Gennadiyovych

ORCID: 0009-0008-7723-9593

Phd in law, Associate Professor

Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov

Abstract. The article outlines the current global approaches to the introduction of electronic money arising from the objective grounds for the development of the financial system and financial control and virtual assets; the author describes the CBDC system developed by the Ukrainian legislator, identifies and formulates the main trends in the context of determining the processes of protection of the rights of persons involved in such legal relations in Ukraine. The purpose of the study is to analyse the legal regulation and to try to express a position on the mechanisms for protecting the rights of individuals when introducing new payment instruments. Ukrainian legislation regulates the process of introducing electronic money.

Keywords: CBDC, e-hryvnia, digital currency, digital assets, e-wallet, virtual assets, blockchain, financial system, financial control, financial inclusion, cashless payments, cybersecurity.

Introduction. The study of foreign and domestic approaches to the legal regulation of the introduction and use of electronic money in Ukraine, and the determination of the subject matter of legal relations arising in this regard, is essential for the development of Ukrainian legislation, which only partially meets current trends, especially in terms of protection of rights. The concept of a central bank digital currency has been around for several years. The growing use of digital payments, the decline in cash transactions, and the emergence of cryptocurrencies such as Bitcoin and Ethereum, which pose a threat to the stability of the financial system and are outside the traditional banking system, all served as prerequisites for the creation and development of the CBDC project. The Covid-19 pandemic has accelerated the adoption of digital payments and increased demand for digital currency, highlighting the limitations of physical money. As digital money begins to be used, countries around the world have high expectations for improving financial inclusion, promoting economic growth, creating a secure digital payment system, and making financial transactions transparent.

Digitalisation in the financial sector as a mechanism for the democratisation of society is a relevant reform step in modern Ukraine. As of October 2022, the e-hryvnia and e-hryvnia trademarks were registered and are directly owned by the National Bank of Ukraine. Employees of the Ministry of Digital Information and the developers of the state app Diia received their salaries in blockchain-based digital currency in 2021. This was part of an experiment to create a national currency, which the Ministry of Digital Transformation is conducting in cooperation with the National Bank. Ukraine, as one of the first countries, is striving to gain momentum in digitalisation by creating a digital version of its national currency. And with the adoption of the Laws of Ukraine "On

Payment Services" and "On Virtual Assets", it has begun to legally enshrine it.

Modern legal scholars are actively discussing the e-hryvnia project. Thus, I. Veres, O. Kravchenko, K. Petrofanova, V. Riadinska, M. Radchenko, I. Trubin, I. Ustinova have comprehensively analysed the institution of electronic money and expressed their essential conclusions regarding the implementation of such a project. The authors agree with the existing conclusions and have their own views on the current state of legal regulation of electronic money.

The new digital currency format CBDC (central bank digital currency) will soon become a new official means of payment protected by the state. The National Bank of Ukraine has been working on the concept of creating an e-hryvnia since 2016, when a study was conducted on the possibilities of launching a digital currency, and in 2018, the NBU launched an expected pilot project to issue e-hryvnia for retail payments on the blockchain platform [1].

The idea of digital currency is supported by most central banks in the developed world, and half of them have started practical experiments. The development of blockchain and Ethereum smart contracts further encourages society to adopt digital currency as a third form of payment. Yes, CBDCs are not considered cryptocurrencies, they may or may not use a database such as the blockchain, but this currency is fully decentralised by the national bank of the country. National banks create and maintain full control over the production, circulation and distribution of digital fiat currency. SBDC is based on tokens or accounts and the key principles are privacy, access and easy distribution.

Ukraine is one of the first countries that aims to introduce digital currency into national circulation in the near future. Some employees of the Ministry of Information and the developers of the state app Diia already receive their salaries in e-hryvnia. The electronic form of Ukraine's currency, issued by the NBU, will become the third form of money, complementing cash and non-cash currency. Minister of the Ministry of Digital Transformation Mykhailo Fedorov claims that this innovation will make Ukraine a leader in virtual projects, cryptocurrencies and smart contracts [2].

The International Monetary Fund notes that the introduction of CBDCs will improve the operational and economic efficiency of developing countries and can become a reliable tool for digitalisation and financial inclusion, which involves equal access and use of all financial services and products. According to ACI WorldWide, due to the coronavirus pandemic, the volume of non-cash transactions has decreased by 74% and directly led to the further introduction of digital currency. [3].

Let's define how CBDC differs from conventional fiat currency. First of all, each banknote, i.e. the hryvnia, has its own unique number, while non-cash money has a special account in a commercial bank. Digital currency, in turn, is issued in the form of a unique code and stored on a special electronic wallet. When conducting transactions, there are no intermediaries, or their involvement is minimal, and funds are transferred from one electronic wallet to another. Such transactions require an internet connection, but CBDC developers are also working on possible offline transactions. The e-hryvnia will be used to pay for goods, just like Apple Pay or Google Pay, but the conduct and procedure of transactions abroad is still in question and depends on further agreements between the countries.

Digital currency should not be equated with cryptocurrency, as the state does not control the issuance, distribution and use of cryptocurrency. The SBDC, in turn, is backed by the country's real foreign exchange reserves, meaning that the digital currency is backed by the national currency in a 1:1 ratio, where one digital hryvnia is equivalent to a fiat currency and is its absolute digital analogue.

The NBU started actively working on the issuance of digital hryvnia in 2016. A pilot project to issue e-hryvnia for retail payments on the blockchain was conducted in 2018. It resulted in the publication of the e-Hryvnia Position Paper. [3].

Issuing e-hryvnia into circulation in a limited amount (equivalent to UAH 5,443) and testing digital currency operations and transactions for NBU employees and project participants. However, the limited list of operations and project participants, as well as the small number and volume of transactions conducted in the small-scale pilot project, did not allow for a sufficiently detailed analysis of all the advantages and disadvantages of the e-hryvnia.

At the legal level, the pilot project resulted in the adoption of the Law of Ukraine "On Payment Services", which enshrines digital currency as the state form of currency. The law does not directly establish rules for the electronic hryvnia, but states that payment systems used in Ukraine must be registered in accordance with the law, including the Law of Ukraine On Electronic Money. The Law also defines digital currency as "an electronic form of the currency of Ukraine, the issuer of which is the National Bank" [4].

The NBU emphasises that it is not a complete replacement for cash and non-cash payments, but that the e-hryvnia will become an alternative to cash, electronic money, and payment cards. Thanks to the digital currency, it is possible to reduce the cost of non-cash transactions by eliminating acquiring fees, i.e. fees for processing payment transactions made using bank cards or other electronic means of payment. Experts from the international company PwC ranked the e-hryvnia among the most mature digital currency projects in the world, placing it in 4th place.

In 2021, the NBU published the results of a survey on the possible introduction of the NBU's digital currency, CBDC, focusing on three areas of e-hryvnia use. First and foremost, the e-hryvnia as a retail and non-cash P2P payment and e-commerce transaction, and also as a tool for cross-border payments, primarily P2P transfers. Also, the e-hryvnia is not intended to carry out transactions in the field of virtual currencies, namely exchange, issuance and other transactions related to virtual assets. [5].

Therefore, the National Bank and the Ministry of Digital Information are actively developing the concept of a digital hryvnia and have signed a contract with the Stellar Development Foundation to launch the e-hryvnia. According to the terms of the contract, Stellar will provide technical support and consulting services to create the infrastructure for the launch of the digital currency. [6].

In February 2022, the Law of Ukraine "On Virtual Assets" was adopted, which defines virtual assets as an intangible good that is an object of civil rights, has its own value, and exists only in electronic form. The very definition of "virtual assets" used to refer exclusively to cryptocurrencies, but now it means assets that are freely traded on the market, have a digital value, and have their own identification and circulation

system. Oleksiy Zhmeretskiy, chairman of the Verkhovna Rada's subcommittee on anti-corruption policy in the field of digital innovation and public data, says that the volume of transactions with virtual assets in Ukraine is estimated at around \$150-200 million per day. All these transactions remain in the shadows and are not regulated by law. The Law on Virtual Assets was intended to remedy this situation, but the law has not yet entered into force. The head of the National Bank also clarified that the main infrastructure for virtual assets will be the regulation of digital currency.

The NBU has shown considerable interest in using the e-hryvnia as a tool for virtual asset transactions, and argues that the digital hryvnia should be implemented on the basis of blockchain technology. He also added that, given the size of the virtual asset market in Ukraine and technological affinity, the use of e-hryvnia in the circulation of virtual assets is a promising area that has the potential for further research. The digital currency allows for fast, secure, and anonymous transactions and will reduce the cost of transactions. However, before using the e-hryvnia in transactions with virtual assets, it is necessary to study all the risks and legal restrictions associated with these transactions.

We will determine the economic and fiscal feasibility of introducing the e-hryvnia in Ukraine. The introduction of the e-hryvnia project has the potential to provide significantly new opportunities for the state, business and citizens. From the point of view of organising and conducting financial control, this project will allow for clearer tracking of the use of targeted social assistance and other targeted payments and projects of different budget levels. It could create new parameters of interaction between them that are fast and highly efficient, reducing delays caused by additional intermediaries and avoiding additional risks of corruption. The e-hryvnia will significantly strengthen the country's macroeconomic stability. Thanks to the digital currency, it will minimise costs for the state and business during transactions. We believe that the launch of the e-hryvnia will increase competition between banks, which in turn will also reduce the cost of banking services. The ECB (European Central Bank), in turn, argues that the main purpose of the euro is to compete with foreign stablecoins.

The e-hryvnia will be a useful tool in the fight against corruption. All digital currency transactions will be recorded electronically, which will reduce the risk of loss or falsification of documentation. Digital currency transactions reduce the number of intermediaries, which also reduces the risk of corruption. The European Commission for Democracy (Venice Commission) provided comments and a number of recommendations on the constitutional crisis and problems with anti-corruption legislation. In 2021, US Secretary of State Anthony Blinken said that Ukraine was losing \$40 billion a year, which is 1/3 of GDP. He stressed that the most pressing issue for the Ukrainian people is to build trust in the government by minimising corruption. As an example of the joint fight against corruption, Blinken noted USAID's cooperation with the Ukrainian Ministry of Digital Transformation and the digitalisation of more than 30 public services.

The introduction of a digital currency by the central bank will increase transparency by strengthening control over tax collection and, accordingly, the spending of public funds. Financial control measures will be more optimal and

effective, financial transactions will be monitored, especially those that take place in the shadows, which will significantly increase confidence in the country's financial system and reduce crime and fraud. It should be noted that the use of CBDCs will increase financial inclusion and boost the country's economic development and will be an effective way to fight corruption.

The digital currency will provide innovations in public administration and create an opportunity to implement an automatic taxation system. The so-called "transaction tax" is collected from every sale between a buyer and a seller. Transactional taxation is an effective means of financing public expenditures and implementing social programmes, where taxes are paid automatically without the use of any intermediaries. Automatic fines and penalties may be introduced. In this case, it will be much harder to find loopholes in tax legislation.

Undoubtedly, the launch of the e-hryvnia will be a significant step for Ukraine in shaping its image as a modern high-tech country, as it will be one of the first examples of the introduction of a new instrument for regulating monetary circulation at the state level. The introduction of the e-hryvnia will also strengthen the integration of the national digital currency with other government electronic services. For example, the functionality of the e-hryvnia wallet will be available in the Diia mobile application, which has already been successfully used to engage a wide range of citizens in the country's digital transformation process. [7].

Conclusions.

The issue of implementing the CBDC remains controversial, as the digital currency is a fairly young project. It is expected to provide instant payments, create transparent financial transactions, ensure financial stability, reduce tariffs, and fight the shadow economy. But the issue of anonymity and cybersecurity is close at hand. The National Bank will monitor all digital transactions to ensure complete security, but at the same time, total digital tracking will be created.

Ukraine, in turn, plans to implement a pilot project in 2023, and the following year will decide on the full introduction of digital currency into circulation. The Ministry of Digital Information, TASKOSBANK, Stellar, and Bitt are experimenting with the e-hryvnia by testing distributed ledger technologies. As part of its research and monitoring of global trends, Ukraine will cooperate with central banks and other international financial institutions to ensure the quality of digital currency implementation.

References

1. Survey on the possibility of introducing the e-hryvnia URL: <https://promo.bank.gov.ua/euah/>.
2. Electronic hryvnia to be introduced in Ukraine. URL: <https://zemliak.com/news/pobut/4064-v-ukrajini-pochne-diyati-elektronna-grivnya>.
3. By 2022, Ukraine may introduce a digital system. URL: <https://zaborona.com/do-2022-roku-v-ukrayini-mozhut-vvesty-zyfrovy-valyut-shho-cze-take-i-v-chomu-nebezpeka/>. On payment services. The Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>. Results of the survey on the possibility of introducing the e-hryvnia URL: [E-hryvnia_2021.pdf \(bank.gov.ua\)](#).

4. Digital currencies - what is said about them in the US and Ukraine. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/Kryptovaluty-tsifrovi-valiuty/5928491.html> Why does Ukraine need a digital hryvnia? What prospects does the introduction of the electronic hryvnia open for Ukraine's economy and society? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/6/675679/>

5. Ustynova I., Husar O. Cryptocurrency market public administration legal fundamentals as Ukraine's financial system alternative: current state of scientific and normative regulation. University law science and education in the challenges of our time: collective monograph / [Ed. by Iryna Sopilko & Mykhailo Smokovych]. E-science space spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, KRS 870645, SZCZĘSNA 26, 02-454 Warszawa (Warsaw, 2021), P. 104-113.

6. Ustynova I. Legal basis for ensuring financial security of state assets in the modern transformation paradigm. Ensuring the Constitutional Rights of Citizens in the Context of Ukraine's Convention Obligations / I.M. Sopilko, Y.L. Yurynets, Y.D. Kunev et al. Kyiv, "Publishing House "Liudmyla", 2022, pp.45-73/

Анотація. У статті окреслено сучасні світові підходи до запровадження електронних грошей, що впливають з об'єктивних підстав розвитку фінансової системи та фінансового контролю, а також віртуальних активів; охарактеризовано розроблену українським законодавцем систему CBDC, виявлено та сформульовано основні тенденції в контексті визначення процесів захисту прав осіб, залучених до таких правовідносин в Україні. Метою дослідження є аналіз правового регулювання та спроба висловити позицію щодо механізмів захисту прав фізичних осіб при запровадженні нових платіжних інструментів. Законодавство України регулює процес запровадження електронних грошей.

Ключові слова: CBDC, е-гривня, цифрова валюта, цифрові активи, е-гаманець, віртуальні активи, блокчейн, фінансова система, фінансовий контроль, фінансова інклюзія, безготівкові платежі, кібербезпека.

УДК 343.24

CONTROVERSIAL ISSUES OF THE SYSTEM OF PUNISHMENTS IN THE SCIENCE OF CRIMINAL LAW OF UKRAINE СПІРНІ ПИТАННЯ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ У НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Orobets K.M. / Оробець К.М.*PhD in Law, Associate Professor / к.ю.н., доц.**ORCID: 0000-0001-8783-3950**Yaroslav Mudryi National Law University,**Kharkiv, Pushkinska 77, 61024**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,**м. Харків, Пушкінська 77, 61024*

Анотація. Стаття присвячена розгляду складних проблем системи покарань за кримінальним правом України. Виокремлені проблеми визначення змісту поняття «система покарань», місця окремих видів покарань у системі та напрямків удосконалення системи покарань. Виявлено перевагу дефініцій поняття системи покарань, які враховують її розуміння як сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів та як суворості їх послідовності. Запропоновано шляхи вдосконалення розміщення штрафу та арешту в системі покарань. Розкрито варіант скорочення системи покарань за рахунок вилучення деяких покарань з віднесенням їх до «інших заходів кримінально-правового характеру».

Ключові слова: покарання, система покарань, штраф, арешт, пробаційний нагляд, наука кримінального права.

Вступ.

Учення про покарання поряд зі вченням про злочин є фундаментальними складовими науки кримінального права. У межах зазначеного вчення до понять, щодо яких точиться наукова дискусія, належить поняття «система покарань». Особливої актуальності проблематика системи покарань набула у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» від 23 серпня 2023 року № 3342-ІХ, що має набути чинності 28 березня 2024 р., яким вносяться зміни до системи покарань шляхом додавання до неї пробаційного нагляду (п. 7-1 ч. 1 ст. 51 Кримінального кодексу України, далі – КК України). Упровадження нового виду покарання, очевидно, спрямоване на розширення можливих альтернатив покаранням, що пов'язані з обмеженням або позбавленням особистої свободи, насамперед арешту. Одночасно з цим зменшується роль арешту, який зводиться до спеціального виду покарання, що полягає в триманні засудженого військовослужбовця в умовах ізоляції на гауптвахті (ч. 1 ст. 60 КК України в новій редакції). Усі ці зміни не можуть не позначатися на розумінні змісту системи покарань у цілому та її окремих елементів.

Проблематика системи покарань стала предметом досліджень багатьох вчених. Зокрема, їй присвятили свої праці К.А. Автухов, В.М. Бурдін, М.В. В'юник, О.В. Лисодед, І.І. Митрофанов, Ю.А. Пономаренко, О.П. Рябчинська, С.П. Старосольська, В.І. Тютюгін, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк та інші дослідники. Незважаючи на достатню наукову зацікавленість проблемами системи покарань,

існує потреба в узагальненні висловлених поглядів і пропозицій, окресленні тих підходів, які є актуальними з урахуванням змін, які були внесені до КК України.

Метою цієї статті є постановка та спроба розв'язання складних проблем системи покарань за кримінальним правом України. Дослідження проведено на основі вивчення наукової літератури, КК України та деяких зарубіжних країн.

Методологічною основою дослідження є система методів пізнання філософського, загальнонаукового та спеціального рівнів. Зокрема, діалектичний метод був використаний при пізнанні системи покарань як явища, що перебуває в постійному розвитку, встановленні співвідношення між різними видами покарань. Використання системно-структурного аналізу дало можливість визначити окремі елементи, що входять до системи покарань та її підсистем. Синтез дозволив перейти від характеристики окремих покарань до вивчення системи покарань як єдиного цілого. Використання формально-юридичного методу дозволило здійснити дослідження, спираючись на визначення і ознаки кримінально-правових понять та категорій. За допомогою порівняльно-правового методу було встановлено схожість та відмінності у регламентації системи покарань за кримінальним законодавством України та зарубіжних держав. У роботі було використано й інші методи пізнання.

Основний текст.

Далі виокремимо ключові питання системи покарань, що є дискусійними у кримінально-правовій науці.

1. Зміст поняття «система покарань». У вітчизняній науковій літературі простежується два основні підходи до визначення цього поняття. Перший підхід полягає в тому, що система покарань розуміється як певний набір (перелік) видів покарань, які розташовані в чіткій послідовності. За результатами нашого дослідження, саме цей підхід є найбільш поширеним, набувши ознак традиційного. У його межах науковці під системою покарань розуміють: встановлений у КК вичерпний перелік розташованих у певному порядку видів покарань [1, с. 335]; встановлений КК обов'язковий для суду вичерпний перелік видів покарань, розміщених в певному порядку – залежно від ступеня їх тяжкості [2, с. 127]; встановлений у законі про кримінальну відповідальність вичерпний, загальнообов'язковий перелік визначених за змістом видів покарань, що характеризуються внутрішньою єдністю та узгодженістю [3, с. 305]; передбачений кримінальним законом внутрішньо впорядкований, вичерпний перелік видів покарань, які можуть установлюватись у санкціях норм Особливої частини та застосовуватись судом за вчинення суспільно небезпечних діянь [4, с. 274]; встановлений кримінальним законом обов'язковий для суду вичерпний перелік покарань, розміщених у відповідному порядку залежно від їх тяжкості – від найлегших до найтяжчих [5, с. 312] та ін.

На думку представників другого підходу, системою покарань є певна сукупність видів покарань. До прикладу, С.П. Старосольська вважає, що правильнішим буде визначення «системи покарань» з використанням поняття «сукупності» [6, с. 304]. В.В. Сухонос визначає систему покарань як встановлену кримінальним законом сукупність окремих видів покарання, які пов'язані між собою і становлять певну цілісність [7, с. 277].

На наш погляд, обидва наведені підходи заслуговують на увагу, кожне визначення в тій чи іншій мірі розкриває зміст поняття «система покарань». Відмінність у підходах зумовлюється у першу чергу складністю, багатозначністю самого терміну «система». Так, у тлумачному словнику української мови наводиться 7 його значень, серед яких і «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь», і «сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням» [8, с. 1320]. Словник іншомовних слів містить 10 таких значень, які охоплюють, зокрема, «сукупність закономірно пов'язаних між собою елементів (предметів, явищ, поглядів, знань та ін.), що утворюють певну цілісність, єдність», «певний порядок у розташуванні і зв'язку частин чого-небудь» [9, с. 562]. На противагу цьому, у філософському енциклопедичному словнику надається єдине розуміння системи як сукупності визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія [10, с. 583]. О.П. Рябчинська наголошує на складності формулювання дефініції системи та неоднозначності вибору форми опису на різних стадіях дослідження, що зумовлені різними підходами до її розуміння, серед яких складно виділити якийсь пріоритетний, тому при описі системи доцільно використовувати максимально повний спосіб [11, с. 95].

З урахуванням цього, чим більш повним, комплексним є визначення системи покарань, тим більш обґрунтованим воно видається. Зокрема, заслуговує на підтримку спроба об'єднати в одній дефініції обидва зазначених вище підходи при розумінні системи покарань як сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою заходів державного примусу, які обмежують права і свободи засудженого, мають спільні цілі, призначаються тільки за вироком суду й упорядковані в кримінальному законі (ст. 51 КК) залежно від ступеня їх суворості у вигляді обов'язкового для суду і вичерпного переліку окремих видів покарань, розташованих у цьому переліку в послідовності від менш до більш суворого [12, с. 372]. Саме у таких комбінованих визначеннях відображаються різні аспекти специфіки поняття, яке розкривається, і вони можуть братися за основу для виокремлення ознак, що притаманні системі покарань.

Крім того, слід враховувати, що у системі покарань можуть бути диференційовані підсистеми, наприклад, підсистема покарань, що застосовуються до повнолітніх, та підсистема покарань для неповнолітніх; підсистеми основних та додаткових покарань; підсистема покарань, не пов'язаних з правообмеженнями у сфері особистої свободи особи, та підсистема покарань, які пов'язані з такими правообмеженнями; підсистема покарань, що можуть призначатися за кримінальні проступки, та підсистема покарань, що можуть призначатися за злочини, тощо.

2. *З'ясування місця окремих видів покарань у системі.* Розподіл видів покарань за ступенем тяжкості відповідно до ст. 51 КК України залишається незмінним з моменту набрання ним чинності у 2001 р. Що стосується більшості видів покарань, то їх місце сумнівів не породжує. Однак все ж наявні деякі винятки.

Найбільше запитань серед фахівців виникає при оцінці місця штрафу в системі покарань з урахуванням проведеної законодавчої реформи згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року № 4025-VI, якою було суттєво підвищені розміри штрафу, знято законодавче обмеження його максимальної межі (у разі вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), розмір штрафу як основного покарання визнано одним з вирішальних формальних критеріїв класифікації кримінальних правопорушень загалом і злочинів зокрема. На думку І.І. Митрофанова, штраф сьогодні не може бути визнаний найм'якшим видом покарання, а зазначений вище закон «зламав систему покарань, оскільки місце штрафу в системі перестало відповідати його м'якості» [13, с. 195]. М.І. Хавронюк вважає, що штраф є винятком з загального порядку розташування видів покарань від менш суворого до більш суворого, відносна суворість якого стосовно інших видів покарань прямо залежить від його розміру, а також від можливості заміни його іншим покаранням та яким саме [1, с. 335]. З наведеними поглядами погоджується І.З. Сень, зауважуючи, що місце штрафу як найм'якшого покарання в системі покарань більше не відповідає дійсності, а чинний КК України потребує удосконалення в частині визначення відносної суворості штрафу порівняно з іншими покараннями [14, с. 76].

Не можна не погодитися з тим, що штраф, який може виступати як основне покарання навіть у разі вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, потребує переосмислення та запровадження законодавчих змін. Шляхів удосконалення ст. 51 КК України в цьому напрямку вбачаємо два: або лише переміщення штрафу далі у переліку видів покарань, або ж диференціація штрафу на два окремих види: штраф у розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, який може бути як основним, так і додатковим покаранням, що має залишитись найбільш м'яким видом у системі покарань, та штраф у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – основне покарання, що є суворішим за громадські роботи, а, можливо, і виправні роботи та службові обмеження для військовослужбовців.

Також у науці дискутується питання щодо арешту. Так, В.М. Бурдін відзначає, що арешт, який пов'язаний з ізоляцією особи від суспільства, є більш суворим видом покарання, ніж обмеження волі [15, с. 217]. Натомість К.А. Автухов вважає, що, незважаючи на те, що ізоляція, яку зазнають засуджені до арешту, є суворішою, порівняно з тією, якій піддаються засуджені до позбавлення волі, розташування арешту в системі покарань між конфіскацією майна й обмеженням волі виправдане тривалістю строків, на які призначається арешт [16, с. 257]. На наш погляд, арешт належить до підсистеми покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, яка має перебувати наприкінці загальної системи покарань, після обмеження волі. А відносно нетривалий строк арешту здатний надати цьому покаранню «шоковий ефект», посилюючи його каральні властивості.

3. *Напрямки вдосконалення системи покарань шляхом включення до неї або, навпаки, виключення тих чи інших видів покарань.* Досліджуючи наявну систему покарань, абсолютна більшість авторів підтримують скорочення кількості видів покарань. Зокрема, І.І. Митрофанов вважає за необхідне скасувати всі види покарань для військовослужбовців, конфіскацію майна, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу і виправні роботи у тому вигляді, в якому вони регулюються нормами КК України [13, с. 198]. Ю.А. Пономаренко пропонує теоретичну модель переліку з п'яти видів покарань, а саме: громадські роботи, штраф, обмеження свободи, ув'язнення на певний строк та довічне ув'язнення [17, с. 443]. О.В. Таволжанський та В.Ю. Приходько ставлять під сумнів необхідність такої альтернативи для судів, як 12 видів покарань, аргументуючи це тим, що зменшення кількості різних варіантів для покарання особи може полегшити винесення вироків судам, а також навантаження на структуру кримінально-виконавчої служби [18, с. 88]. Так само підтримують ідеї щодо спрощення системи покарань в Україні за прикладом провідних країн світу М.В. В'юник [19, с. 154], Г.В. Рибікова та Т.Б. Проскура [20, с. 200].

Погоджуючись з тим, що системи покарань за кримінальним законодавством зарубіжних країн переважно охоплюють значно меншу кількість видів покарань, ніж передбачено у КК України, слід звернути увагу на наявність інших кримінально-правових заходів. Прикладом може бути КК Республіки Польща, який наразі закріплює лише 4 види покарань (ст. 32), – штраф, так зване «обмеження волі» (яке насправді є аналогом громадських та виправних робіт за КК України), позбавлення волі (на певний строк), довічне позбавлення волі – але при цьому містить 12 «карних заходів» («środki karne» – ст. 39 КК Республіки Польща) [21]. Частина цих «карних заходів» за своїм змістом близька до окремих видів покарань, обмежувальних заходів за КК України, наприклад, позбавлення публічних прав (наприклад, виборчих прав, військового звання тощо), заборона обіймати певну посаду або займатися певною професією або здійснювати певну господарську діяльність, заборона перебувати в певних середовищах або місцях і спілкуватися з певними людьми, наближатися до них або залишати конкретне місце проживання без згоди суду, заборона керувати транспортними засобами тощо. А деякі «карні заходи» не мають аналогів у КК України (заборона входу на масовий захід, заборона входу в ігрові центри та участі в азартних іграх тощо). Використовуючи досвід Республіки Польща, скорочення системи покарань за потреби можна досягнути шляхом вилучення деяких покарань з віднесенням їх до «інших заходів кримінально-правового характеру».

Разом із тим, на нашу думку, проблема полягає не стільки у зavelикій кількості видів покарань, скільки в недостатній ефективності деяких із них з урахуванням цілей покарання (ч. 2 ст. 50 КК України). За наявності належної правової, організаційної, матеріально-технічної та іншої бази призначення і виконання існуючих видів покарань можуть бути цілком виправданими. І, навпаки, саме відсутність можливостей у держави для створення такої бази та (або) визнання певного виду покарання таким, що вже не відповідає сучасним способам ефективного досягнення поставлених цілей, є серйозними

аргументами для виключення його з системи.

Значно меншою є кількість пропозицій щодо запровадження нових видів покарань. Так, О.В. Лисодед у своїх публікаціях підтримав ініціативу Міністерства юстиції України щодо запровадження пробаційного нагляду як виду кримінального покарання [22, с. 140]. У підсумку саме пропозиції щодо розширення системи покарань були сприйняті законодавцем, що втілилося у Законі України від 23 серпня 2023 року № 3342-IX, зменшення ж кількості видів покарань наразі так і не відбулося.

Висновки.

Проведене дослідження дозволило розкрити дискусійні питання щодо змісту поняття «система покарань», визначення місця окремих видів покарань у системі та напрямків удосконалення системи покарань шляхом включення до неї або виключення тих чи інших видів покарань.

У результаті дослідження виявлено перевагу більш повних, комбінованих дефініцій поняття системи покарань, які враховують її розуміння і як сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, і як суворості їх послідовності (переліку). Запропоновано два основні шляхи вдосконалення розміщення штрафу в системі покарань: 1) переміщення його далі у переліку або 2) диференціація на два окремих види: штраф у розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, який може бути як основним, так і додатковим покаранням, що має залишитись найбільш м'яким видом у системі покарань, та штраф у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – основне покарання, що є суворішим за громадські роботи, а, можливо, і виправні роботи та службові обмеження для військовослужбовців. Арешт як елемент підсистеми покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, пропонується розмістити після обмеження волі. Незважаючи на те, що більшість науковців підтримують скорочення кількості видів покарань, Закон України від 23 серпня 2023 року № 3342-IX розширив їх перелік, додавши новий вид – пробаційний нагляд. З урахуванням досвіду деяких зарубіжних країн виявлено варіант скорочення системи покарань за рахунок вилучення деяких покарань з віднесенням їх до «інших заходів кримінально-правового характеру».

Література:

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
2. Кримінальне право (Загальна частина) : навчальний посібник / за заг. ред. С.А. Шалгунової. Херсон : Айлант, 2019. 296 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за заг. ред. В.Я. Конопельського, О.В. Меркулової. Одеса: ОДУВС, 2021. 452 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
5. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2017. 468 с.

6. Старосольська С.П. Поняття та система покарань, не пов'язаних з ізоляцією особи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. № 1. С. 301-312.
7. Сухонос В.В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2016. 375 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.
9. Новий словник іншомовних слів : близько 40000 сл. і словосполучень / за ред. Л.І. Шевченко. Київ : АРІЙ, 2008. 672 с.
10. Філософський енциклопедичний словник / [редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. VI, 742 с.
11. Рябчинська О.П. Поняття системи покарань: методологічний вимір. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 2(44). С. 93-98.
12. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.
13. Митрофанов І.І. Система покарань у механізмі реалізації кримінальної відповідальності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 194-198.
14. Кримінальна політика у сфері покарань : навчальний посібник / за ред. Б. Головкина, Г. Шмельцер. Одеса : Гельветика, 2022. 226 с.
15. Бурдін В.М. Арешт як вид кримінального покарання. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. Вип. 3-4. С. 215-219. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/582.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
16. Автухов К.А. Основні теоретичні та прикладні проблеми виконання покарання у виді арешту. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 256-260.
17. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : монографія. Харків : Право, 2020. 720 с.
18. Таволжанський О.В., Приходько В.Ю. Особливості адаптації національної системи покарань до європейських стандартів. *Право та інновації*. 2020. № 2. С. 87-92. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/637/561> (дата звернення: 18.01.2024).
19. В'юник М.В. Щодо питання оптимізації системи кримінальних покарань. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2014. № 8. С. 148-155.
20. Рибікова Г.В., Проскура Т.Б. Системи покарань за кримінальними кодексами деяких країн Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2018. № 4. С. 195-202.
21. Kodeks karny : Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
22. Лисодєд О.В. Пробаційний нагляд як новий вид кримінального покарання. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-

конф. 26 лист. 2021 р. Одеса: ОДУВС, 2021. С. 139-141. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/58faa4a7-02af-434e-9ff7-d2a931f6d92a/content> (дата звернення: 18.01.2024).

References:

1. Dudorov, O.O., and Khavroniuk, M.I. (2014). *Kryminalne pravo* [Criminal Law]. Kyiv: Vaite.
2. Shalhunova, S.A., ed., (2019). *Kryminalne pravo (Zahalna chastyna)* [Criminal Law (General part)]. Kherson: Ailant.
3. Konopelskyi, V.Ia. and Merkulova, O.V., eds., (2021). *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna* [Criminal Law of Ukraine: General part]. Odesa: ODUVS.
4. Lytvynov, O.M., ed., (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal Law of Ukraine. General part]. Kharkiv: KhNUVS.
5. Fris, P.L., (2017). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal Law of Ukraine. General part]. 3rd ed. Odesa: Feniks.
6. Starosolska, S.P., (2014). Poniattia ta systema pokaran, ne poviazanykh z izoliatsiieiu osoby [The concept and system of punishments not related to the isolation of a person]. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal series.* 1, 301-312.
7. Sukhonos, V.V., (2016). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal Law of Ukraine. General part]. Sumy: Universytetska knyha.
8. Busel, V.T., ed., (2007). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv-Irpin: Perun.
9. Shevchenko, L.I., ed., (2008). *Novyi slovnyk inshomovnykh sliv* [New dictionary of foreign words]. Kyiv: ARII.
10. Shynkaruk, V.I., ed., (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys.
11. Riabchynska, O.P., (2014). Poniattia systemy pokaran: metodolohichni vymir [Concept of the system of punishments: methodological dimension]. *State and regions. Series: Law.* 2(44), 93-98.
12. Tatsii, V.Ia., Borysov, V.I. and Tiutiuhin, V.I., eds., (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal Law of Ukraine. General part]. 6th ed. Kharkiv: Pravo.
13. Mytrofanov, I.I., (2013). Systema pokaran u mekhanizmi realizatsii kryminalnoi vidpovidalnosti [The system of punishments in the mechanism of realization of criminal liability]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence.* 5, 194-198.
14. Holovkin, B. and Shmeltser, H., eds., (2022). *Kryminalna polityka u sferi pokaran* [Criminal policy in the field of punishments]. Odesa: Helvetyka.
15. Burdin, V.M., (2003). Aresht yak vyd kryminalnoho pokarannia [Arrest as a type of criminal punishment]. *Bulletin of the Khmelnytskyi Institute of Regional Management and Law.* 3-4, 215-219. [Viewed 18 January 2024]. Available from: <http://old.univer.km.ua/visnyk/582.pdf>
16. Avtukhov, K.A., (2013). Osnovni teoretychni ta prykladni problemy vykonannia pokarannia u vydi areshtu [The main theoretical and applied problems of execution of punishment in the form of arrest]. *University scientific notes.* 1, 256-260.
17. Ponomarenko, Yu.A., (2020). *Zahalna teoriia vyznachennia karanosti kryminalnykh pravoporushen* [The general theory of determining the punishment of criminal offenses]. Kharkiv: Pravo.
18. Tavolzhanskyi, O.V. and Prykhodko, V.Iu., (2020). Osoblyvosti adaptatsii natsionalnoi systemy pokaran do yevropeyskykh standartiv [Peculiarities of adaptation of the national punishment system to European standards]. *Law and innovation.* 2, 87-92. [Viewed 18 January 2024]. Available from: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/637/561>
19. Viunyk, M.V., (2014). Shchodo pytannia optymizatsii systemy kryminalnykh pokaran [Regarding the issue of optimization of the criminal punishment system]. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine.* 8, 148-155.

20. Rybikova, H.V. and Proskura, T.B., (2018). Systemy pokaran za kryminalnymy kodeksamy deiakykh krain Yevropeiskoho Soiuzu: porivnialno-pravovyi analiz [Systems of punishments according to the criminal codes of some countries of the European Union: a comparative legal analysis]. *Legal Bulletin*. **4**, 195-202.

21. Rzeczpospolita Polska. Sejm, (1997). *Kodeks karny 1997 Nr 88 poz. 553* [online], 6 czerwca 1997. [Obejrzano 18 stycznia 2024]. Dostępne od: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

22. Lysodied, O.V., (2021). Probatsiinyi nahliad yak novyi vyd kryminalnoho pokarannia [Probation supervision as a new type of criminal punishment]. *Criminal law, criminological and criminal enforcement measures to prevent crime. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference, 26 November 2021* [online]. Odesa: ODUVS. pp. 139-141. [Viewed 18 January 2024]. Available from: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/58faa4a7-02af-434e-9ff7-d2a931f6d92a/content>

Abstract. *The article is devoted to the consideration of complex problems of the system of punishments under the criminal law of Ukraine. The problems of defining the meaning of the concept of "system of penalties", the place of certain types of punishments in the system, and directions for improving the system of penalties are singled out. The preference of the definitions of the concept of the system of punishments, which take into account its understanding as a set of interconnected and interacting elements and as a strict sequence of them, has been revealed. Ways to improve the placement of fines and arrests in the system of punishments are proposed. The option of reducing the system of punishments by removing some punishments and relegating them to "other measures of a criminal law nature" has been revealed.*

Key words: *punishment, system of punishments, fine, arrest, probation supervision, science of criminal law.*

Стаття відправлена: 19.01.2024 р.

© Оробець К.М.

CONTENTS

Architecture and construction

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-040> 3

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF ARCHITECTURAL
AND PLANNING SOLUTIONS OF PASSENGER BUS STATIONS
AND BUS STATIONS IN SMALL CITIES OF UKRAINE

Hrinchenko T., Halak K., Maliiova O.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-041> 9

THE IMPACT OF SEISMIC LOADS ON THE BEHAVIOR OF
REINFORCED CONCRETE STRUCTURES

Koliakova V., Fursovych I.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-042> 15

EDUCATIONAL DESIGN OF SMALL ARCHITECTURAL
FORMS USING THE EXAMPLE OF CREATING A PARK
TERRACE WITH A CANOPY

Yanovitskiy E., Galak K., Selyvanov O., Korol V.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-062> 23

TYPICAL FEATURES OF INDIVIDUAL DWELLING LVIV
AT THE END OF THE 19TH AND THE BEGINNING OF
THE 20TH CENTURIES (TO THE MODERN PERIOD)

Berezovetska I.A.

History

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-053> 30

HISTORY OF THE CREATION OF THE INTERNATIONAL
MIGRATION ORGANIZATION

Skrypnyk O. M.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-060> 35

RESEARCH APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF
THE PROBLEM OF CORRUPTION AND BRIBERY IN THE
UKRAINIAN PROVINCES IN THE SECOND HALF OF THE
19TH - AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Burylov K.V.

Art criticism and culture

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-039> 40

PLASTIC ANATOMY OF IMAGE CREATION

Pisyo S. Ya.

Education and pedagogy

- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-007> 46
 THE ROLE OF THE TEACHER IN GENDER EDUCATION
 OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF
 TEACHER EDUCATION DEVELOPMENT
Zubko O.S.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-008> 51
 ENHANCING LANGUAGE LEARNING THROUGH GROUP
 DISCUSSIONS: A COMMUNAL APPROACH TO FOREIGN
 LANGUAGE ACQUISITION
Svysiuk O. V., Verhun T. M., Biloshytska Z. A.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-012> 58
 STAGES OF FORMATION OF THE INNOVATION-ORIENTED
 PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER OF PHYSICAL
 EDUCATION
Dmitriieva N.S.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-017> 62
 ANALYSIS OF THE SYSTEMS OF TEXT PLAGIARISM
 DETECTION
Zabolotna I.I., Makhnova A.V.
Komlev A.A., Zabolotnyi O.S.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-046> 69
 SOME PERSPECTIVES FOR INTRODUCING ELEMENTS OF
 CREATIVE DRAMA TECHNIQUES INTO UNIVERSITY
 FOREIGN LANGUAGE COURSES
Krekoten O.V.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-050> 75
 THE ROLE OF TIME MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT
 OF MEDIKAL EDUCATION
Dikal M.V., Kopchuk T.G., Drachuk V.M.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-057> 79
 METHODOLOGICAL FEATURES OF DISTANCE TEACHING
 OF PHYSICS
Kuznetsova O.Ya.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-064> 85
 PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS
 OF THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE ACTIVITY OF
 THE FUTURE MUSIC TEACHER
Pashchenko M., Levchuk.O.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-065> 91

DESIGNING THE EDUCATIONAL SPACE OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AS A CONDITION FOR CHILD DEVELOPMENT

Kramska Z., Popychenko S.

Physical education and sport

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-003> 96

THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN NATIONAL SPECIES OF MARTIAL SPORTS

Lytvynenko A.M.

Psychology and sociology

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-024> 104

RESEARCH OF COMBAT STRESS IN MILITARY OFFICERS

Teslyuk V.M., Tkachov V. V.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-059> 109

CAUSES OF AND WAYS TO OVERCOME INTRAPERSONAL CONFLICTS

Holiardyk N.A.

Philology, linguistics and literary studies

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-015> 119

«FOR BETTER - FOR WORSE»: AN UNKNOWN AUTODOCUMENTARY PROSE

Kalashnikova O.L.

Legal and political sciences

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-026> 128

FEATURES OF GROUP MOTIVATION FOR CRIMINAL ACTIONS

Spytska L., Danchenko T.

<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-029> 133

LEGAL FRAMEWORK FOR THE E-HRYVNIA IN UKRAINE AS A MEANS OF REFORMING THE FINANCIAL SYSTEM

Ustynova I.P., Pietssov R.G.

CONTROVERSIAL ISSUES OF THE SYSTEM OF
PUNISHMENTS IN THE SCIENCE OF CRIMINAL
LAW OF UKRAINE

Orobets K.M.

Scientific publication

International periodic scientific journal

ScientificWorldJournal

Issue №23
Part 3
January 2024

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 87)

Articles published in the author's edition

*Academy of Economics named after D.A. Tsenov
Bulgaria jointly with SWorld*

Signed: January 30, 2024

e-mail: editor@sworldjournal.com

site: www.sworldjournal.com

www.sworldjournal.com

www.sworldjournal.com